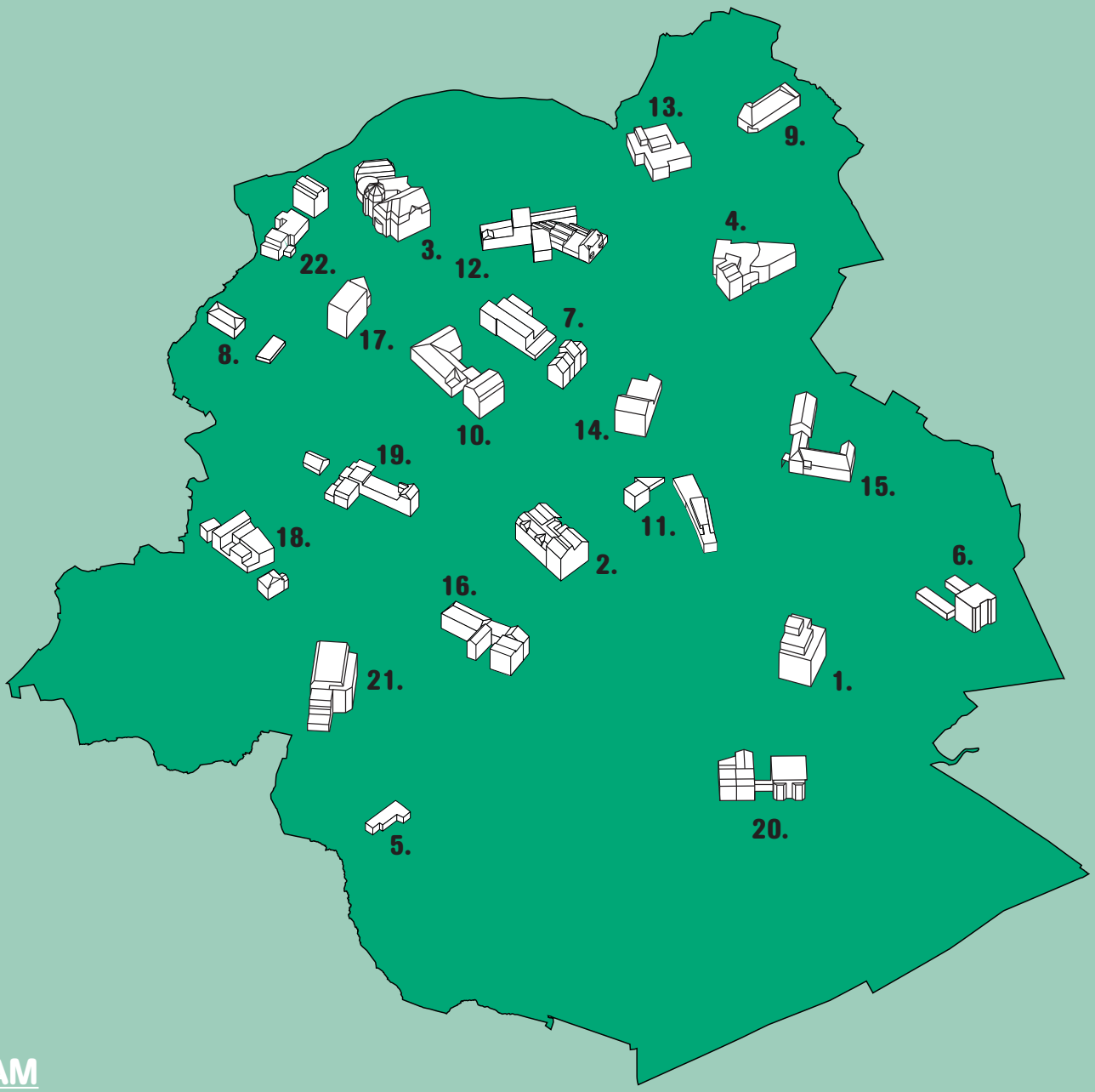
Verkenning naar multifunctioneel ruimtegebruik

22 gemeenschapscentra in Brussel

TEAM
Architecture Workroom Brussels
Rebel
Marleen Goethals (UAntwerpen)

Eindrapport
12 oktober 2020

TEAM

Architecture Workroom Brussels
Els Vervloesem
Nik Naudts
Anna Gherardi
Jasmien Wouters
Heleen Verheyden

Rebel
Filip Canfyn

UAntwerpen
Marleen Goethals

Contactpersoon:
Els Vervloesem
Architecture Workroom Brussels vzw
Anspachlaan 65, 1ste verdieping
1000 Brussel
evervloesem@architectureworkroom.eu
T +32 (0)2 204 07 10
M +32 (0)494 76 12 48

1. OPDRACHTOMSCHRIJVING 6

2. VISIE OP DE OPDRACHT 8
Naar een collectief van 22 gemeenschapscentra

3. EEN GEDEELD WERK- EN LEERPROCES 10

4. DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA VANDAAG 20
Meerledige analyse
4.1. Overzichtskaart
4.2. Paspoorten van de gemeenschapscentra
4.3. Diagnose

5. DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA MORGEN 66

Verkenning van het toekomstpotentieel

5.1. Prototypes

– Overzicht van de 8 prototypes

5.2. Reality check

– Selectie van drie cases
– Bevindingen sitebezoeken
– Reflecties bij de reality check

5.3. Scenario's

– De scenario's in kaart

6. AANBEVELINGEN EN VERVOLGSTAPPEN 128

6.1. Aanbevelingen welke lessen hebben we geleerd?

6.2. Vervolg hoe verder?

7. BIJLAGEN 140

1. OPDRACHTOMSCHRIJVING

Deze studieopdracht kadert binnen de beleidsdoelstellingen van de Vlaamse Gemeenschapscommissie om in de toekomst voor het gebouwde patrimonium, en in het bijzonder de 22 gemeenschapscentra, actief in te zetten op multifunctioneel gebruik. Deze opdracht heeft een drieledig doel, namelijk: (1) de opmaak van een onderbouwde en meerledige analyse van de gemeenschapscentra; (2) de ontwikkeling van een participatief proces met de diverse betrokken partijen; en (3) de verkenning van een gedragen toekomstvisie.

Deze studieopdracht kadert binnen de beleidsdoelstellingen van de VGC om in de toekomst voor het gebouwde patrimonium, en vertrekkend vanuit de 22 gemeenschapscentra, actief in te zetten op multifunctioneel gebruik.

De vertaling van dit beleid in de praktijk vergt:
- Een onderbouwde en meerledige analyse van de gemeenschapscentra op ruimtelijk, sociaal en financieel vlak;
- De ontwikkeling van een proces- en participatiestructuur met de diverse betrokken partijen;
- Een gedragen toekomstvisie op zowel de gebouwde infrastructuur als op de werking van de gemeenschapscentra.

Daarom is het doel van deze studie om te komen tot:
- Aanbevelingen, die zullen worden meegenomen bij de opmaak van een investeringsplan 2021-2025;
- Een nieuwe methodiek, die toelaat om in een participatief proces met de diverse betrokken partijen tot vervolgacties te komen, met betrekking tot de infrastructuur, het beheer en de werking.

2. VISIE OP DE OPDRACHT

Naar een collectief van 22 gemeenschapscentra

We hanteren een meerledige benadering, met oog voor ruimtelijke, sociale en financiële factoren. Concreet betekent dit, dat bij toekomstige investeringen, de gemeenschapsinfrastructuur niet louter als een hoop stenen, maar als maatschappelijke infrastructuur wordt gezien. Daarbij is het van belang om een mentaliteitsverandering na te (blijven) streven, gericht op een visie die vertrekt vanuit een ‘collectief van 22 gemeenschapscentra’.

1. INVESTEREN IN GEMEENSCHAPSCENTRA IS SLIM INVESTEREN IN DE STENEN ÉN DE MENSEN

In deze studie hanteren we een meerledige benadering, die inhoudt dat bij toekomstige investeringen, de gemeenschapsinfrastructuur niet louter als een hoop stenen, of vierkante meters wordt gezien, maar als maatschappelijke infrastructuur, waarbij zowel op ruimtelijk, sociaal, als financieel vlak het toekomstig potentieel in beeld wordt gebracht. Zo kan ruimtelijke infrastructuur als een hefboom dienen om diverse ambities op het vlak van samenleven, diversiteit, zorg- en welzijn, kinderen- en jongerenwerking, educatie, etc. te helpen waarmaken. Maar is het minstens even belangrijk om te investeren in professioneel personeel en een sterke vrijwilligerswerking. Een onderbouwde allocatie van middelen, die vertrekt vanuit de sterktes van de gemeenschapscentra (GC) is daarbij primordiaal.

2. ONTWERPEND ONDERZOEK ALS RICHTINGAANWIJZER, NIET ALS EINDPRODUCT

Om de toekomst tastbaar en voorstelbaar te maken, zetten we in deze studie de verbeeldingskracht van ontwerpend onderzoek in, om te tonen wat mogelijk is, en als tool om stap voor stap aan een mentaliteitsverandering te werken. Ontwerpen is doen dromen (Escobar, 2018). Ontwerpend onderzoek laat toe om aan de hand van mogelijke en tot de verbeelding sprekende toekomstscenario's diverse partijen te inspireren hoe het anders kan. In eerste instantie de betrokken lokale partijen zoals bv. de centrumverantwoordelijken of het personeel van de gemeenschapscentra, maar bij uitbreiding ook beleidsmedewerkers, stedelijke professionals, buurtbewoners, lokale ondernemers, enz. Door alternatieve toekomstbeelden te tonen op diverse schaalniveaus (het gebouw, het bouwblok, de wijk), niet als te nemen of te laten oplossingen, maar als mogelijke ontwikkelingsrichtingen, kan stapsgewijs aan een mentaliteitsverandering worden gewerkt. Naast verre, gewenste toekomsten, tonen we ook het pad ernaar toe.

3. MULTIFUNCTIONEEL RUIMTEGEBRUIK TASTBAAR EN CONCREET MAKEN, VOORBIJ DE INTENTIE

Door het aanreiken van reële aanknopingspunten die eigen zijn aan de locatie, en de koppeling te maken met een stedelijke agenda kunnen concepten als multi-inzetbaarheid, combineerbaarheid en aanpasbaarheid landen in de praktijk én krijgen ze meer betekenis. Lange tijd lag in de stadsvernieuwing de focus eenzijdig op wonen en de inrichting van kwaliteitsvolle publieke ruimte. In reactie hierop is er recent een tendens merkbaar waarbij ruimtelijke planners en architecten de stedelijke ruimte opnieuw vanuit een ruimere maatschappelijke agenda willen vormgeven. Grondige bevragingen met betrekking tot de dagelijkse werking en het ruimtegebruik van de 22 GC bieden in combinatie met ontwerpend onderzoek concrete aanknopingspunten om maatschappelijke ambities met betrekking tot multifunctioneel ruimtegebruik tastbaar en concreet te maken. De grootste uitdaging ligt echter in het in de praktijk vertalen van deze maatschappelijke intenties: dat vergt immers veel oefening in gestructureerd denken, collectief denken, en denken pro maatschappelijke meerwaarde. Hiervoor biedt de studie al een eerste aanzet, door een aanpak naar voor te schuiven die vertrekt vanuit het collectief van 22 GC, en die in plaats van een louter probleem-oplossende benadering, een langere termijn strategie op basis van prototypes aanreikt.

4. DE SPANNING TUSSEN MAATSCHAPPELIJKE EN FINANCIËLE MEERWAARDE (V)ERKENNEN

Sociale meerwaarde ontstaat niet vanzelf, maar vergt creatieve verdien- en samenwerkingsmodellen. Naast overwegingen als ruimte-, milieu-, en kostenefficiëntie, wordt het samenbrengen van functies ook gezien als een manier om sociale meerwaarde te genereren. Toch is dat niet altijd vanzelfsprekend, en brengt deze opgave nieuwe complexe vraagstukken én kansen met zich mee, onder meer op het vlak van gedeeld ruimtegebruik, aanpasbaar en toekomstbestendig bouwen, tijdelijk ruimtegebruik, participatie en community building, nieuwe organisatie- en samenwerkingsstructuren, en alternatieve financiële strategieën. Rekening houdend met de complexe Brusselse grootstedelijke context en de zoektocht naar beleidsoverschrijdend werken, betekent dit dat de afstemming tussen verschillende stakeholders met eigen bevoegdheden en beschikbare budgetten geen eenvoudige maar noodzakelijke oefening zal zijn. In deze studie tonen we welke financiële, sociale en ruimtelijke winsten geboekt kunnen worden bij een doorgedreven geïntegreerde benadering.

5. EEN PARTICIPATIEF WERK- EN LEERPROCES, DAT NIET EINDIGT BIJ DE STUDIE

Deze studie is opgevat als een wederzijds werk- en leerproces, dat in nauwe samenwerking met de opdrachtgever, en andere betrokken partijen tot stand is gebracht. Door tijdens het studietraject op diverse manieren (via workshops, bilaterale interviews, een online enquête, terugkoppelingsmomenten, plaatsbezoeken) de dialoog te faciliteren, werden allerlei nieuwe vragen en noden op het vlak van infrastructuur, beheer, organisatie, financiering, en werking zichtbaar. Dit toont en bevestigt de noodzaak om voor dergelijke complexe opgave, een meer doorgedreven geïntegreerde procesaanpak te ontwikkelen. Eerder dan kant-en-klare oplossingen, reikt deze studie een methodiek aan die toelaat om de dialoog met en overheen de 22 GC op een constructieve manier verder te zetten. Daarnaast brengt deze studie ook in beeld welke randvoorwaarden en vervolgstappen noodzakelijk zijn, om in de toekomst te denken en werken vanuit een collectief van 22 GC.

3. EEN GEDEELD WERK- EN LEERPROCES

Deze studie is opgevat als een gedeeld werk- en leerproces, en gebeurde in nauwe samenwerking met de opdrachtgever, vertegenwoordigers van de 22 gemeenschapscentra en vele andere betrokken partijen. Via workshops, bilaterale interviews, een online enquête, terugkoppelingsmomenten, en sitebezoeken, hebben we de dialoog gefaciliteerd. Op die manier kwamen er allerlei nieuwe vragen en noden aan de oppervlakte, op het vlak van infrastructuur, lokale verankering, beheer, organisatie, belevingskwaliteit, financiering, en werking. Om deze dialoog te voeden, is gedurende het procestraject ook ingezet op de verbeeldingskracht van ontwerpend onderzoek.

We beschouwen het gelopen proces als een gedeeld werk- en leerproces omwille van de nauwe betrokkenheid van de diverse betrokken partijen.
Een gedeeld werkproces, omdat deze studie en de bijhorende analyse van begin af aan gericht was op de ontwikkeling van een werkmethodiek, waar ook na de afronding van dit studietraject mee aan de slag kan worden gegaan.
Een gedeeld leerproces, omdat gaandeweg tijdens het studietraject niet enkel voor het onderzoeksteam, maar ook voor de betrokken partijen nieuwe inzichten naar boven zijn gekomen, die de complexiteit van de opgave rond multifunctioneel ruimtegebruik beter zichtbaar heeft gemaakt.
Het proces bestaat uit twee fases: een eerste fase met een meerledige analyse van de 22 gemeenschapscentra, in de huidige situatie;
en een tweede fase met een verkenning van het toekomstpotentieel van de gemeenschapscentra, met een bijzondere focus op drie concrete cases.
Grosso modo kunnen we het proces opdelen in 8-tal stappen, 4 per FASE.

FASE 1
We zijn gestart met een reeks verkennende gesprekken met een aantal sleutelpersonen. Vervolgens hebben we een kick-off workshop georganiseerd, als eerste kennismaking met alle 22 gemeenschapscentra. Daarna is de geplande workshop met de centra (omwille van de COVID-19-crisis) vervangen door een uitgebreide online enquête. Deze informatie dient als input voor de opmaak van paspoorten voor de GC, met telkens een overzichtsdiagram dat als ijkpunt dient voor de huidige situatie op het vlak van het gebouw, de werking, de belevingswaarde, de relatie met de buurt, en de financiële middelen. Tot slot zijn in deze eerste fase ook nog bilaterale interviews gebeurd met vertegenwoordigers van de diverse VGC beleidsdomeinen, met het oog op mogelijke kruisbestuivingen. We bundelden de belangrijkste inzichten uit deze fase in de DIAGNOSE.

FASE 2
De tweede fase stond in het teken van de verkenning van het toekomstpotentieel van de 22 gemeenschapscentra. Hiervoor ontwikkelden we een methodiek van prototypering: aan de hand van acht prototypes verbeelden we op een herkenbare en visuele manier, de aanwezige potentie en de gerechtvaardigde ambitie voor de toekomstige werking van een gemeenschapscentrum. Deze methode laat toe om de specificiteit en de eigenheid van de gemeenschapscentra te benoemen, binnen het ruimere collectief van 22 gemeenschapscentra. Vervolgens toetsten we deze methodiek van prototypering aan de concrete, reële situatie, door middel van een zogenaamde reality check: plaatsbezoeken en gesprekken met vertegenwoordigers van drie geselecteerde testcases (GC De Maalbeek, GC Nekkersdal en GC WaBo). Hiervoor maakten we telkens gebruik van ontwerpend onderzoek, om zo de verbeeldingskracht van de betrokken partijen te prikkelen. In een volgende stap, zoomden we opnieuw uit naar de schaal van het Brussels Gewest, en koppelden we het toekomstpotentieel van de prototypes aan de specifieke Brusselse context. Door middel van vier scenario's – de poreuze stad, de levendige stad, de open stad, en de veranderende stad – maakten we zichtbaar op welke manier de gemeenschapscentra d.m.v. hun prototypering in de toekomst kunnen bijdragen aan bestaande kwaliteiten, ambities en uitdagingen op stedelijke schaal. Om dit te laten landen in de praktijk, schetsen we aan de hand van bijhorende principeschema's, hoe de gemeenschapscentra door het actiever delen van ruimte, mensen (personeel en vrijwilligers), kennis, en logistieke infrastructuur, kunnen meewerken aan het versterken van lokale synergiën in de Brusselse context. We eindigen met een vooruitblik op mogelijke vervolgstappen.

FASE 1
22 GEMEENSCHAPSCENTRA VANDAAG

januari - eind mei

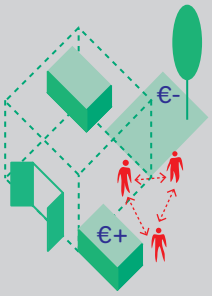

DIAGNOSE

ruimtelijk vermogen
financieel vermogen
sociaal vermogen

5

PROTOTYPES

I. - VIII.

6

I. Het stapelhuis
II. De passage
III. De poort
IV. De ankerplek
V. De antenne
VI. Experimenteerruimte
VII. Het podium
VIII. De luwteplek

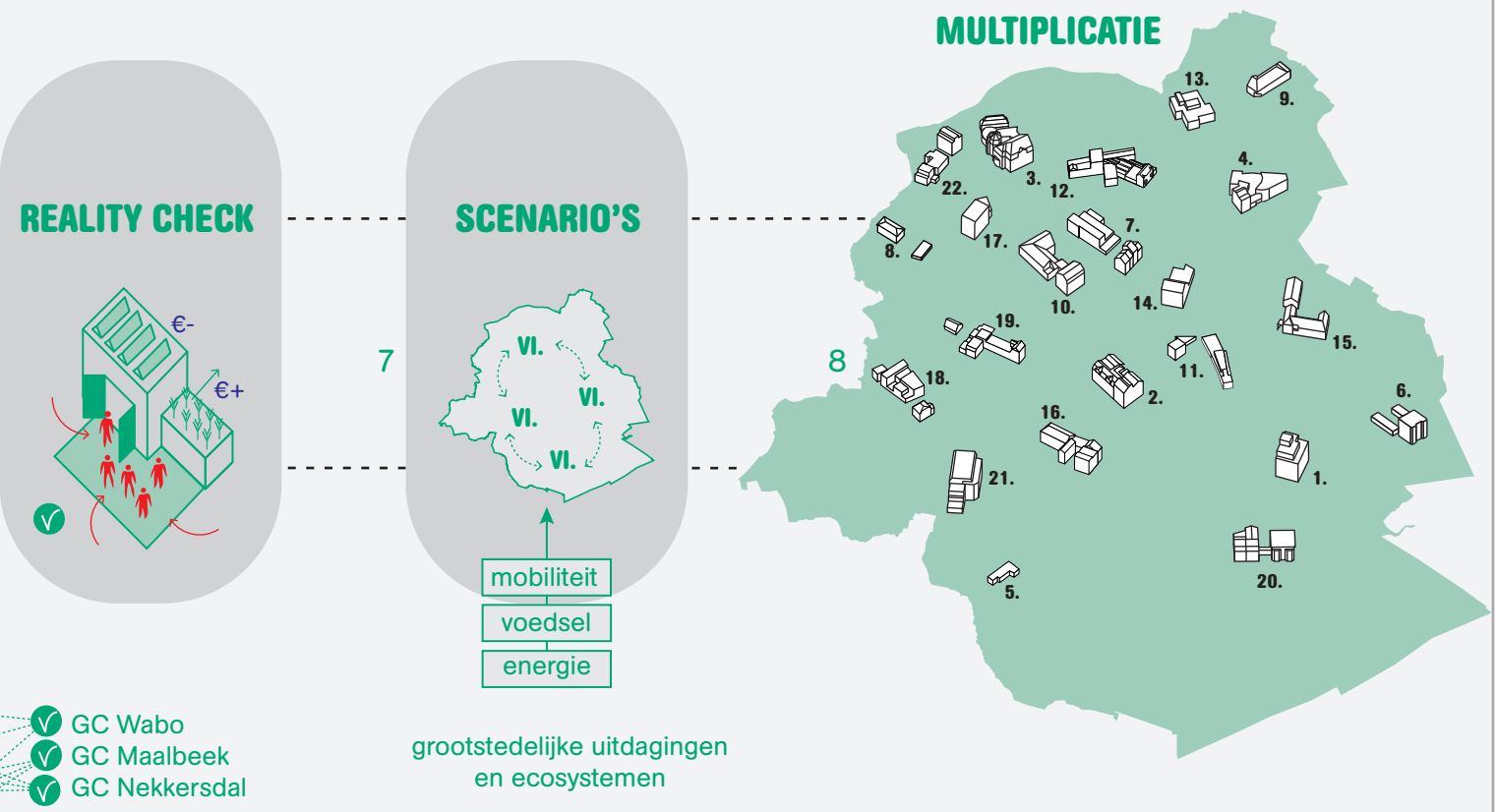
Meerledige analyse

STAP 1: verkennende gesprekken
STAP 2: kick-off workshop
STAP 3: online vragenlijst
STAP 4: beleidsoverschrijdende interviews

FASE 2
22 GEMEENSC

mei - juni

HAPSCENTRA IN DE TOEKOMST ?

Verkenning van het toekomstpotentieel

STAP 5: prototypes
STAP 6: reality check
STAP 7: scenario's
STAP 8: multiplicatie

FASE 1: DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA VANDAAG MEERLEDIGE ANALYSE

Stap 1: verkennende gesprekken

Interview 1
27 januari 2020
Frank Van Dessel (Entiteit Gemeenschapscentra)

Interview 2
29 januari 2020
Gordan Cengic & Malou Maes (Directie Gebouwen en Patrimonium)

Interview 3
29 januari 2020
Pieter Van Camp & Caroline Englebert (Cel Stedelijk Beleid)

Interviews 1 t.e.m. 3 zijn afgenomen door Els Vervloesem & Jasmien Wouters (AWB)

Interview 4
26 maart 2020
Pascal Wiliquet (directie Financiën en Begroting)

Interview 5
28 april 2020
Dirk Broekaert (Algemene directie Cultuur, Jeugd en Sport) en Gordan Cengic (Directie Gebouwen en Patrimonium)

Interviews 4 en 5 zijn afgenomen door Filip Canfyn (REBEL)

Stap 2: kick off workshop

De workshop 'Werken aan de toekomst van, voor en door de gemeenschapscentra' vond plaats op vrijdag 21 februari, van 9u tot 13u, in de transformatiewerkplaats van AWB, en was in eerste instantie gericht op de centrumverantwoordelijken en sociaal-cultureel werkers van de 22 gemeenschapscentra.
Deze workshop stond in het teken van:
1. het oogsten van ideeën, ervaringen, inzichten, en praktijken van de 22 gemeenschapscentra;
2. het identificeren en scherpstellen van de sleutelthema's, als onderlegger van het begeleidingstraject met diverse partijen

09.00	Welkom Ontvangst met koffie en thee
09.30 – 09.45	Presentatie – Introductie Voorstelling en kennismaking Toelichting begeleidingstraject Doel van de dag *Els Vervloesem, AWB*
09.45 – 11.00	Werksessie 1 – Life Mapping - Hoe werken de 22 GC vandaag? - Waar liggen er nog kansen? 4 parallelle werktafels *- moderatie werktafels: Jasmien Wouters, Nik Naudts, Marleen Goethals en Els Vervloesem* *- Werkmateriaal: posters met een axonometrie van de gebouwde infrastructuur + een luchtfoto waarop getekend en geschreven kon worden, gerichte vragenlijst*
11.00 – 11.15	Pauze
11.15 – 12.00	Werksessie 2 –Scan toekomstpotentieel - Wat zijn onze ambities? - Waar kunnen en willen we in de toekomst aan (mee)werken? 4 parallelle werktafels *- moderatie werktafels: Jasmien Wouters, Nik Naudts, Marleen Goethals en Els Vervloesem* *- Werkmateriaal: schaallatten rond een aantal sleutelthema's, waarop de GC's zich konden positioneren m.b.t. de huidige situatie, en toekomst-verwachtingen*
12.00 – 12.30	Roundup Plenaire sessie

Scan van een poster na de kick off workshop, 21 februari 2020

Kick off workshop, 21 februari 2020

Stap 3: online vragenlijst voor de 22 GC

Deze online bevraging is gebeurd ter vervanging van de tweede workshop die voorzien was met de centrumverantwoordelijken en sociaal-cultureel werkers, maar die omwille van de corona-maatregelen helaas niet is kunnen doorgaan. Concreet, ging het om een online enquête, die voornamelijk gericht was op het verzamelen van bijkomende kwalitatieve informatie.

Doelstelling

De online bevraging had als doel om het potentieel voor een collectieve strategische visie op de toekomstige werking van de 22 GC nog meer in de diepte te verkennen. Tijdens de kick-off workshop, kregen we via de posters, een aantal sleutelthema's, en de schaallatten al een eerste beeld en indicatie van hoe de vertegenwoordigers van de gemeenschapscentra naar de toekomst kijken, en welke mogelijkheden zij hier zien. Via de vragenlijst en bijhorende matrix, was het de bedoeling om een nog meer concreet en gedetailleerd inzicht krijgen in het ruimtelijk, sociaal en financieel vermogen dat vandaag reeds aanwezig is. Met deze informatie als ijkpunt, kon dan in een volgende stap worden bekeken, hoe dit aanwezige vermogen in de toekomst nog beter, slimmer en effectiever kan worden aangewend.

Enkele kanttekeningen bij de vragenlijst en de matrix

- De online vragenlijsten werden telkens door een of meerdere vertegenwoordigers van de gemeenschapscentra ingevuld;
- De vragenlijst bestond uit drie delen: vragen m.b.t. het ruimtelijk vermogen (het gebouw en de buurt), vragen m.b.t. het sociaal vermogen (de werking en de belevingswaarde), en vragen m.b.t. het financieel vermogen.
- In de vragenlijst werd doelbewust voldoende ruimte voor opmerkingen voorzien, zodat de GC zelf bijkomende toelichtingen konden verstrekken. Hier is doorgaans goed gebruik van gemaakt, waardoor we als onderzoeksteam konden beschikken over gedetailleerde informatie;
- De matrix die een overzicht bood van het sociaal, ruimtelijk en financieel vermogen, gekoppeld aan de beschikbare ruimtes, en de diverse doelpublieken, heeft in de praktijk minder goed gewerkt. Deze matrix liet onvoldoende toe om het reële, complexe samenspel van gebruikers, en het gebruik van de diverse ruimtes op een bevredigende manier weer te geven.

Inhoud van de online vragenlijst

Zie de pdf-file in de bijlage.

Stap 4: verkenning beleidsdomeinoverschrijdende aanpak

Doelstelling

- Verbreding: anticiperen op de toekomstige doelstellingen vanuit diverse beleidsdomeinen;
- Integratie: ontwikkelen van een meer geïntegreerde visie op de toekomstige werking van de gemeenschapscentra.

Interview 1
25 mei 2020
Pieter Moelans (ICT beheer, toegangscontrole)

Interview 2
26 mei 2020
Steven Vervoort (ADOV, onder meer bevoegd voor scholeninfrastructuur)

Interview 3
26 mei 2020
Tom Leyder (CJS Jeugd)
Amandine Vanvossel (CJS Sport)

Interview 4
27 mei 2020
Piet Vervaecke (ADOV Onderwijscentrum Brussel - OCB)

Interview 5
27 mei 2020
Sara Mouton (WGG Gezin, initiatief buitenschoolse opvang - IBO)
Saskia Glorieux (WGG Lokaal dienstencentra - LDC)

Interview 6
27 mei 2020
Rik Van Goethem (CJS Zakelijk beheer GC's, concessies)

ADOV = Algemene directie onderwijs en vorming
CJS = Algemene directie cultuur jeugd sport
WGG = Algemene directie welzijn, gezondheid en gezin
ICT = Diensten leidend ambtenaar - Communicatie, ICT en Media, Documentatiedienst en Archief

Deze interviews werden afgenomen door Malou Maes en Judith Anaf.
Voor de verslagen, zie de bijlage.

Tussentijdse output: opmaak van de diagnose

Op basis van:

- observaties en input tijdens de kick-off workshop
- inzichten uit de online vragenlijsten
- inzichten uit de interviews i.f.v. verbreding
- ontvangen data, nl. n-cloud, beleidsplannen, MOP's, etc.

FASE 2: DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA MORGEN VERKENNING VAN HET TOEKOMSTPOTENTIEEL

Stap 5: prototypes

De methode van prototypering heeft als doel om vanuit het collectief van de 22 gemeenschapscentra tot een gedeelde toekomstvisie te komen, met respect voor de eigenheid en specificiteit van alle centra.
De prototypering omschrijft op een herkenbare en visuele manier de aanwezige potentie en de gerechtvaardigde ambitie van de werking van een gemeenschapscentrum.
De identificatie en definiëring van 8 prototypes, gebeurde aan de hand van de input die we ontvingen van de 22 gemeenschapscentra, en werd al een eerste keer afgetoetst tijdens een Focusgroep op 20 mei 2020, met vertegenwoordigers van de gemeenschapscentra en de Entiteit.

De 8 prototypes zijn:
I. Het stapelhuis
II. De passage
III. De poort
IV. De ankerplek
V. De antenne
VI. De experimenteerruimte
VII. Het podium
VIII. De luwteplek

De methode van prototypering laat toe om bij toekomstige investeringen, op een onderbouwde manier keuzes te maken, door:

- Een gelaagd perspectief te hanteren (ruimtelijk, sociaal, financieel vermogen);
- Te vertrekken van de basiskwaliteiten die al aanwezig zijn;
- Via een procesmatige benadering een collectieve dialoog op starten, ondersteund d.m.v. ontwerpend onderzoek;
- Te werken en investeren in verschillende snelheden:
  - quickwins: zichtbaar resultaat, en inspelend op acute noden
  - middellange termijn
  - lange termijn

Belangrijkste uitgangspunten bij de methode van prototypering:

- Waar liggen de sterktes van de verschillende gemeenschapscentra? (eigenheid / specificiteit)
- Welk type werking kan waar het meest bijdragen en/ of het best floreren? (contextgebonden / selectief)

De prototypes zijn een werkinstrument. Ze zijn bedoeld als gespreksopener, als een instrument voor verdere onderhandeling; bovendien is deze aanpak potentieel ook geschikt om toe te passen voor gebouwen met andere functies dan GC:

– *Met vertegenwoordigers van de 22 GC:*
  > keuzes maken voor de meest relevante prototypes (participatief proces)
  > aangaan van de dialoog over de gewenste toekomstrichting, ook in afstemming met de Raad van Bestuur
  > bepalen van prioriteiten
  > formuleren van concrete acties om de afstand tussen de reële situatie en de (latente) ambities te overbruggen
– *Met het collectief van de 22 GC:*
  > afwegen: wat doen we zelf het best, wat kunnen anderen beter, wat kunnen we samen doen
  > concretiseren van deelprincipes: welke ruimtes, mensen, middelen, en kennis kunnen we delen
– *Met beleidsmakers:*
  > koppelen van beleidsprioriteiten aan een toekomstige agenda voor de GC

Stap 6: reality check

Via een zogenaamde reality check maakten we concreet op welke manier, en door middel van welke sociaal-ruimtelijke interventies, de potenties die vervat zitten in de prototypes, al dan niet kunnen aansluiten bij de reële situatie, de lokale context en de (latente) ambities van het gemeenschapscentrum.
Hiervoor werden in overleg met de opdrachtgever drie cases geselecteerd:

– GC De Maalbeek
– GC Nekkersdal
– GC WaBo

Onderstaande criteria werden gehanteerd voor de selectie van deze 3 cases:

Selectiecriteria

1. Algemene selectiecriteria
- ligging, ruimtelijke spreiding
- gelegen in diverse buurten (demografisch, sociaal-economisch)
- verschillend bereik en doelpubliek
- verschillend qua schaalgrootte

2. Strategische selectiecriteria
- urgentie, geplande investeringen op korte termijn
- of aanwezigheid van een lokaal verankerde werking
- of aanwezigheid van een kansrijke infrastructuur

Belangrijke kanttekening

De selectie van deze cases moet los gezien worden van prioritaire investeringen. De drie cases zijn in hoofdzaak geselecteerd in functie van het testen van de methodiek van prototypering in zo divers mogelijke contexten.

Inzet van ontwerpend onderzoek

Ter voorbereiding, en vervolgens rekening houdend met de input van de drie plaatsbezoeken, maakte AWB voor elk gemeenschapscentrum telkens drie ontwerpende verkenningen voor de (naar eigen inschatting, meest relevante) prototypes. Door middel van axonometrische tekeningen tonen we het gebouw, de site en de directe omgeving van het gemeenschapscentrum, en prikkelden we de verbeelding door telkens per gekozen prototype te tonen, welke concrete interventies, acties, samenwerkingen of relaties met de buurt hiermee gepaard kunnen gaan. Deze voorstellen zijn geïnspireerd (1) op reeds aanwezige kiemen die de gemeenschapscentra eerder doorgaven via de online vragenlijsten; (2) op mogelijke kruisbestuivingen met andere beleidsdomeinen die naar boven kwamen tijdens de interviews met diverse VGC vertegenwoordigers; of (3) kwamen voort uit een eigen lezing van de ruimtelijke context door het onderzoeksteam.

Overzicht van de plaatsbezoeken

Plaatsbezoek 1
11 juni 2020
GC De Maalbeek
Gesprek met Marc en Rune

Plaatsbezoek 2
11 juni 2020
GC Nekkersdal
Gesprek met Dorien en Timo

Plaatsbezoek 3
18 juni 2020
GC WaBo
Gesprek met Lieve en Anne-Marie

Deze plaatsbezoeken gebeurden door Marleen Goethals (UAntwerpen) en Filip Canfyn (Rebel).

Stap 7: scenario's

Bij de ontwikkeling van de scenario's zoomden we opnieuw uit naar de schaal van het Brussels Gewest. We koppelen het toekomstpotentieel van de prototypes aan de specifieke Brusselse context en de bijhorende beleidsprioriteiten.
We gebruikten een selectie van de meest relevante kaarten van het GPDO (Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling) als onderlegger voor het bepalen van een aantal toekomstscenario's. Zie de bijlage voor de geselecteerde kaarten.
Door middel van vier scenario's – de poreuze stad, de levendige stad, de open stad, en de veranderende stad – maken we zichtbaar op welke manier de gemeenschapscentra d.m.v. hun prototypering in de toekomst kunnen bijdragen aan bestaande kwaliteiten, ambities en uitdagingen op stedelijke schaal.

Om dit te laten landen in de praktijk, schetsen we aan de hand van bijhorende principeschema's, hoe de gemeenschapscentra door het actiever delen van ruimte, mensen (personeel en vrijwilligers), kennis, en logistieke infrastructuur, kunnen meewerken aan het versterken van lokale synergiën in de Brusselse context. We maken concreet welke winsten dit delen kan opleveren, tussen de gemeenschapscentra onderling, maar bij uitbreiding ook tussen de gemeenschapscentra en andere stedelijke voorzieningen.

Stap 8: doorstart

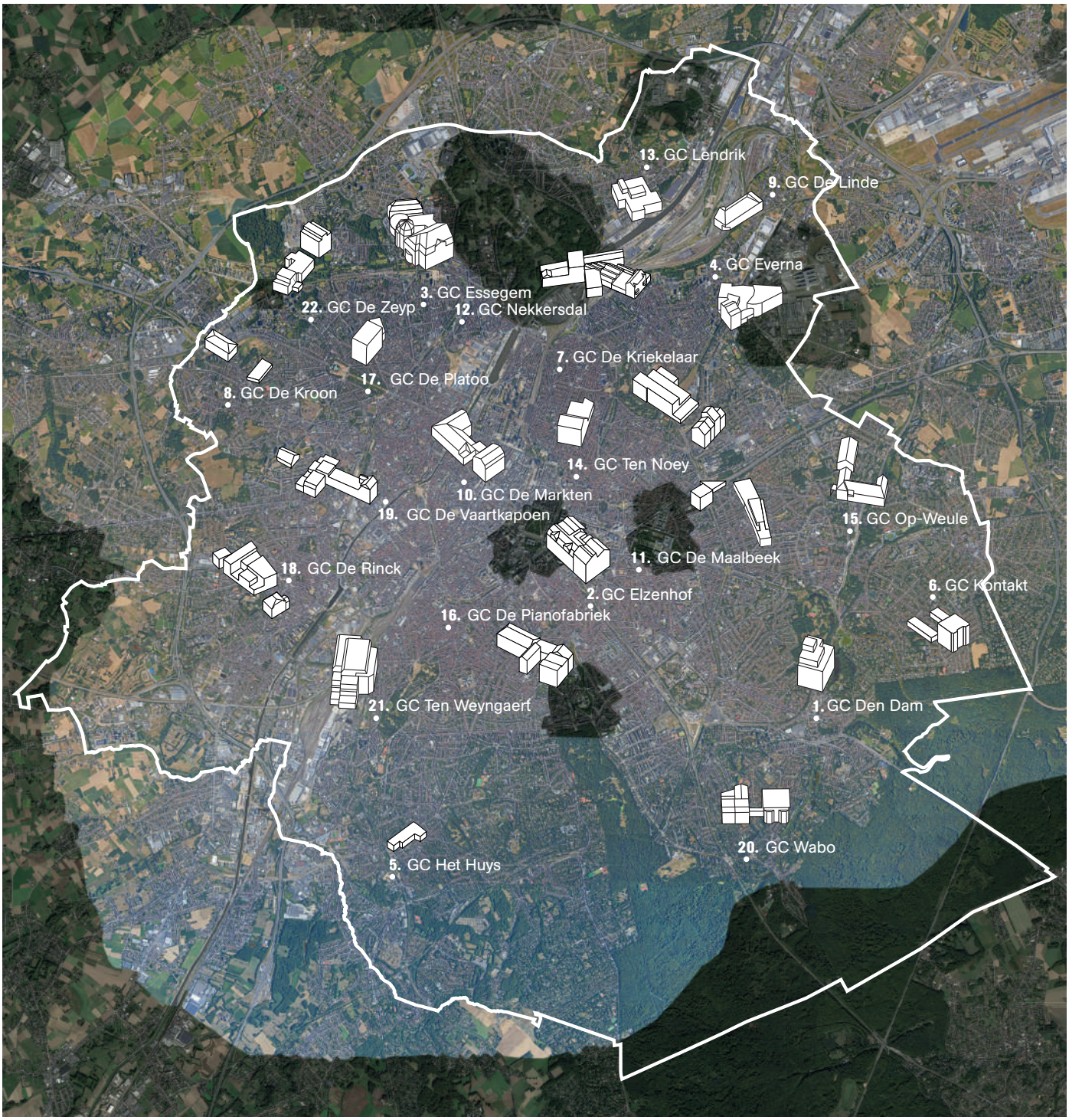
Tot slot staan we stil bij de belangrijkste lessen , en eindigen we met een vooruitblik op mogelijke vervolgstappen en werksporen.

4. 22 GEMEENSCHAPSCENTRA VANDAAG

Meerledige analyse

De betekenis, rol en functie van een gemeenschapscentrum worden in belangrijke mate bepaald door een samenspel van vijf factoren: het gebouw, de buurt, de werking, de beleving, en de middelen. Uit de meerledige analyse blijkt dat deze factoren elkaar potentieel kunnen versterken. Hier kan in de toekomst actiever op ingezet worden. De sleutel ligt niet enkel bij een betere afstemming van deze factoren voor elk individueel gemeenschapscentrum. Er zijn nog veel winsten te boeken door: (1) een gedeelde visie en aanpak voor het collectief van 22 gemeenschapscentra, mét respect voor de specificiteit en eigenheid van elk centrum binnen het ruimere geheel; en (2) creatieve samenwerkingsverbanden met andere lokale partners die dezelfde maatschappelijke agenda delen.

4.1 Overzichtskaart

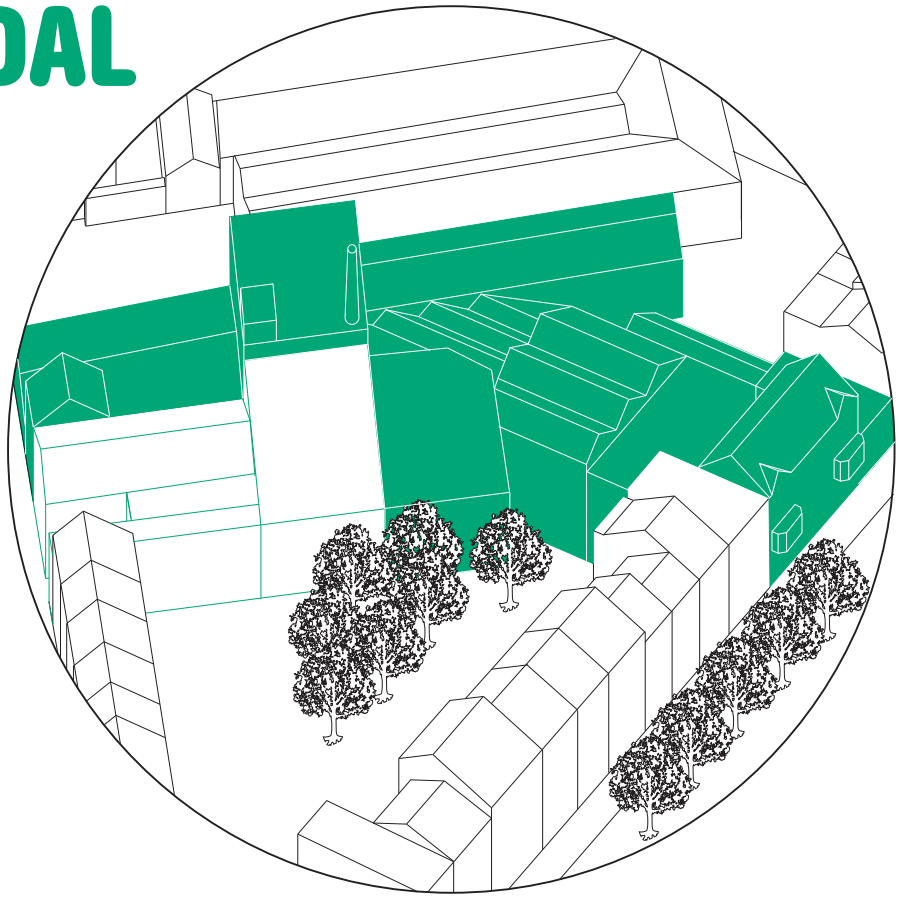

4.2. PASPOORTEN VAN DE GEMEENSCHAPSCENTRA

Bij wijze van voorbeeld volgen de paspoorten van de 3 geselecteerde GC. De scores geven een indicatie weer op basis van de informatie uit de enquetes, powerBI gegevens, en de interviews en observaties tijdens de 3 plaatsbezoeken. De templates van de paspoorten voor de overige GC zijn toegevoegd in de bijlage. Deze templates kunnen op regelmatige basis worden aangevuld. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de input uit de enquetes die deel uitmaken van deze studie en de powerBI gegevens. Maar daarnaast kan ook bijkomende informatie o.b.v. eigen plaatsbezoeken, nieuwe studies, etc. hierin worden opgenomen. Het hoofddoel van deze paspoorten is om op een overzichtelijke manier een beeld te krijgen van de sterktes en zwaktes van de 22 GC. Deze paspoorten zijn bedoeld voor intern gebruik, dienen als werkinstrument en hebben een dynamisch karakter. Eventueel kunnen gaandeweg de parameters ook nog verder verfijnd worden.

Paspoort

GC NEKKERSDAL

Verkenning naar
Multifunctioneel
Ruimtegebruik

Locatie
Emile Bockstaellaan 107
1020 Laken

Contact
02 421 80 60
info@nekkersdal.be

1. De bouwfysische staat

Parameters: akoestisch comfort, regen- en winddichtheid, veiligheid, toegankelijkheid, klimaatregeling, energieprestatie, technische installaties, etc.

Waarom?

Het gebouw is in slechte staat. De theaterzaal is in zorgwekkende bouwfysische toestand (asbestdak!). Er zijn problemen met waterdichtheid. Verder zijn er ook problemen met de toiletten, de riolering, en de toegankelijkheid van het gebouw voor rolstoelgebruikers.

2. De gebouwcapaciteit

Parameters: onder- of overcapaciteit, onderbenutte ruimtes, r.h.m. bezoekersaantallen en zaalbezetting

Waarom?

In de enquête wordt aangegeven dat er ruimte on(der)benut blijft. Zo zijn de studio's niet toegankelijk voor -18 jarigen (omwille van onveiligheid van de smalle traphal?). Dat maakt dat ze gedurende bepaalde periodes leeg staan (bv. weekends), terwijl er grote behoefte is aan dergelijke lokalen voor kinderen en jongeren.

3. De typologie

Parameters: gebruiksvriendelijkheid, flexibel ruimtegebruik, aan/afwezigheid van wit-ruimte, differentiatie van ruimtes, interne circulatie

Waarom?

Er wordt aangegeven dat er nog nood is aan bijkomende witruimte. Tegelijk blijkt dat de huidige, beschikbare ruimte al bijzonder creatief wordt ingezet. Voor meer informatie, zie de enquête (vraag ruimtelijk vermogen 5/8).

4. De buitenruimte

Parameters: bruikbare en toegankelijke tuin, koer, binnenplaats, wintertuin, dakterras

Waarom?

Dit GC heeft heel veel lokalen die ter beschikking zijn van de gemeenschap, die echter alle open ruimte van het bouwblok innemen. Dit terwijl er in de buurt een groot gebrek aan publieke groene ruimte is.

1. Potentieel van de locatie

Parameters: nabijheid van sociale groepen die men wil bereiken, bereikbaarheid, zichtbaarheid, toegankelijkheid, etc.

Waarom?

Gelegen in een buurt met hoge noden op het vlak van gemeenschapsvorming.

2. Potentieel van de publieke ruimte

Parameters: gebruik en toe-eigening voor activiteiten van het GC, verruiming/differentiëring van het publiek, activatie samenwerkingen lokale partners

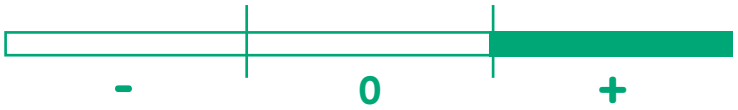

Waarom?

Het GC maakt vandaag al actief gebruik van de omliggende publieke ruimte voor allerlei activiteiten: winterwandeling, GAG (metrostation), projecten met partners uit de buurt die in de publieke ruimte plaatsvinden (voor een uitgebreid overzicht zie de enquête (vraag ruimtelijk vermogen 3/8).

3. Aansluiting bij het profiel van bewoners

Parameters: match tussen aanbod en profiel buurtbewoners, schakel tussen diverse sociale groepen, etc.

Waarom?

Het GC ondersteunt al zeer actief allerlei activiteiten van bewoners, initiatieven, en verenigingen uit de buurt. Het GC biedt voor haar populatie een noodzakelijke aanvulling op het vlak van gemeenschapsleven, omdat er geen alternatieven zijn, of om omdat er geen budget voor alternatieven is.

1. Lokaal gerichte werking

Parameters: programma gericht op lokale noden en behoeften, anticipering op vragen die leven in de buurt

Waarom?

Het programma van de werking is goed afgestemd op de noden die spelen in de buurt, en er wordt ook actief ruimte ter beschikking gesteld van de buurt. Deze ruimtes zijn beschikbaar voor bewonersvergaderingeringen, eetfeesten, optredens, etc. die georganiseerd worden door buurtbewoners, en organisaties uit de buurt.

2. Actieve nomadische werking

Parameters: extra muros activiteiten, inventiviteit, out of the box denken, flexibiliteit

Waarom?

GC Nekkersdal zet al actief in op nomadische werking. Voorbeelden zijn Bockael: een lokaal in een metrostation waar een permantie aanwezig is (onthaal, kinderactiviteiten). Voor de cursus omnisport wordt uitgeweken naar sportinfrastructuur in de buurt (drempelverlagend). Ook GAG: paviljoen dat tijdens lockdown is opengesteld voor de buurt is een sterk voorbeeld.

3. Potentieel van vrijwilligers

Parameters: vrijwilligers als ‘ambassadeurs’, vergroten van psychische en sociale toegankelijkheid van de GC’s

Waarom?

Er zijn vrijwilligers, maar ze weerspiegelen niet de demografie van de buurt. De wens is ook dat er meer vrijwilligers zouden zijn. De vrijwlliggers worden momenteel niet ingeschakeld in de programmatie, en vormen geen hechte groep.

4. Potentieel van een conciërge

Parameters: beheer, aanspreekpunt, voelsprieten, aansluiting bij zeer diverse groepen

Waarom?

Grote tevredenheid over de conciërge, die betrokken is bij de programmatie, de bezoekers goed kent en indien nodig kan ondersteunen, en die een duidelijk rollen- en takenpakket heeft.

1. Toegankelijkheid en laagdrempeligheid

Parameters: onthaalkwaliteit (nieuwkomers, bezoekers,…), zichtbare aanwezigheid, beperkte fysieke en mentale barrières

Waarom?

Het gebouw is niet laagdrempelig. Je ziet niet wat er binnen gebeurt. Er is een kleine inkom, die niet voor edereen zichtbaar is. Er is vandaag weinig zicht op welke activiteiten er gebeuren en welke gebruikers er aanwezig zijn in het gebouw. Veel activiteiten gebeuren letterlijk naast elkaar.

2. Ruimte voor het kleine ontmoeten

Parameters: stimuleren van informele contacten, ongedwongen kunnen samen zijn

Waarom?

De ruimte voor het kleine ontmoeten is eerder beperkt, terwijl er een grote noodzaak is. Uitzondering is het café, waar vandaag al veel ontmoetingsmomenten en kleine vergaderingen plaatsvinden.

3. Adaptief vermogen

Parameters: kunnen inspelen op onverwachte situaties, bv. covid opvang onderwijs

Waarom?

Een voorbeeld van het adaptief vermogen is de gezinstuinwerking in de Tivoliwijk tijdens de lockdown.

1. Zelfbedruipend vermogen

Parameters: inkomsten versus uitgaven

Waarom?

Streven elk jaar naar een break even. Alle kosten worden gedekt door de werkingsmiddelen van VGC en andere subsidiekanalen (Kind en Gezin, VGC Brede School, Stad Brussel, etc.), en door zaalinkomsten.

2. Reële werkingsmiddelen

Parameters: inzetbaarheid van financiële middelen voor de uitbouw van initiatieven m.b.t. gemeenschapsvorming

Waarom?

Dit GC is in staat om relatief veel initiatief te nemen en ondersteunen op het vlak van gemeenschapsvorming.
Bereidheid om werkingsmiddelen in de toekomst deels vanuit een collectieve agenda in te zetten.

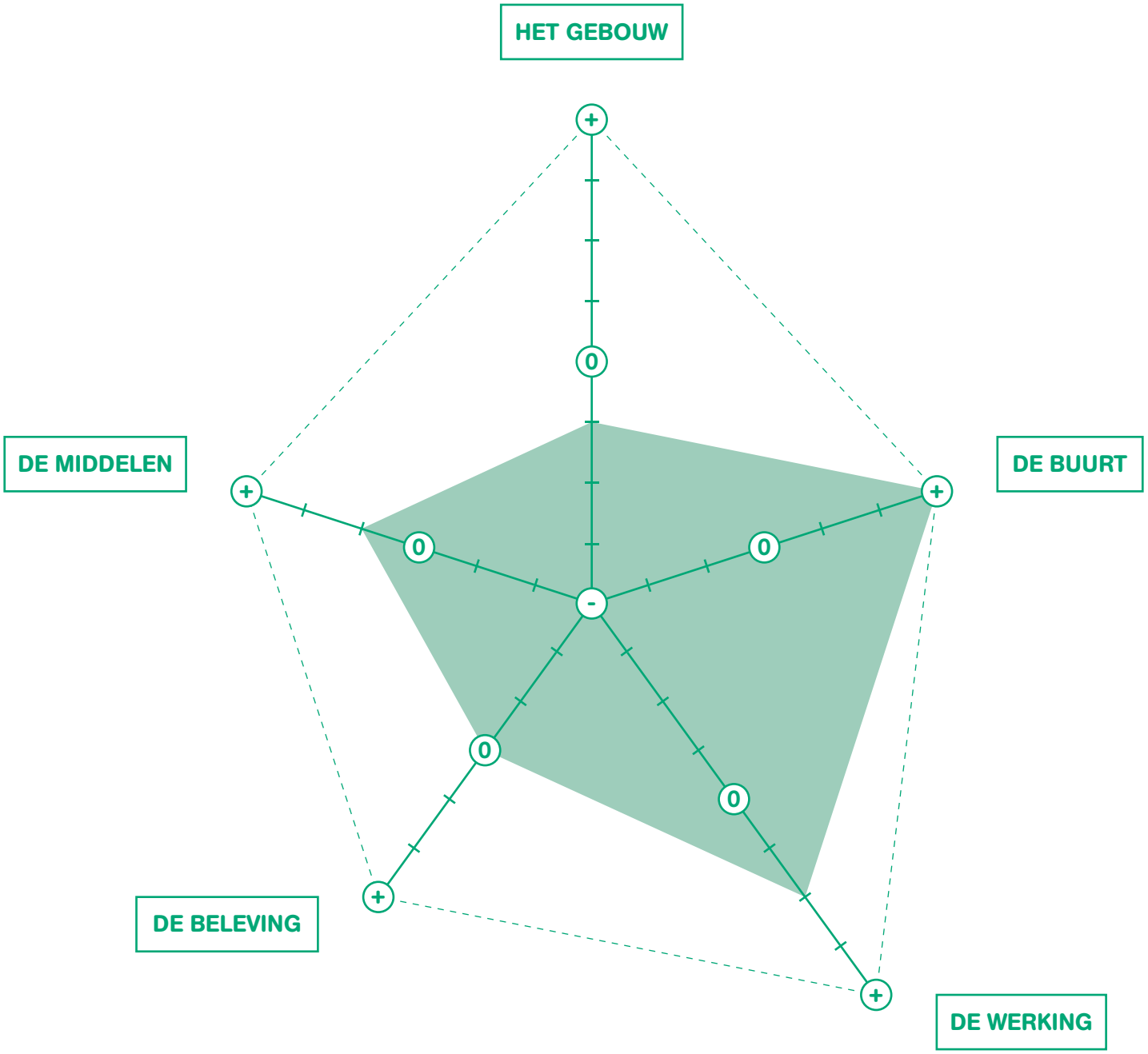
3. Personeelscapaciteit

Parameters: (on)voldoende capactiteit, continuïteit, opleiding

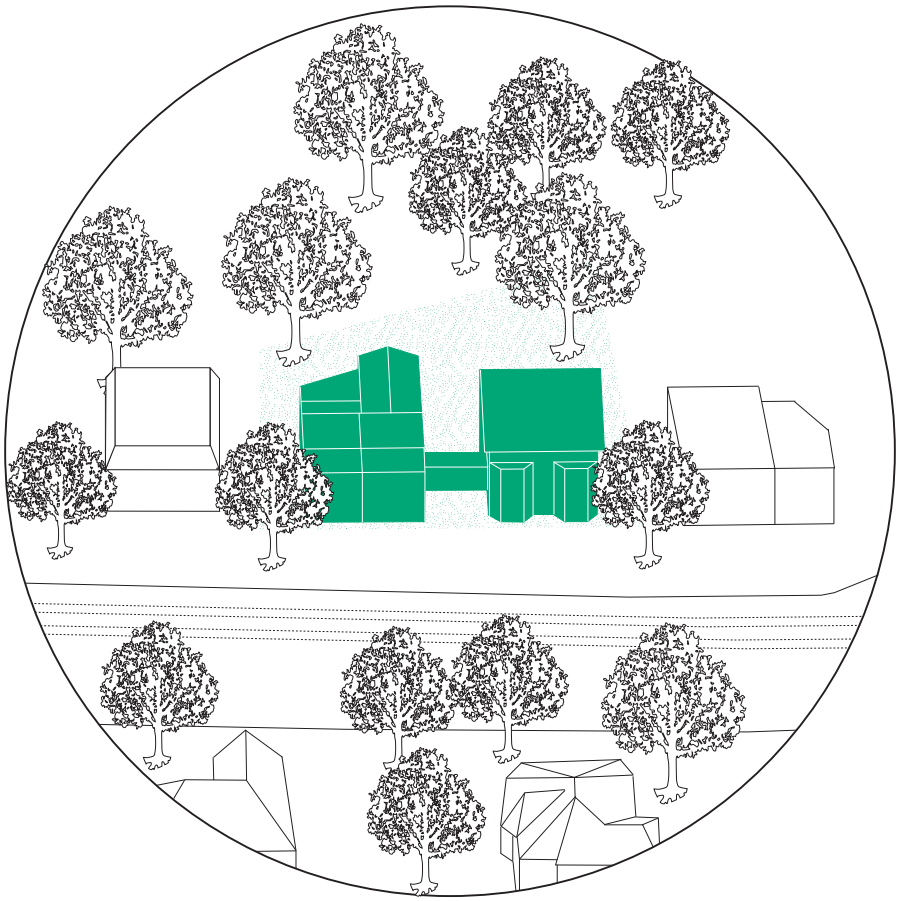
Waarom?

Nood aan personeelsleden die meer voeling hebben met wat er speelt en leeft in de omliggende buurt.

OVERZICHTSDIAGRAM

Paspoort
GC WABO

Verkenning naar
Multifunctioneel
Ruimtegebruik

Locatie
Delleurlaan 43
1170 Watermaal-Bosvoorde

Contact
02 675 40 10
wabo@vgc.be

1. De bouwfysische staat

Parameters: akoestisch comfort, regen- en winddichtheid, veiligheid, toegankelijkheid, klimaatregeling, energieprestatie, technische installaties, etc.

Waarom?

De bouwfysische staat is voor verbetering vatbaar. Uit de enquete: de keuken is wettelijk niet in orde, geen verwarming in inkom/onthaal, enkel glas (wordt binnenkort aan gewerkt), toegankelijkheid voor ouderen en kinderen moet worden verbeterd, delen van de tuin zijn niet omheind en niet veilig voor kinderen, brandveiligheid en alarmsysteem niet in orde.

2. De gebouwcapaciteit

Parameters: onder- of overcapaciteit, onderbenutte ruimtes, r.h.m. bezoekersaantallen en zaalbezetting

Waarom?

Het gebouw beschikt over veel en voldoende mogelijkheden voor een gemeenschapswerking, maar dit potentieel wordt nog niet helemaal benut. Suggesties uit de enquete: de inkom kan nog meer als onthaalruimte worden ingericht, er is meer ruimte voor kinderen en jongeren nodig, de tuin kan nog beter toegankelijk worden gemaakt.

3. De typologie

Parameters: gebruiksvriendelijkheid, flexibel ruimtegebruik, aan/afwezigheid van witruimte, differentiatie van ruimtes, interne circulatie

Waarom?

Het gebouw leent zich vandaag al vrij goed voor flexibel ruimtegebruik (danszaal en polyvalente ruimte). In de toekomst zijn er nog mogelijkheden om zaal eik, de tuin en de garageruimte actiever in te zetten voor de werking. Er wordt momenteel al veel ruimte gedeeld en meervoudig gebruikt, i.f.v. allerlei activiteiten i.s.m. andere partners (LDC, scholen), vzw's en verenigingen.

4. De buitenruimte

Parameters: bruikbare en toegankelijke tuin, koer, binnenplaats, wintertuin, dakterras

Waarom?

De aanwezige tuin biedt veel potentieel, en kan in de toekomst nog actiever worden ingezet; maar de grootste troef blijft de groene buitenruimte van het Zoniënwoud, vlakbij.

1. Potentieel van de locatie

Parameters: nabijheid van sociale groepen die men wil bereiken, bereikbaarheid, zichtbaarheid, toegankelijkheid, etc.

Waarom?

Gelegen in de rand van Brussel, vlakbij het Zoniënwoud. In de toekomst is het de bedoeling om nog meer in te zetten op activiteiten die samenhangen met het bos. Daartoe zijn al plannen om te investeren in de tuin.

2. Potentieel van de publieke ruimte

Parameters: gebruik en toe-eigening voor activiteiten van het GC, verruiming/differentiëring van het publiek, activatie samenwerkingen lokale partners

Waarom?

Het GC maakt vandaag al actief gebruik van de omliggende buitenruimte. Uit de enquête: (1) sport: animaties kinderen in bos en park; (2) concertjes en animatie op Wienerplein; (3) pleintje Logis i.s.m. de Gemeente, Bib en CC op vlak van materiaal, en aansluitingen elektriciteit.

3. Aansluiting bij het profiel van bewoners

Parameters: match tussen aanbod en profiel buurtbewoners, schakel tussen diverse sociale groepen, etc.

Waarom?

Het GC heeft een hoofdzakelijk lokale werking.
Uit het interview tijdens het plaatsbezoek, komt naar voor dat de connectie met de buurt momenteel moeilijk verloopt. De buurtbewoners worden getypeerd als vooral internationale middenklassers (expats), met een groot verloop (verhuisritme = 3 jaar). Er is dan ook weinig vraag naar Nederlandstalige cultuur. De toegepaste strategie is het aantrekken van ouders via activiteiten voor kinderen. Er worden jonge gezinnen opgenomen in de Raad van Bestuur.

1. Lokaal gerichte werking

Parameters: programma gericht op lokale noden en behoeften, anticipering op vragen die leven in de buurt

Waarom?

Het GC biedt vandaag al ruimte voor initiatieven vanuit de buurt, maar dit kan nog verder versterkt worden. Zo wordt de tuin op vraag van bewoners uit de buurt opengesteld, is er een bar aanwezig (voor expo), is er in de inkom een weg-geefkast en infohoek voorzien, en biedt ook de polyvalente zaal mogelijkheden. De inkom biedt nog veel kansen om hier een warme ontvangstruimte van te maken.

2. Actieve nomadische werking

Parameters: extra muros activiteiten, inventiviteit, out of the box denken, flexibiliteit

Waarom?

Er is beperkte ervaring met nomadische werking, maar wel interesse om dit uit te bouwen, i.s.m. lokale partners. (Sporadische) activiteiten: schoolvoorstellingen of feesten in de feestzaal van de Gemeente; expo of vergadering of gezamelijke activiteit cultuurpartners in oud station van de Gemeente. Zaal Centre Culturel op vlak samenwerking. Daarnaast caravan aangekocht (Cultuurbeleidsplan), gebruikt voor zomeranimatie i.s.m. lokale partners.

3. Potentieel van vrijwilligers

Parameters: vrijwilligers als ‘ambassadeurs’, vergroten van psychische en sociale toegankelijkheid van de GC’s

Waarom?

Er zijn relatief veel vrijwilligers. Vooral 60-plussers, afkomstig uit de witte middenklasse. Er is gebrek aan diversiteit en contacten tussen de vrijwilligers.

4. Potentieel van een conciërge

Parameters: beheer, aanspreekpunt, voelsprieten, aansluiting bij zeer diverse groepen

Waarom?

Er is grote tevredenheid over de conciërge, die het gezicht en het uithangbord is van het GC.

1. Toegankelijkheid en laagdrempeligheid

Parameters: onthaalkwaliteit (nieuwkomers, bezoekers,…), zichtbare aanwezigheid, beperkte fysieke en mentale barrières

Waarom?

De onthaalruimte is voor verbetering vatbaar. Daarnaast worden er al allerlei acties ondernomen om de toegankelijkheid en laagdrempeligheid te verbeteren, zoals de praatcafé's (bar of ruimte voor gezamelijk maaltijd na activiteit). Het gebouw heeft ook nood aan grotere zichtbaarheid aan de straatkant

2. Ruimte voor het kleine ontmoeten

Parameters: stimuleren van informele contacten, ongedwongen kunnen samen zijn

Waarom?

De ruimte voor het kleine ontmoeten is momenteel eerder beperkt. In de enquête wordt aangegeven dat dit te maken heeft met het gebouw, de ligging en het onthaal. De inkom heeft geen echt onthaal, het onthaal zit al verder in het gebouw. De inkom zou ook meer een verblijfskarakter kunnen krijgen.

3. Adaptief vermogen

Parameters: kunnen inspelen op onverwachte situaties, bv. covid opvang onderwijs

Waarom?

Een voorbeeld van adaptief vermogen, is dat tijdens de eerste lockdown, de tuinzaal en de tuin functioneerden als tijdelijk schoollokaal voor één van de kleuter-klassen van de naburige basisschool, om te voldoen aan afstandsregels.

1. Zelfbedruipend vermogen

Parameters: inkomsten versus uitgaven

Waarom?

Uit de enquête: het GC is zeker niet zelfbedruipend. Het GC genereert erg weinig middelen uit verhuur en horeca (ongeveer 10%). Huidige tekorten worden nu opgevangen door een werkingssubsidie vanuit de Gemeente. Hiervoor moet het GC jaarlijks een begroting en resultatenrekening aanleveren, en nauwer in samenspraak met de Gemeente werken.

2. Reële werkingsmiddelen

Parameters: inzetbaarheid van financiële middelen voor de uitbouw van initiatieven m.b.t. gemeenschapsvorming

Waarom?

Tot hiertoe heeft het GC af en toe externe projectoproepen ingediend. In de enquête geeft het GC aan dat dit bijdraagt tot het bereiken van nieuwe doelgroepen, het verruimen van haar publiek en de uitbreiding van haar werking en activiteiten.

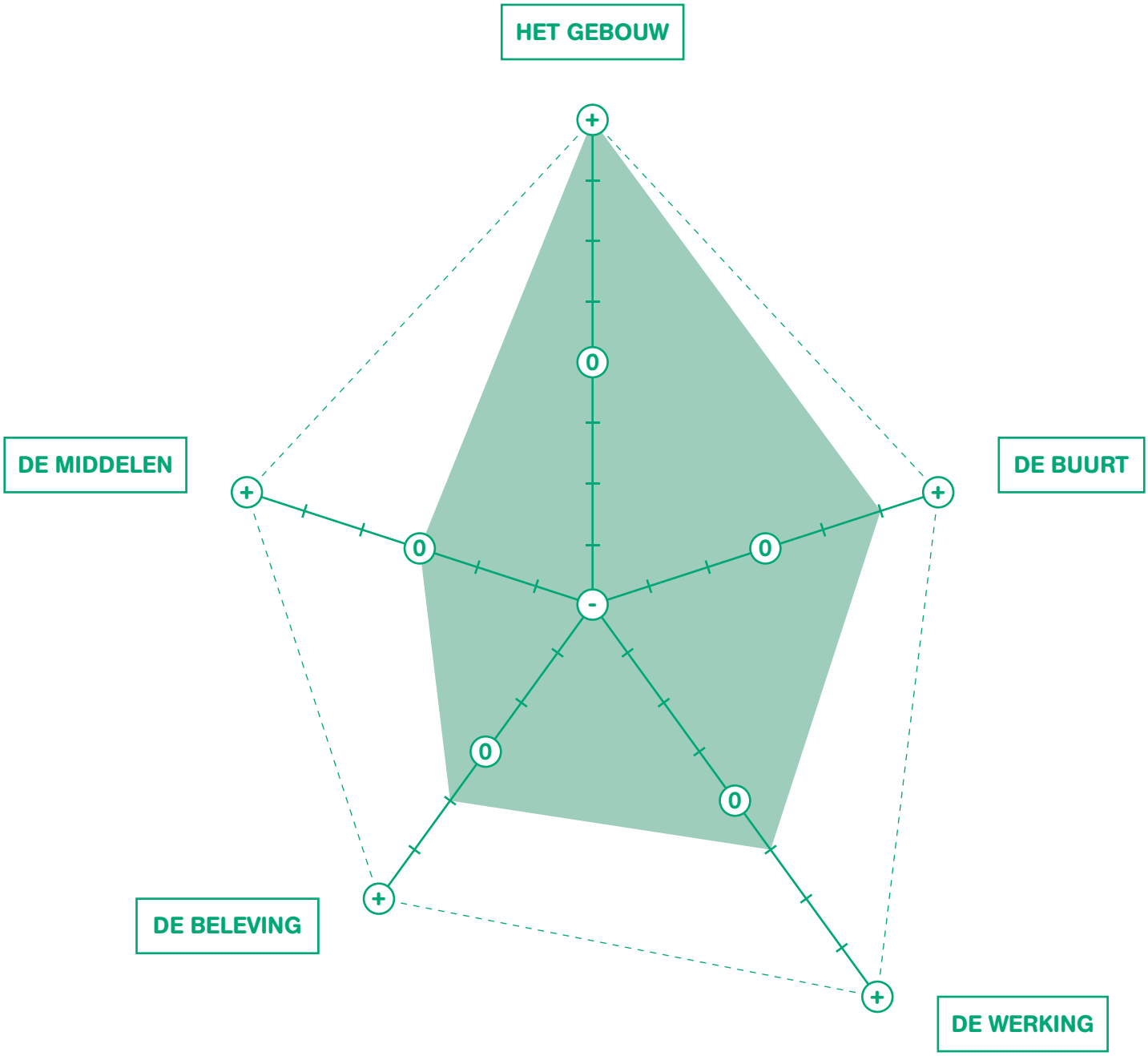
3. Personeelscapaciteit

Parameters: (on)voldoende capactiteit, continuïteit, opleiding

Waarom?

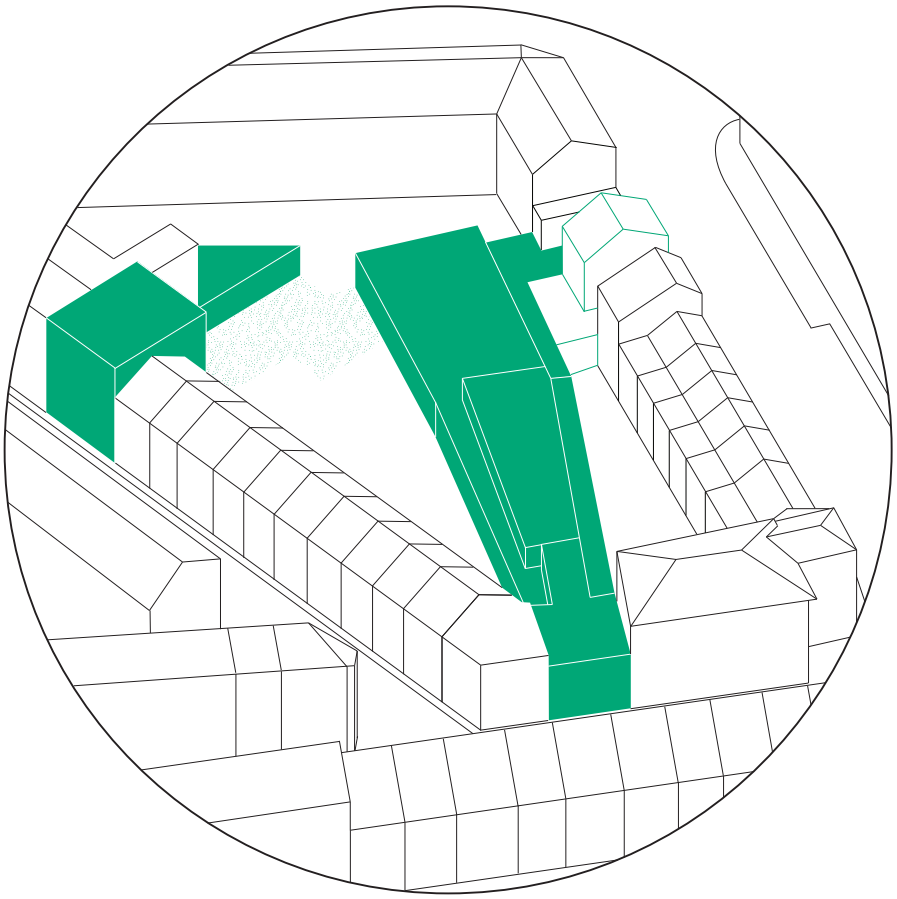
In de enquête geeft het GC aan dat het aantrekken of vervangen van personeel momenteel eerder traag verloopt, wat een impact heeft op de werking en de planning.

OVERZICHTSDIAGRAM

Paspoort

GC DE MAALBEEK

Verkenning naar
Multifunctioneel
Ruimtegebruik

Locatie
Hoornstraat 97
1040 Etterbeek

Contact
02 734 84 43
demaalbeek@vgc.be

de maalbeek

1. De bouwfysische staat

Parameters: akoestisch comfort, regen- en winddichtheid, veiligheid, toegankelijkheid, klimaatregeling, energieprestatie, technische installaties, etc.

Waarom?

Het gebouw is momenteel niet waterdicht.
Het gebouw zou zich in bouwvallige staat bevinden: er is sprake van asbest, problemen met de verluchting, bouwvallige muren, en vochtproblemen.

2. De gebouwcapaciteit

Parameters: onder- of overcapaciteit, onderbenutte ruimtes, r.h.m. bezoekersaantallen en zaalbezetting

Waarom?

Er is veel interesse om actief gebruik te maken van de vele leegstand van (ook publieke) gebouwen in de nabije omgeving, bv. voor participatieve keuken, kunstenaarsresidenties, etc. Het verkrijgen van toestemming hiervoor blijkt bijzonder moeizaam te verlopen.

3. De typologie

Parameters: gebruiksvriendelijkheid, flexibel ruimtegebruik, aan/afwezigheid van witruimte, differentiatie van ruimtes, interne circulatie

Waarom?

In het algemeen lenen de gebouwen zich prima voor een GC. Een aandachtspunt dat de centrumverantwoordelijken aanhalen is het gebrek aan lokalen met deuren, waardoor alle activiteiten in het centrum voortdurend overal meegevolgd kunnen worden. Verder is er ook nog behoefte aan meer bureauruimte.

4. De buitenruimte

Parameters: bruikbare en toegankelijke tuin, koer, binnenplaats, wintertuin, dakterras

Waarom?

De binnenkoer (met veel potentieel) mag momenteel niet gebruikt worden. De doorwaardbaarheid en de daktuin zijn belangrijke aandachtspunten.

1. Potentieel van de locatie

Parameters: nabijheid van sociale groepen die men wil bereiken, bereikbaarheid, zichtbaarheid, toegankelijkheid, etc.

Waarom?

Gelegen in de Maalbeekvallei, aan de rand van het Jubelpark, langs een belangrijke stedelijke as (Oudergemlaan) die het Europese hart van de stad en het Schumanplein verbindt met het centrum van Etterbeek. Veel potentieel in het betreffende bouwblok, omwille van ontpittingsmogelijkheden, leegstand, en andere stedelijke voorzieningen (sporthal, muziekacademie).

2. Potentieel van de publieke ruimte

Parameters: gebruik en toe-eigening voor activiteiten van het GC, verruiming/differentiëring van het publiek, activatie samenwerkingen lokale partners

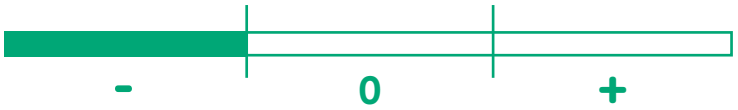

Waarom?

Betrokken bij groenproject. Organiseren ook projecten in het park, het nieuwjaarsfeest gebeurt in de straat en op pleintjes, nemen deel aan het buurtfeest. Hier kan in de toekomst nog actiever op worden ingezet.

3. Aansluiting bij het profiel van bewoners

Parameters: match tussen aanbod en profiel buurtbewoners, schakel tussen diverse sociale groepen, etc.

Waarom?

Omschrijven hun werking als hoofdzakelijk lokaal gericht.
Er is een hoog percentage alleenstaanden aanwezig in de wijk, en een relatieve hoge verhuisintensiteit, wat gemeenschapsvormende infrastructuur op deze locatie zeer relevant maakt. Het bereiken van dergelijke groepen vraagt extra inspanningen.

1. Lokaal gerichte werking

Parameters: programma gericht op lokale noden en behoeften, anticipering op vragen die leven in de buurt

Waarom?

Dit wordt door de verantwoordelijken beschreven als een werkpunt. Momenteel zijn er geen plekken of lokalen in of rond het gebouw die openstaan voor de buurt. Er wordt aangegeven dat hier momenteel geen ruimte voor is. Potentieel: leegstaand internaatsgebouw + binnenplein.

2. Actieve nomadische werking

Parameters: extra muros activiteiten, inventiviteit, out of the box denken, flexibiliteit

Waarom?

Er worden al diverse activiteiten in samenwerking met lokale partners buiten het GC georganiseerd: in de bib, de senghor, het gemeentehuis, de Chambery, de brede school, en andere scholen.

3. Potentieel van vrijwilligers

Parameters: vrijwilligers als ‘ambassadeurs’, vergroten van psychische en sociale toegankelijkheid van de GC’s

Waarom?

Er zijn vrijwilligers, maar hun actieve betrokkenheid bij de werking kan nog versterkt worden, en er wordt aangegeven dat het er ook meer zouden mogen zijn.

4. Potentieel van een conciërge

Parameters: beheer, aanspreekpunt, voelsprieten, aansluiting bij zeer diverse groepen

Waarom?

Geen conciërge.

1. Toegankelijkheid en laagdrempeligheid

Parameters: onthaalkwaliteit (nieuwkomers, bezoekers,…), zichtbare aanwezigheid, beperkte fysieke en mentale barrières

Waarom?

Er wordt in de enquête aangegeven dat er via de werking actief wordt ingespeeld op veranderingen in de buurtsamenstelling, tegelijk geven zij ook aan dat er nog verbeterpunten mogelijk zijn op het vlak van netwerk- en gemeenschapsvorming.

2. Ruimte voor het kleine ontmoeten

Parameters: stimuleren van informele contacten, ongedwongen kunnen samen zijn

Waarom?

In de enquête wordt gesteld dat er vandaag te weinig ruimtes aanwezig zijn waar ontmoeten mogelijk is.

3. Adaptief vermogen

Parameters: kunnen inspelen op onverwachte situaties, bv. covid opvang onderwijs

Waarom?

Geen bekende voorbeelden die het adapatief vermogen kunnen illustreren.

1. Zelfbedruipend vermogen

Parameters: inkomsten versus uitgaven

Waarom?

In de enquête wordt aangegeven dat dit momenteel goed lukt, dankzij de zaalhuur.

2. Reële werkingsmiddelen

Parameters: inzetbaarheid van financiële middelen voor de uitbouw van initiatieven m.b.t. gemeenschapsvorming

Waarom?

In de enquête wordt aangegeven dat de middelen nog efficiënter en sneller ingezet zouden kunnen worden.

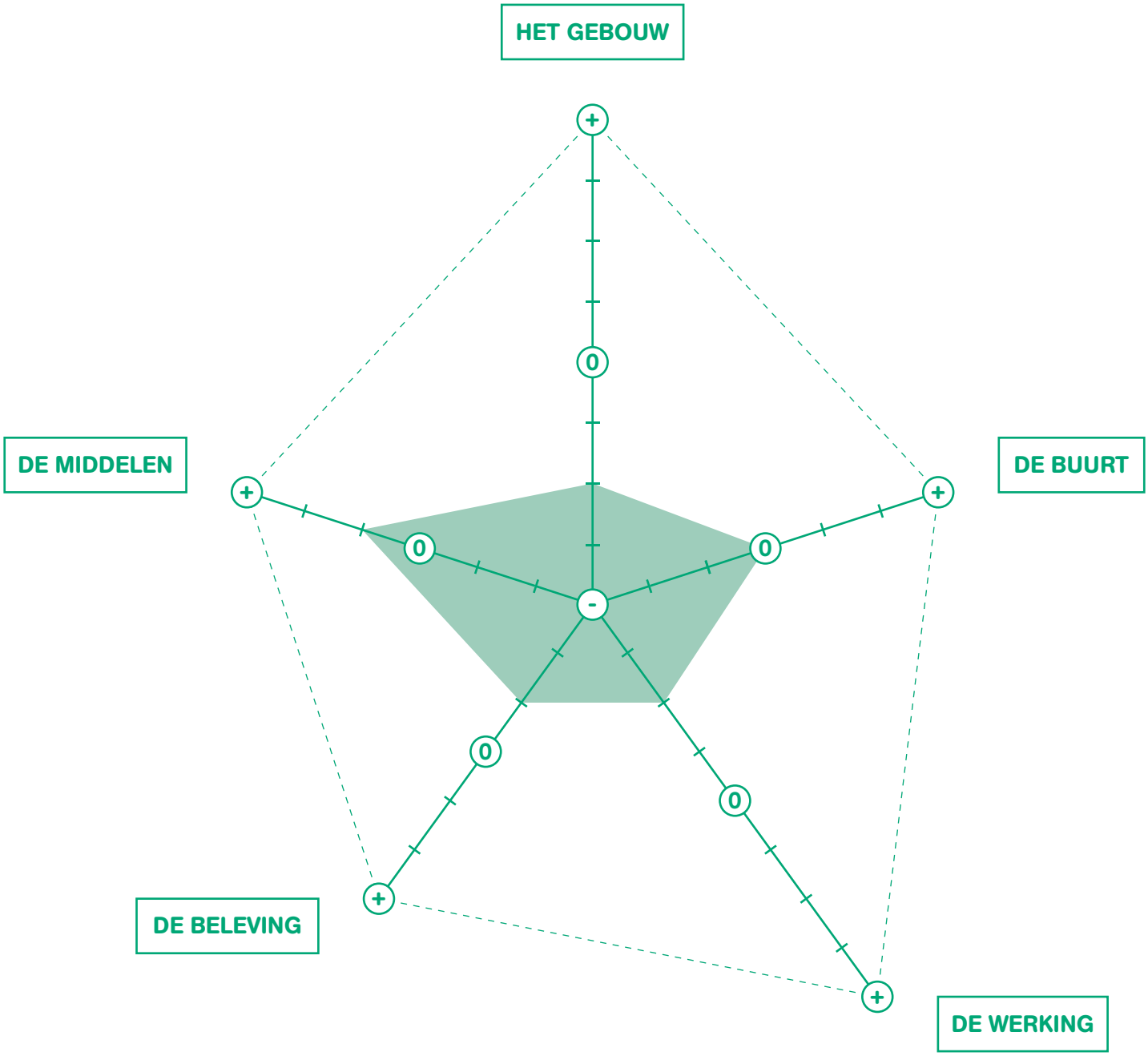
3. Personeelscapaciteit

Parameters: (on)voldoende capactiteit, continuïteit, opleiding

Waarom?

Er wordt aangegeven dat er voldoende personele middelen aanwezig zijn.

OVERZICHTSDIAGRAM

4.3. DIAGNOSE

“In het hoofdgebouw kan iedereen alles horen. Als er op de eerste verdieping piano of harp gespeeld wordt, luistert iedereen mee.” – bouwfysische staat

“In de toekomst willen we lokalen meer gaan ‘vrijgeven’, en ter beschikking stellen van creatievelingen, mini-ondernemers, een makerslab, enz.”

- gebouwcapaciteit

“Om het draagvlak van de GC te vergroten, is een andere aanpak nodig om de hoeveelheid zaalver-huur te verminderen, in het voordeel van meer witruimte. Op die manier heeft het GC meer kansen om een interessant aanbod uit te werken, in samenwerking en rekening houdend met de vraag naar ruimtegebruik door verenigingen en artistieke organisaties.”

- typologie

De diagnose bestaat uit 2 luiken. In het eerste luik staan we stil bij de inzichten die naar boven zijn gekomen, door de blik te richten op de 22 gemeenschapscentra. In het tweede luik, verbreden we onze blik, en verkennen we de mogelijke kruisbestuivingen en samenwerkingsverbanden met andere beleidsdomeinen.

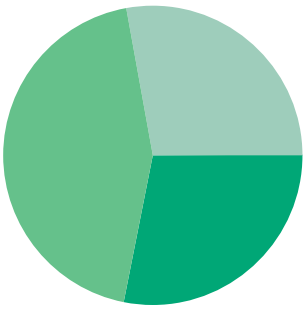
1. EEN BLIK VANUIT DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA

Bronmateriaal:
- Observaties tijdens de kick-off workshop
- De online vragenlijsten

1. Het gebouw

a. De bouwfysische staat

Er zijn al heel wat inspanningen gebeurd op het vlak van investeringen in de gebouwinfrastructuur. 16 op de 22 centra geven aan dat de bouwfysische toestand nog voor verbetering vatbaar is. 6 centra ervaren de huidige situatie als problematisch en hinderend voor de werking.

De bouwfysische toestand van het gebouw is problematisch en verhindert de werking (28%)

De bouwfysische toestand is voor verbetering vatbaar en zou een positieve invloed hebben op de werking (44%)

De bouwfysische toestand van het gebouw voldoet (28%)

Waarover gaat het?

- Bij de respondenten die aangeven dat de bouwfysische toestand problematisch is, gaat het over gebouwen waar er mogelijk onderhoudswerkzaamheden nodig zijn, zoals dakherstellingen, of ruimtes die in de winter onvoldoende verwarmd of in de zomer onvoldoende gekoeld kunnen worden.
- Bij de respondenten die aangeven dat de bouwfysische toestand van het gebouw voor verbetering vatbaar is, geeft een grote meerderheid aan dat het gebouw is afgeleefd en dat het onvoldoende is afgestemd op het gebruik (op het vlak van uitrusting, lichtinval, privacy, enz.).
- Slechts 28% van de respondenten geeft aan dat de bouwfysische toestand van het gebouw voldoet.

Waarom is het belangrijk?

Technische mankementen maken soms dat de werking van de gemeenschapscentra verhinderd wordt of niet optimaal kan gebeuren.

b. De gebouwcapaciteit

Uit de reacties van de verschillende gemeenschapscentra blijkt dat ze in hun dagelijkse werking worstelen met een beperkte gebouwcapaciteit: de vraag naar ruimte is vaak groter dan het aanbod. Slechts uitzonderlijk is er ruimte genoeg, of op overschot.

Waaruit blijkt dit?

- De beperkte gebouwcapaciteit blijkt een enorme graad van ruimtelijke creativiteit en improvisatie te vragen om praktisch te blijven. Dit gaat zowel over de totale beschikbare capaciteit van het gebouw, als over de capaciteit van specifieke ruimtes:
  - Bv. een theaterzaal die frequent moet omgebouwd worden voor andere functies
  - Bv. een gebrek aan iets grotere vergaderlokalen, waardoor vaak moet worden uitgeweken naar een grote zaal
  - Bv. een keuken die onvoldoende is afgestemd op grotere groepen.

Waarom is dit belangrijk?

De creativiteit en het improvisatievermogen zijn potentieel een kracht en een zwakte. De gesignaliseerde capaciteitsproblemen tonen aan dat de gemeenschapscentra op een flexibele manier kunnen omspringen met ruimte. Maar tegelijkertijd creëren ze ook allerlei praktische problemen, die een druk kunnen leggen op de organisatie, of een optimale werking mogelijk verhinderen.

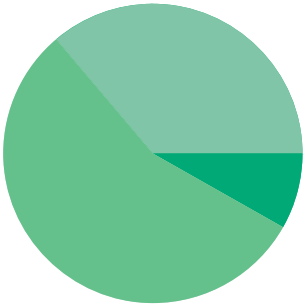
c. De typologie

Een overgrote meerderheid van de centra signaleert dat er on(der)benutte ruimte is, een probleem dat duidelijk samenhangt met de typologie van het gebouw. Zo blijkt dat niet alle gebouwen even gebruiksvriendelijk zijn, of voldoende afgestemd zijn op de werking van een gemeenschapscentrum. Daarnaast is er ook een uitgesproken behoefte aan meer witruimte aanwezig.

Waaruit blijkt dit?

- De gemeenschapscentra verwijzen hierbij naar de weinig praktische architectuur, of gebouwen met ‘veel hoeken en kanten’.
- Daarnaast zijn er ook gebouwen met ruimtes die omwille van hun dimensies, of uitrusting slechts beperkte mogelijkheden bieden.
- De aanwezigheid van veel trappen, vloerhoogteverschillen, en een gebrek aan liften, creëren een beperkte toegankelijkheid van het gebouw voor minder mobielen.

– Gebrek aan bergruimte is een vaak terugkerende opmerking.
– De interne circulatie blijkt in verschillende gebouwen niet optimaal te zijn, waardoor sommige ruimtes bv. enkel toegankelijk zijn via andere ruimtes.
– Er is veel interesse in witruimte om zo op vragen of ideeën over onverwachte of niet-voorgestructureerde activiteiten te kunnen ingaan.
– Als remmende factor op de creatie van witruimte wordt soms de zaalverhuur genoemd, omwille van de bijhorende inkomsten die hieruit worden gegenereerd.

Aanwezigheid van ongedefinieerde ruimte of 'witruimte' om plaats te bieden aan het onverwachte

Er is momenteel weinig tot beperkte wit-ruimte, maar geen behoefte om dit verder uit te breiden (8%)

Er is momenteel weinig tot beperkte wit-ruimte, maar wel behoefte om dit verder uit te breiden (56%)

Er is momenteel voldoende witruimte, en evt. behoefte om dit in de toekomst nog verder uit te breiden (36%)

Waarom is dit belangrijk?
– Wanneer een gebouw onvoldoende geschikt is voor het ontplooien van een werking zien sommige gemeenschapscentra zich genoodzaakt om uit te wijken naar andere locaties (wat niet per definitie negatief hoeft te zijn), of nemen zij minder initiatief.
– Witruimte wordt gezien als een manier om meer soepelheid op het vlak van programmatie mogelijk te maken, zodat er voldoende openheid blijft om in te spelen op onverwachte vragen vanuit lokale iniatieven.

d. De buitenruimte
Een tuin, koer, binnenplaats, wintertuin, dakterras, of andere buitenruimte wordt gezien als een belangrijke troefkaart.

Waaruit blijkt dit?
Verschillende gemeenschapscentra geven aan dat zij de buitenruimte op zeer uiteenlopende manieren inzetten binnen hun werking:
- Bv. als luwteplek die rust- en ademruimte biedt in de drukke grootstad;
- Bv. als een plek voor informeel ontmoeten, en samen zijn met onbekenden.

Waarom is dit belangrijk?
De aanwezigheid van een buitenruimte biedt gelegenheid om op een informele en laagdrempelige manier kennis te maken met de werking van een gemeenschapscentrum.

2. De buurt

a. Potentieel van de locatie
Verschillende gemeenschapscentra geven aan dat de ligging een hinderpaal vormt voor de werking.

Waaruit blijkt dit?
– Hierbij wordt verwezen naar allerlei mobiliteitsproblemen die een negatieve impact hebben. Dit brengt de bereikbaarheid en verkeersveiligheid in het gedrang voor autogebruikers, voetgangers, fietsers, openbaar vervoer reizigers, en minder mobielen.
– De aanwezigheid van mentale en/of fysieke barrières beïnvloedt mee de aantrekkelijkheid of toegankelijkheid van een locatie. Denk hierbij aan monofunctionele kantoorzones, als problematisch gepercipieerde zones, of dominante verkeersassen.
– De ligging, centraal of eerder perifeer, in een residentiële en kapitaalkrachtige buurt of in een kwetsbare buurt, heeft een impact op de werking.

Waarom is dit belangrijk?
– De gemeenschapscentra die aangeven momenteel nog onvoldoende bij te dragen aan sociale netwerkvorming geven de ligging op als voornaamste oorzaak.
– Diverse centra geven aan dat de locatie niet goed zou aansluiten bij de sociale groepen die ze met het gemeenschapcentrum graag zouden aanspreken.

b. Potentieel van de publieke ruimte en het omliggende stedelijke weefsel
Het merendeel van de gemeenschapscentra maken vandaag al actief gebruik van de publieke ruimte en het omliggende stedelijke weefsel.

Waaruit blijkt dit?
– Er worden momenteel al tal van (occasionele en terugkerende) activiteiten georganiseerd in de publieke ruimte, vaak in samenwerking met andere lokale partners

“Experimenteren met tijdelijk gebruik is een droom. Er staat momenteel een huis met leuke tuin van de gemeente leeg in de straat van het GC. We hebben al wel eens gedroomd wat we hiermee zouden doen als we ervan gebruik konden maken.”

- aansluiting bij profiel van de bewoners

“Wij organiseren soms apero’s in het park, maar denken ook aan andere activiteiten in de buiten-lucht, zoals bv. openlucht-theater, concerten, enz. Wij hebben zelf geen tuin, dus zouden we dit in de parken en andere openbare plaatsen moeten doen.”

- potentieel van de publieke ruimte

“Naast de werking in eigen huis, zetten we ook in op een aanwezigheid in de publieke ruimte en het gemeentelijke weefsel van andere sociale organisa-ties. Het GC streeft ernaar door middel van projecten in de publieke ruimte een lokaal netwerk uit te bouwen en samenwerking tussen verschillende partners te versterken.”

- potentieel van de publieke ruimte

– Bij gebrek aan een eigen tuin of buitenruimte, wordt er soms gekozen om activiteiten in parken of andere openbare ruimtes te organiseren.

Waarom is dit belangrijk?
De gemeenschapscentra zien de activiteiten in de publieke ruimte als een manier om hun werking zichtbaarder en laagdrempeliger te maken voor een breed publiek, en om hun samenwerkingen met andere lokale partners te versterken.

c. Aansluiting bij het profiel van bewoners
Ongeveer 1 op 3 gemeenschapscentra geven aan dat zij moeite hebben om aansluiting te vinden bij veranderingen in de buurtsamenstelling.

Welke oorzaken geven de centra?
– Niet alle buurtbewoners voelen zich aangesproken door het aanbod van een gemeenschapscentra, bepaalde groepen zijn nu eenmaal moeilijk bereikbaar.
– Het ontbreekt aan ruimte voor jongeren: verschillende gemeenschapscentra geven aan onvoldoende te kunnen inspelen op de grote vraag.
– In sommige buurten is er een vergrijzing van de actieve groep Nederlandse buurtbewoners.
– Sommige groepen hebben specifieke noden (bv. vrouwenwerking of kinderen)
– Er zit soms spanning tussen het vaste, Nederlandstalige publiek en een werking gericht op een diverser publiek.

Welke strategieën schuiven de centra naar voor?
– Belang van het op maat werken (transitie stimuleren, programma voor kinderen/jongeren)
– Last minute planning mogelijk maken
– Open zijn in het weekend: de aanwezigheid van een conciërge speelt hierbij belangrijke rol
– Een infrastructuur die over voldoende polyvalente ruimte beschikt (die ook voor langere periodes kan toegeëigend worden)
– De aanwezigheid van een tuin, om bv. aan stadslandbouw te doen
– Het benutten van buurtleegstand, om ook andere sociale groepen aan te spreken

3. De werking

a. Lokaal gerichte werking
Nagenoeg alle gemeenschapscentra geven aan dat ze in de toekomst nog meer lokaal gericht willen werken.

Mogelijke obstakels
– Wie zich inzet voor het gemeenschapscentrum, heeft vaak een ander diversiteits of inkomensprofiel dan de buurtbewoners.
– Er schort iets met de 'spontane' toegankelijkheid voor de buurt.
– Het pand van een gemeenschapscentrum blijkt niet altijd voldoende 'open te staan'. Er zijn soms (mentale en fysieke) drempels aanwezig.

Waarom is dit belangrijk?
Een lokaal gerichte werking, gericht op gemeenschapsvorming behoort tot de kerntaken van een gemeenschapscentrum. Daarom is het van belang om actief te blijven sleutelen aan het gebouw, het personeel en de werking.

b. Actieve nomadische werking
Quasi alle gemeenschapscentra willen in de toekomst (blijven) investeren in een nomadische werking; en 12 van de 22 centra geven aan dat zij vandaag al actief bezig zijn met de uitbouw van een nomadische werking.

Waaruit blijkt dit?
– Zeer uiteenlopende samenwerkingen met lokale partners (bib, LDC, CC, WZC, school,…)
– Inschakeling van de publieke ruimte

Kritische kanttekeningen
– Een nomadische werking ontstaat in sommige gevallen niet uit overtuiging, maar uit noodzaak:
– Wegens de beperktheid van het eigen gebouw of wegens verbouwingen in het eigen pand.
– Er zijn momenteel opvallend weinig initiatieven waarbij ingezet wordt op stadsleegstand of tijdelijk gebruik.

“Een nomadische werking, naast een werking in het eigen gebouw, vraagt meer organisatie en dus ook uren en mankracht. Het kan – en dat doen we ook, maar eerder beperkt, waar de eigen infrastructuur niet voldoet.”

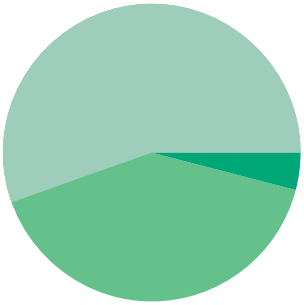
- actieve nomadische werking

“Onze vrijwilligers zijn heel divers en weerspiegelen de stad. Dat één van onze vrijwilligers voor de koffiepauze een zichtbare beperking heeft, werkt op een manier sensibiliserend naar het publiek.”

- potentieel van vrijwilligers

“Onze vrijwilligers zijn over het algemeen mensen uit de middenklasse. De drempel voor mensen in armoede wordt op die manier mee in stand gehouden.”

- potentieel van vrijwilligers

Uitbouw van een nomadische werking

- *Er zijn geen plannen en ook geen ambities om een nomadische werking uit te bouwen (4%)*
- *Er is interesse om een nomadische werking uit te bouwen, maar tot nu toe hebben we hier geen of beperkte ervaring mee (40%)*
- *In onze huidige werking zijn wij al bezig aan het uitbouwen van een nomadische werking (56%)*

c. Potentieel van vrijwilligers

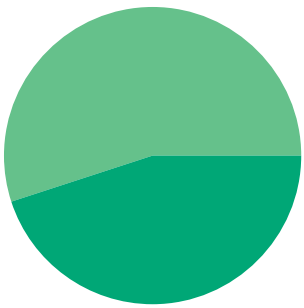
Meer dan de helft van de gemeenschapscentra geven aan dat hun vrijwilligerswerking de (vaak meer diverse) buurtsamenstelling niet goed weerspiegelt.

Welke strategieën schuiven de centra naar voor?

- Diversiteit (in de meest brede zin) onder vrijwilligerswerking als uitgangspunt na te streven
- Vrijwilligers actiever te betrekken bij de werking
- Ook activiteiten voor de vrijwilligers zelf te organiseren

Waarom is dit belangrijk?

Vrijwilligers kunnen als 'ambassadeurs' voor hun sociale netwerken de psychische en sociale toegankelijkheid van de gemeenschapscentra vergroten. Dus bij gemeenschapscentra die op het vlak van infrastructuur slecht scoren op laagdrempeligheid, bereikbaarheid en locatie zou hier extra op ingezet kunnen worden.

Sociaal-economishe representatie van de buurt in de vrijwilligersgroep

- *Ja (44,4%)*
- *Nee (55,6%)*

d. Potentieel van een goede conciërge

Verschillende gemeenschapscentra benadrukken het belang van een goede conciërge.

Wat beschouwen de centra als positief?

- Afkomstig uit de buurt
- In staat contacten te leggen met zeer diverse groepen
- Warm onthaal

Waarom is dit belangrijk?

Wanneer er (tijdelijk) geen conciërge is, wordt dit gezien als een groot gemis. Een conciërge is vaak het aanspreekpunt van de werking.

4. De beleving

a. Zichtbaarheid, toegankelijkheid en laagdrempeligheid

De zichtbaarheid in het straatbeeld en het toegankelijk en laagdrempelig karakter worden door nagenoeg alle gemeenschapscentra als belangrijk beschouwd, maar worden door verschillende centra gezien als een werkpunt.

Waaruit blijkt dit?

- Verschillende centra geven aan dat hun inkom verborgen ligt, weinig aantrekkelijk is, of dat het zicht vanop de straat geen goed beeld geeft van de werking.
- Er is een terugkerende wens om meer zichtbaar aanwezig te zijn in het straatbeeld, bv. via een gevel, toegang of onthaalruimte, die zichtbaar maakt welk leven er aanwezig is achter de facade.

Waarom is dit belangrijk?

Aanspreken en vernieuwen van het publiek van het gemeenschapscentrum.

b. Ruimte voor het kleine ontmoeten

Er is opvallend veel animo om in de toekomst meer aandacht te schenken aan het 'kleine ontmoeten'. Maar de huidige infrastructuur ondersteunt dit niet.

Waaruit blijkt dit?

- Veel gemeenschapscentra geven aan dat er een belangrijke rol voor spontane onmoeting is, en vinden dat er meer moet ingezet worden op foyers, cafés, tuinen als echte, vrije ontmoetingsplekken.
- Slechts 6 van de 22 gemeenschapscentra geeft aan dat ze vandaag het kleine ontmoeten ondersteunen. Wanneer dat wel gebeurt verwijzen ze naar hun programmering en de kwaliteit van het gebouw (de tuin, de bib, het café, de laag-drempeligheid van het gebouw).

“We zijn nu met eigen middelen de ontmoetings-ruimte aan het herinrichten om het gezelliger te maken. Daar ook gratis water, koffie en thee voorzien zou fijn zijn, maar moeilijk door de concessie voor de horeca-uitbating van de taverne in huis.”

- ruimte voor het kleine ontmoeten

“We doen ons best om de kleine ontmoeting te stimuleren. Het café is zichtbaar, maar dit kan absoluut beter. De gang en ingang kunnen nog meer zichtbaar gemaakt worden, zodat het duidelijk is dat men er gewoon kan zitten.”

- ruimte voor het kleine ontmoeten

– De gemeenschapscentra geven aan dat de barrière tussen de vrije ontmoetingsruimte en de georganiseerde activititeiten in hun gebouw beter zouden moeten geregeld worden.
– Wie nog geen ondersteuning aanbiedt voor het kleine ontmoeten, haalt hiervoor het ontbreken van een gedeelde binnen- of buitenruimte, of van een goede inrichting van deze ruimtes aan als reden.

Welke strategieën schuiven de centra naar voor?
– Beter inrichten van de hal, de gang, of de foyer
– De zichtbaarheid vergroten van het café en de hal, foyer, of onthaalruimte
– Duidelijk maken dat je niets hoeft te verbruiken in het café, maar dat je er ook gewoon kan gaan zitten zonder consumeren (dus liever geen private uitbating van het café)
– Gemeenschapscentra die lokalen enkele uren ter beschikking stellen voor buurtbewoners (bv. voor de VVE's van nabijgelegen appartementen)
– Toegankelijkheid mogelijk maken buiten de normale openingsuren

c. Adaptief vermogen
Diverse gemeenschapscentra geven blijk van een bijzonder groot adaptief vermogen, en kunnen daardoor zeer goed inspelen op onverwachte situaties. Dit adaptief vermogen hangt zowel samen met de manier waarop de GC wordt beheerd en gebruikt, als met de ruimteljke infrastructuur (bv. aanwezigheid van buitenruimte, de middelen (bv. aanwezigheid van reserve), en de werking (flexibiliteit).

Waaruit blijkt dit?
Dit blijkt uit de diverse initiatieven die zijn ondernomen in reactie op de covidcrisis (bv. opvang onderwijs).

Waarom is dit belangrijk?
De manier waarop gemeenschapscentra in staat zijn om te anticiperen op crisissituaties en grootstedelijke uitdagingen, toont de noodzaak om actief te blijven investeren in dit soort stedelijke voorzieningen met een uitgesproken maatschappelijke agenda.

5. De middelen

a. Zelfbedruipend vermogen
Elk gemeenschapscentrum staat in hoge tot zeer hoge mate op de eigen lokale financiële autonomie. Een collectieve agenda lijkt (nog) niet aan de orde.

Waaruit blijkt dit?
– De autonomie van de gemeenschapscentra is historisch gegroeid. De potentiële meerwaarde van een collectieve agenda wordt doorgaans niet gezien
– Tegelijkertijd lijkt er ook een (voorzichtige) openheid te groeien voor een collectieve visie, vooral qua aanpak op het vlak van infrastructuur. Er wordt dan gepleit voor een transparante en gedragen meerjarenbegroting voor gebouwonderhoud en -investeringen, die lokaal kan vertaald worden in een duurzame termijnplanning en werkingsverbetering, in lokale keuzes en flexibiliteit binnen een collectieve visie.

b. De reële werkingsmiddelen
Het beeld over alle gemeenschapscentra heen, wat betreft de reële werkingsmiddelen is zeer duaal, ofwel is dit zeer belangrijk ofwel heeft dit een beperkte impact.

Wat wordt onder eigen middelen begrepen?
– Inkomsten zaalverhuur
– Inkomsten horeca
– Ticketing
– Subsidies, zowel structureel (gemeente) als projectgebonden
– VGC-werkingstoelage

Waarom is dit belangrijk?
Uit de antwoorden, waarin de behoefte aan financiële autonomie wordt onderlijnd, kan geen zeer actieve financiële betrokkenheid worden afgeleid. Het inzetten van middelen vanuit een collectieve gedeelde agenda kan alleen als aan de GC's voldoende inspraak wordt gegeven en als dit gebeurt vanuit de eigenheid van elk GC.

c. Personeelscapaciteit
Er is een terugkerende oproep naar personeel met het geschikte profiel.

Waar zitten de grootste noden?
– Technisch personeel, dat zich voldoende betrokken voelt bij de werking
– Meer activiteiten nodig voor jongeren, vandaar nood aan jeugdwerkers
– Nood aan meertalig personeel, om beter te kunnen inspelen op vragen en noden uit de buurt

“Wanneer er gebreken zijn, wordt dit vanuit de VGC goed opgevolgd. Als GC heb je wel geen inzicht op de lange termijnvisie van VGC en investeringsbeleid. Daardoor lijkt het dat elke investering een ad hoc beslissing is.”

- zelfbedruipend vermogen

“Een GC zou een voorstel van planning voor klein onderhoud kunnen voorstellen op meerjarenbasis en dit na overleg en in samenwerking met de Entiteit en de directie Infrastructuur uitvoeren. Hiervoor zou nadien een meerjarenbudget kunnen ter beschikking gesteld worden voor de realisatie en opvolging.”

- zelfbedruipend vermogen

“Wat de personeelskosten betreft: het is een luxe dat deze lonen worden gedragen door de VGC. Het aanwervingsbeleid is wel stroef en niet gericht op diversiteit, wel op diploma. Dat is voor verbetering vatbaar.”

- personeelscapaciteit

2. EEN BLIK VANUIT DE BELEIDSDOMEINEN VAN DE VGC

Bronmateriaal:
Interviews met vertegenwoordigers van diverse beleidsdomeinen van de VGC.
- ADOV Algemene Directie Onderwijs en Vorming
- CJS Algemene Directie Cultuur Jeugd en Sport
- WGG Algemene Directie Welzijn, Gezondheid & Gezin
- ICT Communicatie, ICT en Media

NOOT
Deze inzichten zijn gebaseerd op een kritische en gesystematiseerde lezing door de auteurs van deze studie, op basis van de interviews en bijhorende verslagen die zijn afgenomen en opgemaakt door *Malou Maes en Judith Anaf. De inhoud blijft doelbewust dicht bij de uitspraken van de geïnterviewde vertegenwoordigers. We starten elk inzicht met een quote, die gebaseerd is op een afzonderlijke nota met 'belangrijkste inzichten', opgemaakt door Malou Maes en Judith Anaf, op 2 juni 2020.*

Een selectie van de belangrijkste inzichten:

1. Er is een combinatie nodig van beleidsinitiatieven van bovenaf, en praktijken of noden van onderuit

"Uit de gesprekken blijkt duidelijk dat zowel beleidsimpulsen van bovenaf als initiatieven van onderuit belangrijk zijn. Als het beleid een beslissing neemt om functies samen te nemen (top-down), dan moet er extra aandacht zijn voor het proces naar die gedeelde infrastructuur toe. […] Sommige respondenten drukken de wens uit om meer flexibele vormen van gedeeld ruimtegebruik mogelijk te maken, vanuit de kennis van het lokale netwerken en organisch gegroeide samenwerkingen (bottom-up) […]. De aanpak dient dus langs beide zijden te werken: een beter kader creëren voor ondersteuning van bovenaf, én de initiatieven van onderuit mee faciliteren."

Uit de interviews
- Een top-down benadering kan voor weerstand zorgen, als bepaalde beslissingen eenzijdig worden opgelegd, of als mogelijke samenwerkingspartners op voorhand vastliggen;
- Er is nood aan meer inzicht in de ervaringen en noden van de (eind)gebruikers. Het vroeger betrekken van gebruikers in het ontwikkelings- of bouwproces, kan zowel nieuwe opportuniteiten naar boven brengen, als helpen om functionele of praktische problemen te voorkomen;
- Er is meer aandacht nodig voor informele samenwerkingen, die kunnen groeien uit het delen van de beschikbare ruimte;
- Bij nieuwe projecten is het van belang om ook de verlangens, noden en behoeften vanuit de buurt mee te nemen. Een goed voorbeeld hiervan is lokaal dienstencentrum Cosmos vzw: de noden van lokale jongeren zijn mee opgenomen in het renovatietraject. Hier is gewerkt via straatgesprekken waarvan de uitkomsten zijn opgenomen in het draaiboek;
- Er gaat altijd een tekort zijn aan ruimte, daarom is het belangrijk om keuzes te maken, waarbij er naast beleidsprioriteiten, ook aandacht nodig is voor lokale noden en flexibel vormen van ruimtegebruik.

2. Multifunctionele infrastructuur vergt goed gecombineerde programma's en partnerschappen

"Enkele gerealiseerde multifunctionele sites, zoals Comenius en Lendrik, worden in de praktijk beschouwd als gecompliceerde samenwerkingen. De discussies gaan vaak over wie betaalt, en wie er voor opdraait. De partners gebruiken de sites veeleer 'naast elkaar': een echte samenwerking 'met elkaar' wordt niet ervaren."

Uit de interviews
- Ruimte delen is een kernopdracht van de GC's, en ze doen dat al heel goed, met veel inventiviteit, en een veelheid aan samenwerkingen en activiteiten;
- In een aantal recente multifunctionele projecten (Comenius en Nieuwland) zijn de gebouwen gedeeld, maar worden ze eerder naast elkaar dan met elkaar gebruikt;
- De recente multifunctionele projecten worden soms als te geforceerd ervaren: partners worden bij elkaar gebracht en moeten dan tot een gezamenlijk project zien te komen. Bij wijze van alternatief, zouden potentiële partners veel vroeger in het proces kunnen worden betrokken, zodat er samen een programma kan worden ontwikkeld, en er meer draagvlak ontstaat. Hierbij is het van belang dat dan ook op politiek niveau beslissingen worden genomen;
- Wanneer er geen goede beheerafspraken gemaakt worden, dan is het niet vanzelfsprekend dat een multifunctionele infrastructuur, ook multifunctioneel gebruikt wordt;
- Wanneer bepaalde ruimtes in gedeeld beheer zijn (bij verschillende domeinen), dan is het zeer belangrijk om hier van bij aanvang goede afspraken over te maken, anders zorgt dit voor problemen en dubbel werk;
- Er kan nog veel geleerd worden van buitenlandse *best practices*: bijvoorbeeld schoolcampussen in Nederland en Duitsland die zijn ontwikkeld als het hart van de gemeenschap, waar ook ruimte is voor hobby's, toneelverenigingen, enz. (cfr. de presentatie in de bijlage);
- In het kader van grote projecten wordt wel een behoefteanalyse opgemaakt, maar in de praktijk is

er te weinig tijd om grondige (inhoudelijke) denkoefeningen te maken, die ook gaan over praktische vragen als:
waar komen de kinderen binnen, of welke deuren moeten open kunnen? Het gebruikersperspectief wordt onvoldoende meegenomen bij de conceptie van de behoefteanalyse;
- Noden en behoeften kunnen sterk verschillen: sommige nieuwe gebouwen van de VGC worden gezien als te 'af', en zijn daardoor niet uitnodigend of geschikt voor bijvoorbeeld jeugdverenigingen;
- De aanstelling van een goede conciërge kan een grote meerwaarde zijn: die persoon doet meer dan deuren openen en sluiten, maar is aanwezig, en kan het gebouwbeheer actief opvolgen;
- Er liggen nog veel kansen in het collectief organiseren van een ploeg van theatertechniekers, poetskrachten en klusjesmannen: zij zouden operatief kunnen zijn in verschillende GC's.

3. Om het complexe proces van multifunctionele projecten of actieprogramma's in goede banen te leiden, is een gedeelde visie en heldere regie cruciaal

"Het moment van betrokkenheid wordt in de gerealiseerde multifunctionele projecten als laattijdig ervaren. De respondenten zien als grote kans: een gezamenlijk gedragen visie bij de opstart van samenwerkingsprojecten. De ontwikkeling van deze visie dient door een projectcoördinator getrokken te worden, die als mediator kan optreden. Momenteel wordt het versnipperd draagvlak vanuit de verschillende kabinetten als een mogelijk obstakel beschouwd."

Uit de interviews
- In het project Comenius zijn niet alle partners op hetzelfde moment betrokken, wat afbreuk doet aan het draagvlak, en het verloop van de samenwerking bemoeilijkt. Dit soort spanningen zouden vermeden kunnen worden als alle partners van in het begin op hun rechten en plichten worden gewezen;
- Het omgaan met de cultuurverschillen tussen de domeinen is soms groter dan gedacht, en dat vraagt extra aandacht om een goede samenwerking mogelijk te maken; wanneer dat niet gebeurt ontstaat er snel onbegrip en frustratie;
- Wanneer partners enkel vanuit hun eigen domein opereren, dan blijven multifunctionele projecten beperkt tot een puur zakelijke samenwerking. En dat terwijl er ook kansen liggen op het vlak van inhoudelijke samenwerking. Om dergelijke processen goed te laten verlopen, vergt dat een coördinator, of iemand die over de directies heen kan werken. Deze coördinator (of projectregisseur) kan er bijvoorbeeld voor zorgen dat iedereen over voldoende informatie beschikt. Het opzetten van een goed voortraject is daarbij cruciaal: dit laat toe om op voorhand de diverse noden en behoeften van de partners in beeld te brengen en zo tot een collectieve visie te komen.

4. Er zijn nog veel winsten te boeken door reeds bestaande riumtes actiever te delen

"Er zijn nog veel kansen te rapen in de onderlinge communicatie tussen de beleidsdomeinen en de GC's. Duidelijke kaders zijn nodig om te weten waarvoor ze bij elkaar terecht kunnen, zowel de domeinen, als de verschillende GC's. Rolverdelingen en modelafspraken kunnen vertrouwen tussen domeinen en partners opbouwen, wat kan leiden tot betere samenwerking en 'eigenaarschap'. Dit kan o.a. door structurele overlegmomenten te blijven organiseren tussen de betrokkenen."

Uit de interviews
- Scholen kunnen nog breder worden opengesteld, bv. speelplaatsen of sportruimtes. Momenteel wordt bij elke aanvraag voor schoolinfrastructuur al gevraagd om de sportinfrastructuur ook 's avonds open te stellen. Bij het Comenius project, is bijkomend ook gevraagd om de refter open te stellen;
- Mogelijke obstakels om ruimte te delen: dit brengt (voor scholen, maar ook bij de GC, en andere partijen), extra werk met zich mee, dat niet altijd voldoende wordt ingecalculeerd;
- Er is recent een Fuifzalenplan opgemaakt, in reactie op een signaal van de Jeugdraad dat er te weinig plekken zijn waar jongeren kunnen feesten. Dit biedt mogelijkheden om andere plekken te activeren:
  - onder meer samenwerking met Recyclart op de Manchestersite, waar ook de huisvesting van de tijdelijke Vaartkapoen zit;
  - Pilar, oud cultuurcafé in Etterbeek
- De open ruimte biedt nog veel mogelijkheden voor activatie (ook vraag vanuit Brussels beleid). Enkele acties:
  - tijdelijk skatepark Art & Métier
  - wielerpiste in Etterbeek
  - openbaar zwembad aan Biestebroeck, Anderlecht
- Praktische obstakels:
  Beheersafspraken: bv. openstellen van zalen voor jongeren in de GC's is momenteel niet mogelijk omwille van de openingsuren;
- Mogelijke oplossingen: Werken met sleuteldragers in combinatie met project Zaalzoeker in Antwerpen;
- Actieve samenwerking met lokale partijen, kan een positieve impact hebben op het beheer, en dit zelfs vergemakkelijken:
  - Bv. schoolsite Emanuel Hiel in Schaarbeek, die

elk weekend werd afgesloten maar toch problemen ondervond, zoals inbraak, diefstal, etc. Na afspraken met lokale buurtwerkingen om de school als park open te stellen, kwam er veel meer sociale controle, zijn de problemen van de baan, en is er extra speelruimte voor gezinnen met kinderen, maken jongeren gebruik van het basketbalpleintje, enz.

- Het delen van ruimte en infrastructuur kan ook inhoudelijke voordelen opleveren:
  - Bv. Connect Brussels van VUB: docenten die regelmatig lessen geven binnen OCB, waardoor studenten het OCB, de bibliotheek en de bijhorende studieruimtes leren kennen;
- Er zijn nog winsten te boeken, door actievere samenwerking over de beleidsdomeinen heen: bv. de GC's zouden nog meer kunnen betekenen voor de na- en voorschoolse opvang, en rond scholenwerking;
- Taal kan een hinderpaal vormen voor samenwerking en meertaligheid maakt soms dat de samenwerking complex is;
- Recent zijn er veel LDC's gerenoveerd: daar zitten nog veel kansen om samen activiteiten te organiseren;
- De kennis die in de gemeenschapscentra aanwezig is met betrekking tot lokale noden, is potentieel ook relevant voor welzijnsorganisaties, en zou de doorstroom kunnen vergemakkelijken;
- Er liggen kansen om LDC's nog actiever te laten inzetten op jeugdprojecten, of initiatieven voor de bijzondere jeugdzorg. Dergelijke initiatieven kunnen intergenerationele uitwisseling bevorderen. Bovendien kan op die manier de ruimte doorheen de tijd actiever en dus efficiënter worden benut: zo kunnen jongeren de ruimtes gebruiken op tijdstippen, wanneer er minder vraag is van ouderen;
- Soms zijn er cultuurverschillen die samenwerking kunnen verhinderen: bv. in het onderwijs zijn voornamelijk professionals actief, in de cultuur- en jeugdsector werken ook veel vrijwilligers;
- Er liggen vooral kansen bij de gemeenschapscentra met een tuin, omdat er een grote nood is aan buitenruimte, die op die manier kan ingezet worden voor de buurt.

5. De coronacrisis als spiegel: veerkracht, inventiviteit en flexibiliteit

Uit de interviews

- Succesvol openstellen van de GC's voor noodopvang basisonderwijs;
- Door veiligheidsoverwegingen voelen scholen de nood om uit te breken uit hun infrastructuur. Op die manier ontdekken ze mogelijkheden in hun eigen omgeving (de gemeenschapscentra, de gemeentelijke infrastructuur,...). Dergelijke initiatieven zouden in de toekomst kunnen worden verdergezet om ruimtes te gebruiken die nuttig zijn voor andere soorten activiteiten (die niet in een klassieke klas aanwezig zijn).

▶ *Reportage De Standaard, 22 mei 2020*

REPORTAGE Gezinnen zonder tuin hebben het lastig zolang speelpleinen gesloten blijven. Op minstens twee plaatsen in Brussel kunnen ze een uurtje stoom afblazen. Tot het volgende gezin het terrein krijgt. 'O nee, nu al!'

Brusselse kinderen spelen op afspraak

Met de steun van gemeenschapscentrum Nekkersdal bouwen buurtbewoners op een braakliggend terrein in Laken een **tijdelijke ontmoetingsplek** uit. Excel en Zion komen er al voor de derde keer.

VAN ONZE REDACTRICE **VEERLE BEEL, FOTO'S DIETER TELEMANS**

BRUSSEL | Adam (6) komt het eerst de tuin ingelopen, gevolgd door zijn broertjes Ryan (4) en Emir (2). Hun moeder Wiem Chicha volgt met een buggy vol speelgoed, waarin ook hun lunch zit. Ze hebben anderhalf uur gereserveerd in de tuin van het gemeenschapscentrum De Kriekelaar in Schaarbeek. Normaal is dat een stille plek in de stad, nu is er lawaai door de bouw van een nieuwe school vlakbij.

Dat stoort het gezin helemaal niet. Dichter bij hun appartement is een speeltuintje waar de jongens dol op zijn, maar dat is al weken dicht. 'Heel frustrerend voor hen', zegt de jonge moeder. 'Het enige wat ons buiten rest, is wandelen. Ik kan ook naar het Josaphatpark gaan, maar dan moet ik de hele tijd opletten of ze niet te ver weglopen en moet ik voortdurend waarschuwen: pas op, niet doen, of pas op, niet te dichtbij gaan. Plezierig is dat niet.'

Terwijl ze het vertelt, zijn de jongens al druk doende met speelgoedauto's, ballen, dinosaurussen en schopjes. Het is de derde keer dat ze naar deze speelplek komen. Ze verkiezen niet de kant van de speelplaats, waar de zon volop schijnt, maar het hoekje waar bomen en struiken staan, en waar ze kunnen springen, klimmen en zich verstoppen: 'Schaar, steen, papier. Mama, jij bent 'm. Jij moet ons zoeken!'

Claustrofobie

Hoe zijn ze de voorbije acht weken doorgekomen? Wiem: 'Ik probeer van elke dag een nieuw avontuur te maken. Ik zoek voortdurend naar nieuwe spelletjes en knutselopdrachten op Youtube. Maar de mogelijkheden zijn niet oneindig en altijd hetzelfde doen, verveelt de kinderen natuurlijk.'

'Mijn buren zijn sinds de lockdown nog niet buitengekomen. Mij jaagt vooral de gedachte angst aan dat we niet buiten zouden mógen komen'
WIEM CHICHA

Gelukkig mag Adam sinds kort halve dagen terug naar school. Ryan gaat sindsdien naar de opvang. 'Mijn buren zijn sinds de lockdown nog niet buitengekomen. Maar ik ben niet bang', zegt hun moeder. 'Wat me meer angst aanjaagt, is de gedachte dat we niet buiten zouden mógen. Ik werd bij momenten door een claustrofobische angst overvallen. Ook ik heb ruimte en lucht nodig.'

En dan is hun tijd om en moeten ze plaats ruimen voor het volgende gezin. 'O nee, nu al?' klagen de jongens. Hun moeder zoekt het speelgoed bijeen, dat overal ligt. Ze lacht: 'Nu weet je ook hoe mijn appartement er aan het eind van de dag uitziet.'

De Kriekelaar in Schaarbeek stelt zijn tuin open voor gezinnen. Wiem Chicha: 'Ik probeer van elke dag een nieuw avontuur te maken.' © Dieter Telemans

Gemeenschapscentrum De Kriekelaar stelt zijn tuin elke woensdag en donderdag open voor gezinnen uit de buurt, alleen op afspraak. Sinds de start van het initiatief zijn er al elf gezinnen langsgekomen. Sommige meermaals. Tussen twee gezinnen in worden alle zitplekken en de wc ontsmet. 'Het is maar een klein initiatief', zegt Jef Nuyttens van De Kriekelaar. 'Maar het doet ons deugd te zien hoe zinvol het is.'

Stoepbezoek

Een eind verderop, in Laken, gebeurt iets vergelijkbaars. Op een braakliggend terrein, waar de Community Land Trust Brussels over twee jaar een appartementsblok neerplant, bouwen buurtbewoners met de steun van gemeenschapscentrum Nekkersdal een tijdelijke ontmoetingsplek uit. Ze noemen hun project de Gag, naar het wafelkraam – Gainguette à Gauffre – dat daar in de 19de eeuw stond. Door de lockdown liep het project vertraging op. Wat een tuin moet worden, houdt nu nog het midden tussen een woestijn en een bouwplaats. Er is ook een betegelde speelplaats.

Excel (4) en Zion (2) kondigen hun komst al van ver aan: 'Hallo, hallo!' Hun moeder Favour Omoragbon lacht: 'Van zodra we de hoek omslaan, lopen de jongens vooruit, als vogeltjes die fladderen van plezier'. Ze komen hier al voor de derde keer.

‘Van zodra we de hoek omslaan, lopen de kinderen al vooruit, als vogeltjes die fladderen van plezier’
FAVOUR OMORAGBON
Moeder van twee kinderen

De jongens spelen een balspelletje met Lisette Hendriksen van de vzw Stapsteen. Ze hollen heen en weer en gillen het uit van de pret. Normaal gaan Hendriksen en haar collega’s bij gezinnen aan huis langs. Dat mag nog steeds niet. ‘We houden contact via de telefoon en videocalls, voor zover mogelijk. Soms gaan we op stoepbezoek. Veel gezinnen hebben geen pc in huis. Tegen de school zeggen ze dat het wel lukt, maar alle kinderen doen hun huiswerk op één smartphone – de veerkracht van gezinnen in kansarmoede is enorm groot. Tegelijk zijn er gezinnen die niet weten dat je al buiten mág. Andere durven niet naar buiten en laten hun kinderen nog niet naar school gaan. Daarom zijn we meteen ingegaan op het aanbod van de Gag-buurtbewoners om met gezinnen hierheen te komen. Spelen kan nu nergens anders in de open ruimte en het is een tussenstap die misschien helpt om hun angst te overwinnen.’

Favour woont met haar jongens in een krappe flat, zonder terras. Ze vindt het heerlijk om een briesje te voelen waaien en de zon op haar huid te voelen. ‘Ik zit hier graag’, zegt Favour. ‘We voelen ons veilig, want het terrein is afgesloten en tegelijk voelen we ons vrij. Reken maar dat de jongens vanavond goed zullen slapen, nadat ze hier zo geravot hebben.’

Verschenen op vrijdag 22 mei 2020

5. 22 GEMEENSCHAPSCENTRA MORGEN

Verkenning van het toekomstpotentieel

Op basis van de meerledige analyse, én gericht op een gemeenschappelijke strategie, schuiven we acht prototypes naar voor. Deze prototypes laten toe om in dialoog met de gemeenschapscentra, de gewenste ontwikkelingsrichting te bepalen, rekening houdend met hun sterktes en zwaktes. Tegelijkertijd bieden deze prototypes de mogelijkheid om de specifieke rol en positie van de diverse centra binnen het collectief van de 22 gemeenschapscentra op scherp te stellen. Bij wijze van reality check, laten we voor drie cases (GC De Maalbeek, GC Nekkersdal en GC WaBo) de bijpassende prototypes landen in de reële situatie. Door middel van ontwerpend onderzoek, en in gesprek met de betrokken partijen, brengen we vervolgens de bijhorende (korte, middellange en lange termijn) veranderingsvoorstellen in beeld. Tot slot, zoomen we opnieuw uit, en maken we zichtbaar hoe op schaal van het Brussels Gewest, het samenspel van prototypes voor het collectief van de 22 gemeenschapscentra, toelaat om in de toekomst op een meer gerichte manier ruimte, mensen, kennis, en middelen te delen.

5.1. PROTOTYPES

De methode van prototypering heeft als doel om vanuit het collectief van de 22 gemeenschapscentra tot een gedeelde toekomstvisie te komen, met respect voor de eigenheid en specificiteit van alle centra. De prototypering omschrijft op een herkenbare en visuele manier de aanwezige potentie en de gerechtvaardigde ambitie van de werking van een gemeenschapscentrum. De methode van prototypering laat toe om bij toekomstige investeringen, op een onderbouwde manier keuzes te maken, door: (1) een gelaagd perspectief te hanteren (ruimtelijk, sociaal, financieel vermogen); (2) te vertrekken van de basiskwaliteiten die al aanwezig zijn, (2) via een procesmatige benadering een collectieve dialoog op starten, ondersteund d.m.v. ontwerpend onderzoek, (4) te werken en investeren in verschillende snelheden (quickwins, middellange en lange termijn). Een GC kan zich herkennen in een combinatie van prototypes.

I. Het stapelhuis
Het stapelhuis heeft een publiek karakter, bevat een diverse mix van functies, en trekt zowel lokale als bovenlokale bezoekers aan.

II. De passage
De passage bevindt zich op een knooppunt waar diverse stromen van mensen passeren, en neemt letterlijk en figuurlijk een verbindende rol op binnen deze sociale en ruimtelijke context.

III. De poort
De poort markeert de overgang van het ene naar het andere gebied, en is sterk gekleurd door de dynamieken die in de directe omgeving te vinden zijn.

IV. De ankerplek
De ankerplek laat je ‘thuis zijn op een ander’, en biedt ruimte voor ontmoeting met bekenden en onbekenden, in een diverse, grootstedelijke context.

V. De antenne
De antenne heeft vele voelsprieten in de omliggende buurten, en vormt een onmisbare tussenschakel in tal van lokale netwerken.

VI. De experimenteerruimte
De experimenteerruimte is gelegen op een plek die op een of andere manier in transitie is, wordt getypeerd door een ‘out of the box’ werking, en creëert mogelijkheden om hier samen met andere partijen, actief mee aan de slag te gaan.

VII. Het podium
Het podium staat in het teken van tonen in de brede zin, en is dé plek voor talentontwikkeling.

VIII. De luwteplek
De luwteplek biedt stilte, rust en ademruimte voor al wie daar even nood aan heeft in een drukke grootstad.

I. Het stapelhuis

Het stapelhuis heeft een publiek karakter, bevat een diverse mix van functies, en trekt zowel lokale als bovenlokale bezoekers aan.

1. Het stapelhuis is gelegen in een stedelijke omgeving en ligt dichtbij en/of bevat zelf tal van stedelijke voorzieningen, zoals een school, een bibliotheek, een lokaal dienstencentrum, een kinderopvang, enz.

2. Het stapelhuis is vlot bereikbaar en toegankelijk, zowel bovenlokaal als lokaal: d.w.z. dat er een goede aansluiting is op het openbaar vervoer, en op lokale fietsroutes en wandelpaden.

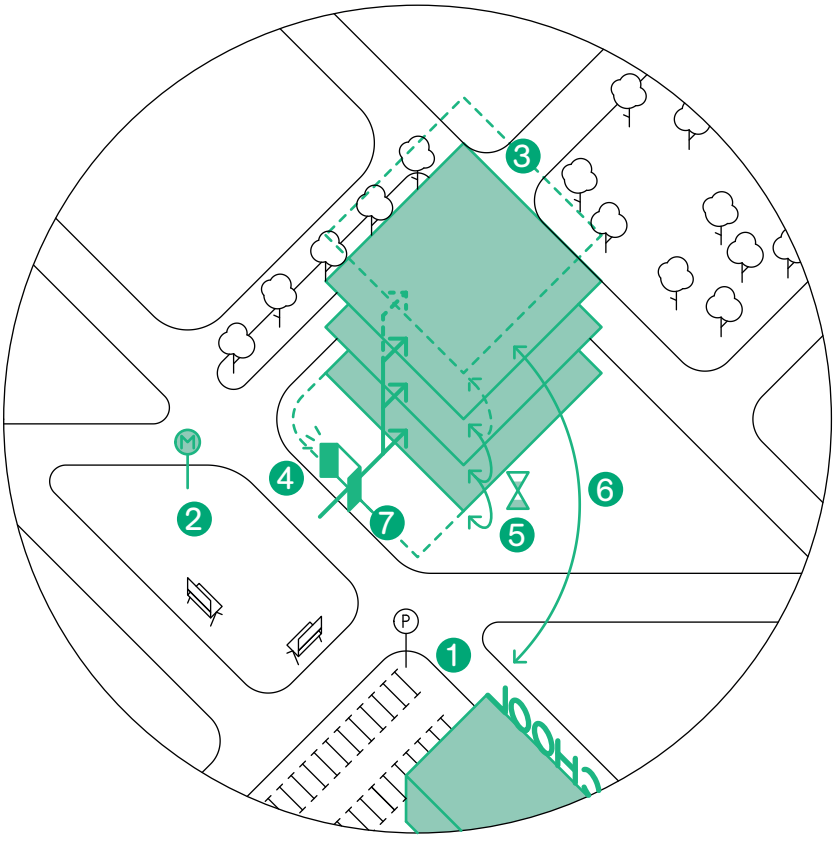
3. Het stapelhuis beschikt over relatief meer beschikbare (al dan niet gestapelde) ruimte, heeft een werking met een bovengemiddelde capaciteit, en is voorzien van professionele logistieke uitrusting (zoals bv. een geschikte grootkeuken, podiuminfrastructuur, etc.). Deze grotere draagkracht laat toe om ruimte, mensen en materiaal te delen met de andere gemeenschapscentra of stedelijke voorzieningen.

4. Via een zichtbare, genereuze toegang ontdekken zowel bovenlokale bezoekers de weg naar het centrum, als voelen lokale bezoekers zich welkom.

5. De stapeling van activiteiten maakt dat er op elk moment - zowel overdag als 's avonds, zowel tijdens de week als in het weekend - iets te beleven valt, en vergt een aangepast beheer, zoals bv. een onafhankelijk toegangsbeheersysteem of een conciërge die beschikbaar is.

6. Door actief buiten de eigen muren te treden, wordt het publiek van het gemeenschapscentrum voortdurend uitgebreid en ontstaan er nieuwe samenwerkingsverbanden en ontmoetingen.

7. Door zelf actief ruimte vrij te maken voor zowel de ontplooiing van lokale netwerken, als voor de

“Met het Huys organiseren wij veel concerten die een boven-lokaal publiek aantrekken. Qua bereikbaarheid zou het handig zijn als er een Metro zou stoppen op Ukkel Kalevoet. Hierdoor kunnen we meer mensen bereiken van buiten Ukkel.”

“De Kriekelaar is een grote site met veel ruimte. Wij willen zeker regelmatig uit onze muren breken, maar we willen zelf ook een plek zijn waar nomaden kunnen neerstrijken. Dit gebeurt al door residenties, door mensen kansen te geven om hun eigen ding te doen via ons Dynamo café. Maar we willen in de toekomst deze rol als oase in de stad nog verder versterken.”

II. De passage

De passage bevindt zich op een knooppunt waar diverse stromen van mensen passeren, en neemt letterlijk en figuurlijk een verbindende rol op binnen deze sociale en ruimtelijke context.

1. De passage bevindt zich op een locatie waar verschillende stromen van mensen passeren.

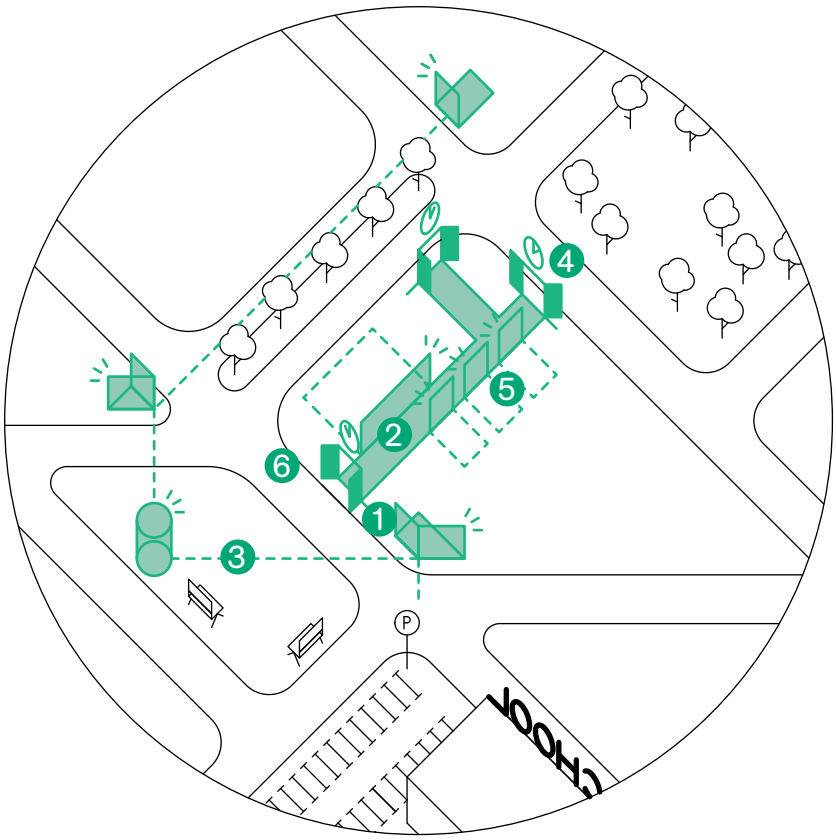
2. Het gemeenschapscentrum zelf kan als passage dienen (bv. door middel van een groene doorsteek), en zo bijdragen aan de doorwaadbaarheid van de stedelijke ruimte.

3. Het gemeenschapscentrum kan ook deel uitmaken van een ruimere publieke route, waar diverse acties, initiatieven of voorzieningen kunnen worden op ingeplugd.

4. Er zijn meerdere toegangen mogelijk, die elk een eigen karakter kunnen hebben: van een formele inkom, tot meer verborgen, informele toegangen, doorsteken of poortjes.

5. De circulatieruimte is meer dan louter een functionele gang, maar is voldoende ruim gedimensioneerd en biedt allerlei mogelijkheden voor tentoonstellingen, recepties of toevallige ontmoetingen.

6. Omwille van haar strategische ligging, op een plek waar diverse routes en paden mekaar kruisen, is de passage zeer geschikt om de publiekswerking van de gemeenschapscentra te verbreden en te differentiëren.

“Ik zou in de toekomst graag onze bureau- en werkruimtes naar de benedenverdieping halen. Op die manier zouden we nog meer sociale controle en sociale contacten kunnen stimuleren.”

III. De poort

De poort markeert de overgang van het ene naar het andere gebied, en is sterk gekleurd door de dynamieken die in de directe omgeving te vinden zijn.

1. De poort is gelegen op een grens- of overgangsgebied, meer bepaald tussen de stad en het hinterland.

2. De poort ent zich op de infrastructuur die in de onmiddellijke omgeving voorhanden is, bv. groen-blauwe verbindingen, lokale routes en paden, etc.

3. De poort heeft doorgaans een signaalfunctie, die de overgang markeert tussen binnen en buiten.

4. Het onthaal is een van de belangrijkste ruimtes van de poort, en is daarom gebaat bij iemand die de ontvangst voor zijn of haar rekening nemen, bijzondere aandachtspunten zijn de openingsuren, en de inrichting.

5. De poort creëert ruimte voor gespecialiseerde activiteiten, die zoveel als mogelijk de dynamieken in de omliggende context mee versterken, en die zowel bezoekers uit de directe omgeving, de binnenstad, als het hinterland kunnen aanspreken.

6. De aanwezigheid van publieke, al dan niet groene ruimte is een troef: het biedt de mogelijkheid om hier even te verpozen, kennis te maken met de stad, om vervolgens de weg verder te zetten.

7. Een poort heeft binnen het collectief van de 22 gemeenschapscentra een belangrijke doorverwijsfunctie, en vormt een cruciale schakel op het vlak van informatie uitwisseling rond minder zichtbare of kwetsbare groepen.

“Gezien de corona-tijd vinden we het vanuit GC De Kroon belangrijk om te zoeken naar mensen die daar onder lijden. Bv. via allianties met de welzijnssector, een inspraakplatform via een jeugdnetwerk, het opsporen van niet-georganiseerde senioren, jongeren en alleenstaanden. Met een focus op de Roemeense en Marokkaanse mede-burgers als grootst groeiende bevolkings-groepen.”

IV. De ankerplek

De ankerplek laat je ‘thuis zijn op een ander’, en biedt ruimte voor ontmoeting met bekenden en onbekenden, in een diverse, grootstedelijke context.

1. De ankerplek is typisch gelegen in de kern van een buurt of wijk.

2. De ankerplek maakt deel uit van een fijnmazig netwerk van zachte verbindingen (zoals fietsverbindingen, groene verbindingen en wandelpaden), en sluit aan bij een stedelijk weefsel van kleinschalige open ruimtes (zoals speelplaatsen, sportvelden, buurtpleinen, parkjes, of collectieve binnentuinen).

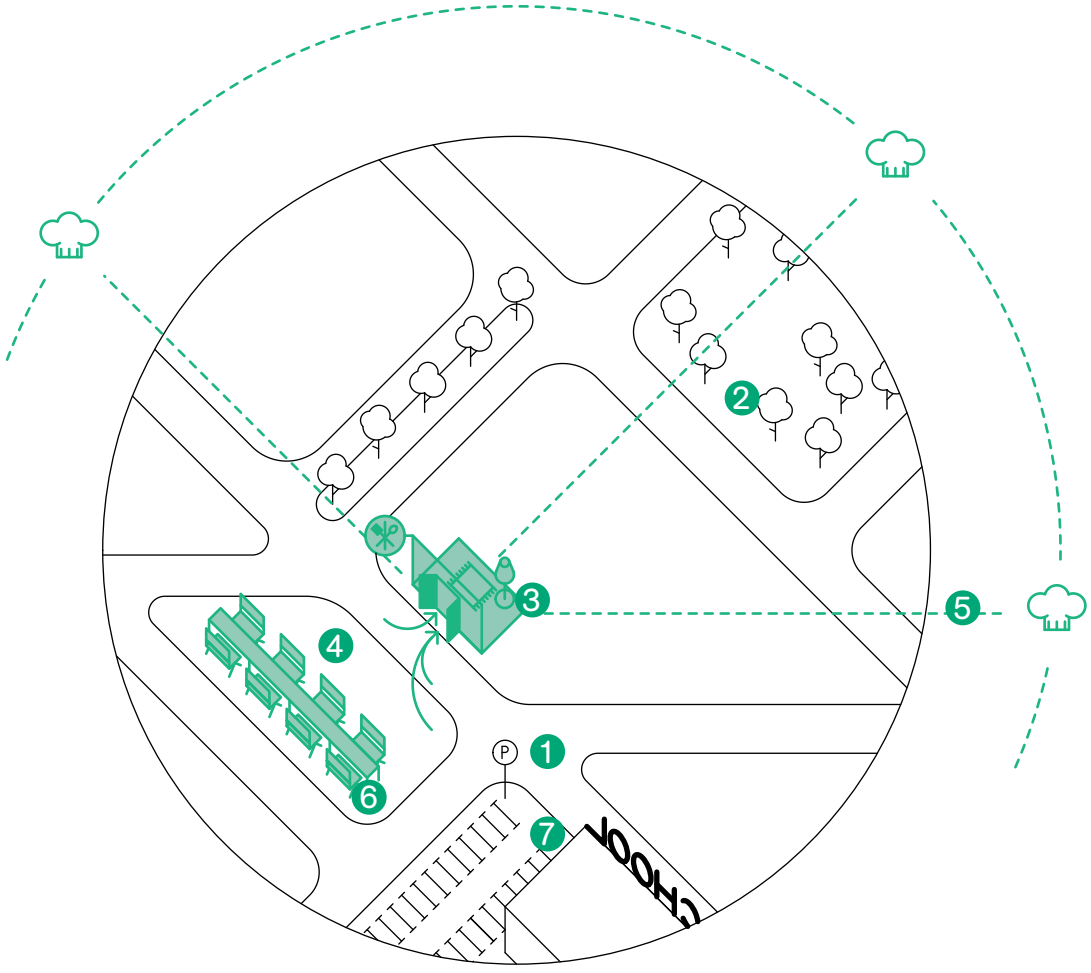
3. De ankerplek straalt een huiselijke, toegankelijke en herkenbare sfeer uit.

4. Naast de ruimte voor georganiseerde activiteiten (bv. verenigingen), vormt de ruimte voor informele ontmoeting het hart van de ankerplek. Zo draagt de ankerplek op een dagdagelijkse manier bij tot een zorgzame wijk.

5. De ankerplek is lokaal verankerd in de buurt, en heeft een goed uitgebouwde nomadische werking. De focus ligt op activiteiten met een grote verbindende kracht, zoals bijvoorbeeld een volkskeuken of een gemeenschapstuin.

6. De omliggende publieke ruimte wordt actief benut voor tal van extra muros activiteiten, vaak in nauwe samenwerking met lokale partners. De aanwezigheid van een binnentuin, koer, dakterras of andere buitenruimte is een troef.

7. De ankerplek vormt in samenspel met andere lokale voorzieningen (zoals de bibliotheek, de kinderopvang, het LDC), een plek waar stedelingen zich thuis kunnen voelen op een ander.

“Met GC Everna doen we ons best om kleine ontmoeting te stimuleren. Het café is zichtbaar, maar dit kan absoluut beter. De gang en ingang kunnen nog meer zichtbaar worden gemaakt, zodat het duidelijk is dat men er gewoon kan zitten.”

V. De antenne

De antenne heeft vele voelsprieten in de omliggende buurten, en vormt een onmisbare tussenschakel in tal van lokale netwerken.

1. De antenne kan in principe overal gelegen zijn, maar is extra belangrijk in kwetsbare wijken.

2. Elk gemeenschapscentrum heeft de opdracht om een antenne te zijn. Afhankelijk van de aanwezige potentie en de ambitie van de werking van een gemeenschapscentrum, kan deze antennewerking op een eigen manier worden ingevuld.

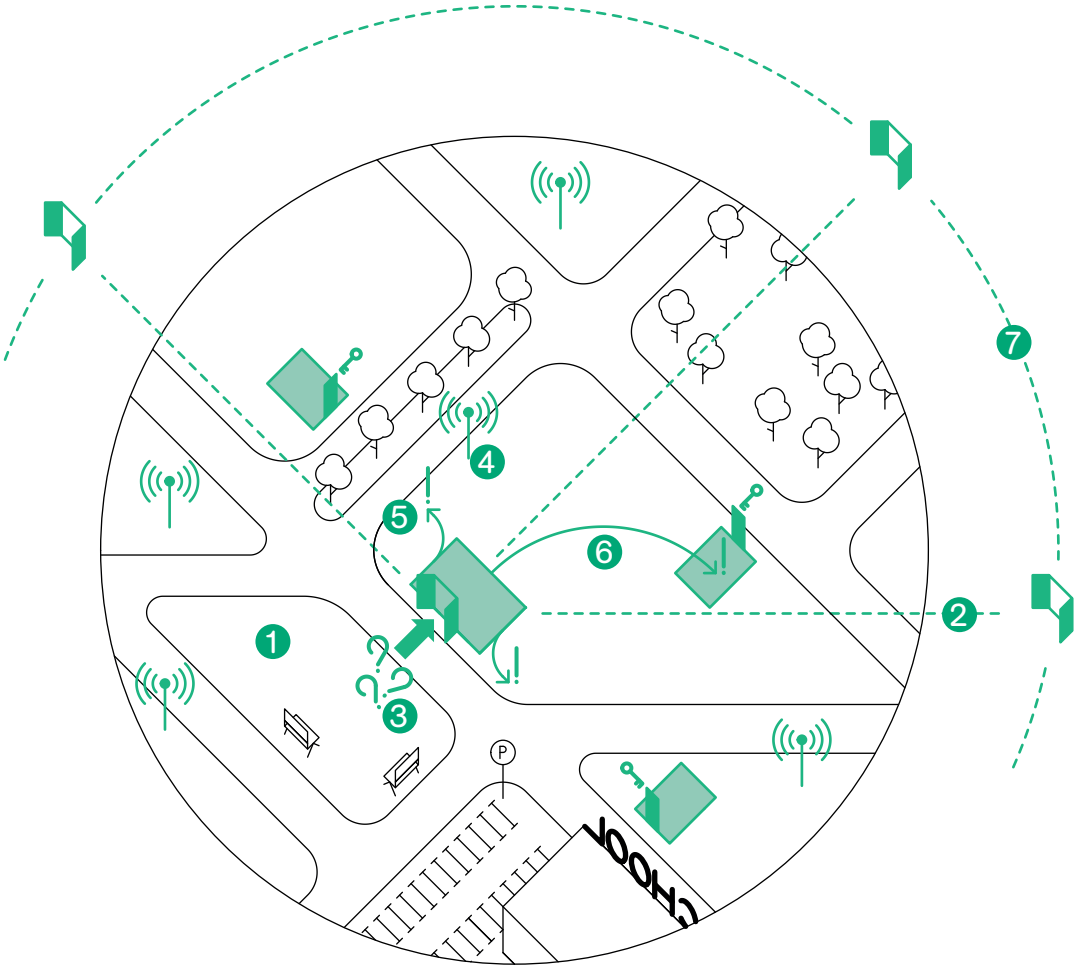
3. Voor de antenne is een laagdrempelig aanspreekpunt cruciaal. Meer nog dan de ruimte, kan het belang van een goed onthaal door een conciërge of onthaalmedewerker niet genoeg benadrukt worden.

4. De antenne kan zowel een netwerkontwikkelaar zijn, als zelf deel uitmaken van een netwerk.

5. De antenne is een plek voor kennis- en informatie uitwisseling. De antenne heeft voelsprieten voor wat er leeft en speelt, en opereert in nauwe samenwerking met andere professionals die actief zijn in de wijk.

6. De antenne anticipeert op ruimtelijke noden en behoeften die spelen in de buurt, denk bijvoorbeeld aan het voorzien van studieruimte, naschoolse opvang, huiswerkbegeleiding, enz.

7. Antennes wisselen onderling hun kennis en ervaring uit, om actief te kunnen inspelen op de vele maatschappelijke veranderingen in de stad.

“Bij Ten Noey vinden we een nauw contact met de belangrijke spelers binnen ons werkgebied cruciaal. Zij zijn een bron van informatie: dat gaat zowel om professionals, als niet-professionals. Zo staan wij in verbinding met de scholen, de bib, de gemeentestructuren, de ouders van kinderen, de leden van onze Raad van Bestuur. We proberen in te spelen op de noden die gesignaleerd worden, wat zich dan bijvoorbeeld vertaalt in een tiener- of vrouwenwerking.”

“Het GC Nohva staat bekend voor haar openheid naar nieuwkomers. Ons motto is ‘wij zijn er voor iedereen die geïnteresseerd is in het Nederlandstalig aanbod en we ontvangen iedereen met de nodige taal-souplesse’. Voor kinder-activiteiten bewaken we het Nederlands als voertaal omdat veel ouders net daarom hun kinderen naar ons sturen.”

VI. De experimenteerruimte

De experimenteerruimte is gelegen op een plek die op een of andere manier in transitie is, wordt getypeerd door een 'out of the box' werking, en creëert mogelijkheden om hier samen met andere partijen, actief mee aan de slag te gaan.

1. De experimenteerruimte is gelegen op een plek in transitie, zowel in sociaal, cultureel, economisch, als ruimtelijk opzicht.

2. De experimenteerruimte kan permanent of tijdelijk worden ingericht: m.a.w. ze kan een vast onderdeel uitmaken van de werking van een gemeenschapscentrum, en/of als tijdelijk experiment in nauwe samenwerking met andere lokale partners op een andere locatie tot stand komen.

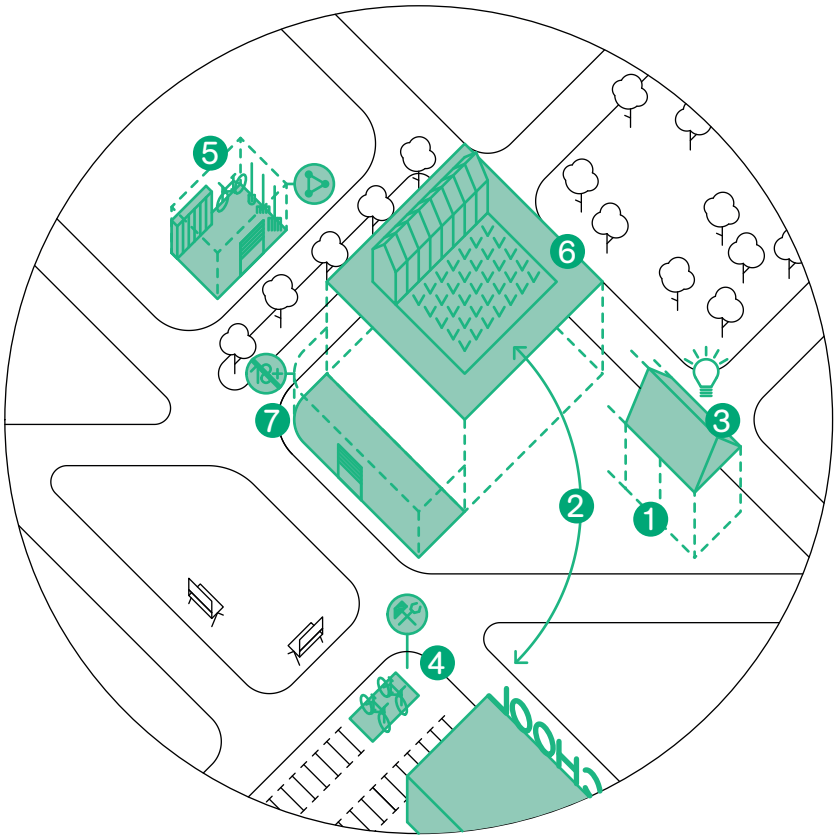
3. De experimenteerruimte speelt in op de omstandigheden, kan een underground karakter hebben, en kan dus vele vormen aannemen: van een gemeenschapstuin, tot een repetitieruimte voor opstartende muziekgroepjes, tot een fietsherstelwerkplaats.

4. De toegang tot de experimenteerruimte, bevindt zich bij voorkeur op een plek waar het doelpubliek al te vinden is.

5. Het experimenteel gehalte van de activiteiten maakt dat deze kunnen plaatsvinden in tijdelijke leegstaande panden, of in de publieke ruimte, m.a.w. in ruimtes die nog niet af of afgebakend zijn, maar die kunnen mee bewegen met de tijd.

6. Dit soort initiatieven maken het mogelijk om op een actieve en creatieve manier in te spelen op maatschappelijke urgenties en transformaties die zich manifesteren in de stedelijke omgeving.

7. De creatie van ruimte voor experiment biedt allerlei mogelijkheden om een divers(er) publiek aan te spreken.

“Wij maken met GC De Linde vandaag al gebruik van de parken en pleintjes in Haren-centrum. Daarnaast zien wij ook veel mogelijkheden in het gebruik van leegstaande industriële panden in Haren-Buda.”

“Vanuit het GC Nekkersdal hebben we het GAg paviljoen gebouwd op een braakliggend terrein in Laken. Het doel was om mensen samen te brengen uit de wijk. De opening was voorzien op 5 april maar werd geannuleerd door de COVID-19 uitbraak. In reactie hierop hebben we het paviljoen en de ruimte opengesteld voor kinderen uit kwetsbare gezinnen om tijdens de lockdown eens naar buiten te kunnen.”

“We krijgen vaak vragen naar de permanente invulling van een lokaal, zoals van het project Free-go die voedseloverschotten verdelen onder mensen in armoede. Aan veel vragen kunnen we echter niet tegemoet komen. Zoals de vraag naar atelierruimte of naar ruimte voor jeugdverenigingen die gebrek hebben aan lokalen in de gemeente.”

VII. Het podium

Het podium staat in het teken van tonen in de brede zin, en is dé plek voor talentontwikkeling.

1. Het podium heeft een belangrijke centrale en bovenlokale functie, vandaar is er best een goede aansluiting op het openbaar vervoer.

2. Het podium biedt ruimte aan de eigen activiteiten van het gemeenschapscentrum, maar richt zich ook op het aanbieden van toonruimte voor allerlei activiteiten van lokale partners, verenigingen en burgers.

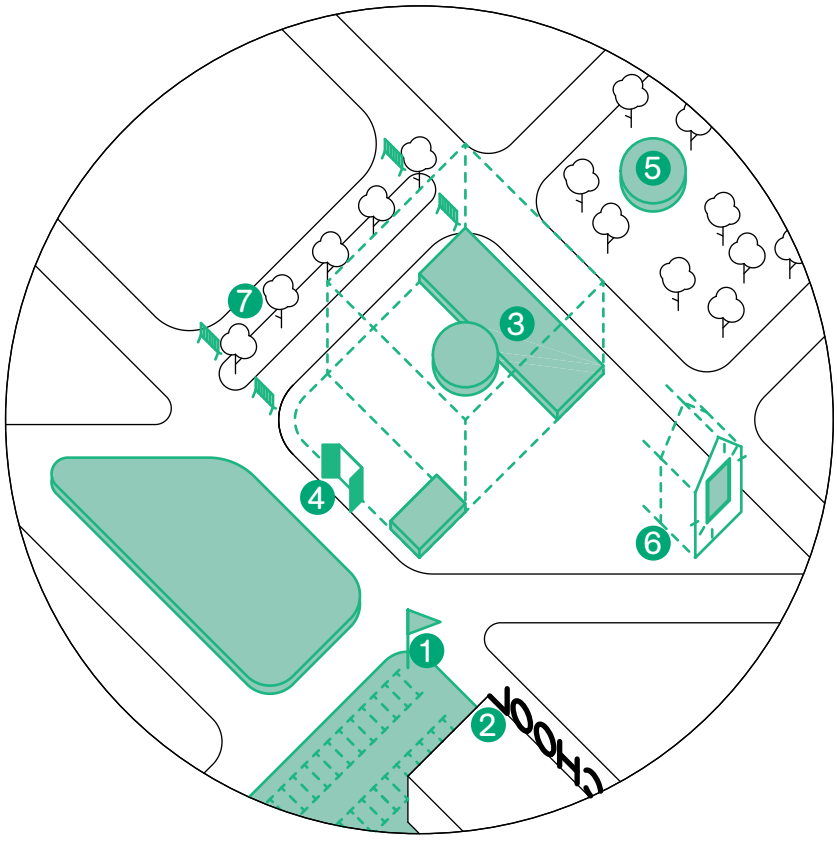
3. Het podium stelt naast ruimte, ook opgeleid technisch personeel, en logistieke infrastructuur ter beschikking, waar zowel professionals als amateurs gebruik van kunnen maken.

4. Het podium is een pleisterplek, waar verschillende generaties en culturen zich toe voelen aangesproken. Het podium heeft als troef dat het ruimte kan aanbieden voor niet-talige activiteiten.

5. Het podium is een verzameling van vaste en tijdelijke podia, die niet enkel in het centrum, maar ook in of op de straat, het park, het plein, en de parking kunnen worden opgesteld.

6. Het podium is bijzonder geschikt voor de uitbouw van een nomadische werking, omwille van de mogelijke aansluiting bij diverse soorten activiteiten (cultuur, vrije tijd, onderwijs, sport, jeugdwerking,…).

7. Samen met andere voorzieningen in het omliggende stedelijke weefsel, leveren de podia een belangrijke bijdrage aan de levendige stad.

“Elke wijk en elk gemeenschapscentrum heeft zijn eigen specialisaties en kenmerken. Zo zijn wij gekend voor onze concertwerking, maar andere gemeenschaps-centra hebben op dit vlak geen enkel aanbod. Om zo’n aanbod te kunnen genereren, is het belangrijk dat een gemeenschapscentrum ook (een deel van de) financiële middelen autonoom kan beheren. Daarnaast lijkt me de organisatie van een aantal collectieve activiteiten over de 22 gemeenschapscentra heen, zeker iets om in de toekomst te bekijken.”

VIII. De luwteplek

De luwteplek biedt stilte, rust en ademruimte voor al wie daar even nood aan heeft in een drukke grootstad.

1. De luwteplek kan in principe overal gelegen zijn, maar is extra belangrijk in de meest dicht bebouwde wijken, waar open ruimte en woningen met tuinen schaars zijn.

2. De luwteplek sluit bij voorkeur aan op een netwerk van groen-blauwe verbindingen, lokale fietsroutes en wandelpaden.

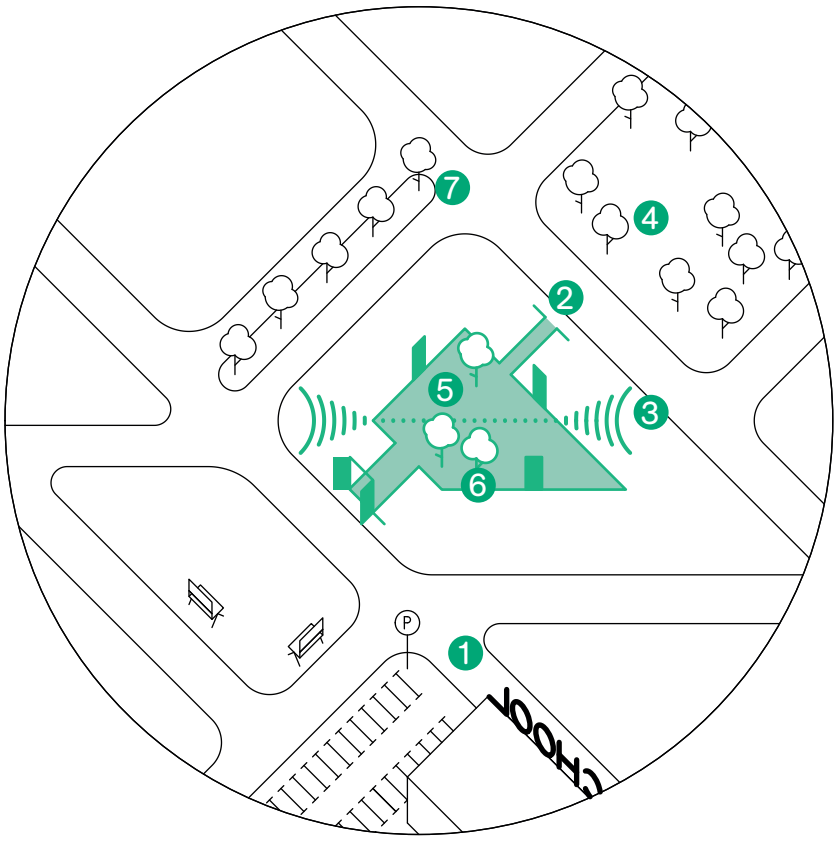
3. De luwteplek vormt een rustpunt, voor al wie daar nood aan heeft.

4. De buitenruimte is de belangrijkste ruimte van de luwteplek.

5. In de luwteplek hoeven niet persé activiteiten plaats te vinden: de plek zoals ze is, kan volstaan.

6. De aanwezigheid van groene ruimte is een troef: het kan het tekort aan publiek of privaat groen in de omliggende omgeving mee helpen opvangen.

7. De luwteplek kan bijdragen aan de vergroening van de stad op maat van de wijk. Ze kan mee deel uitmaken van een ruimer groen weefsel dat ruimte biedt voor sport en spel.

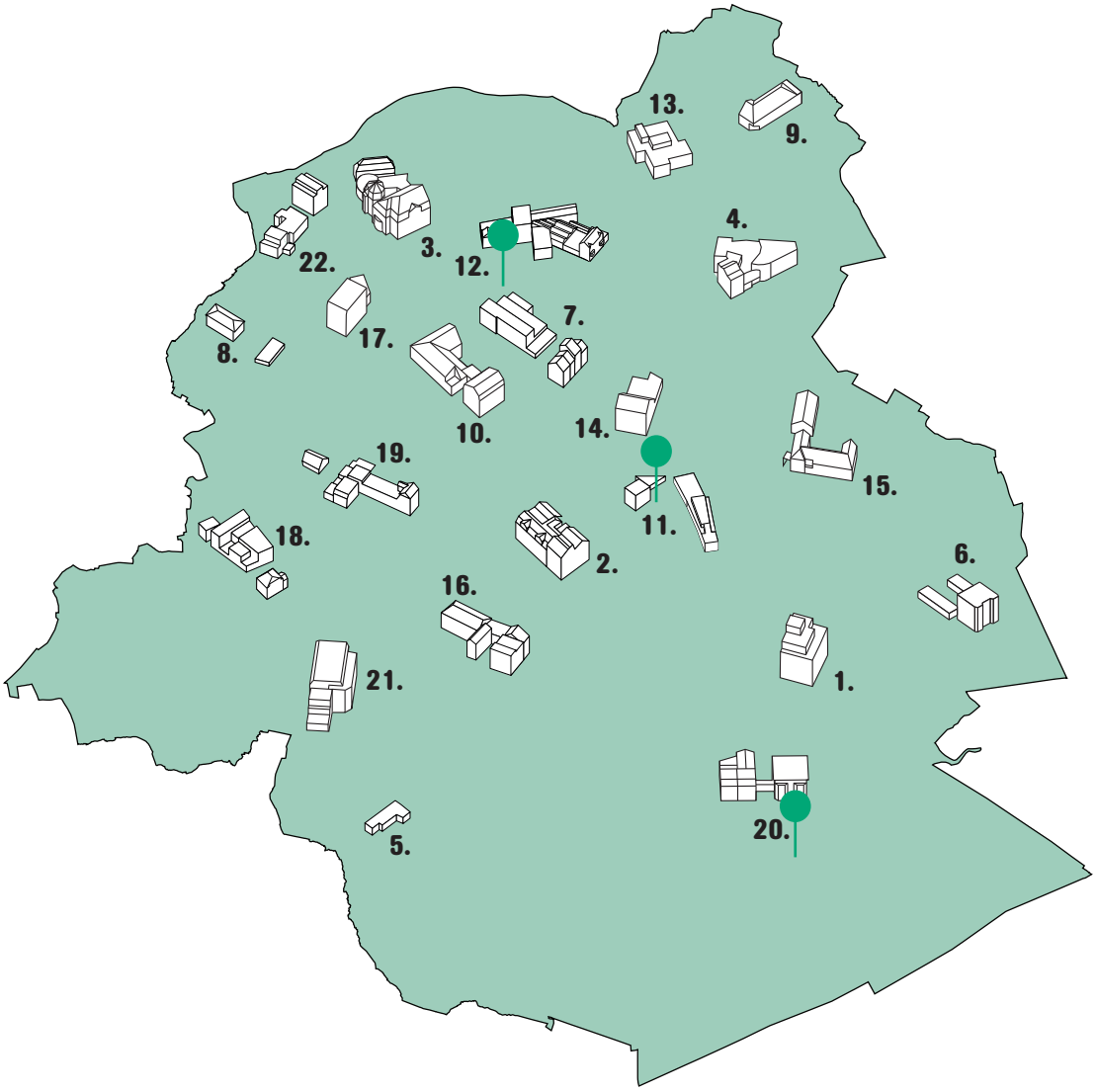

“De activiteiten die we vanuit het GC De Kriekelaar in Dynamo organiseren zijn inspirerend, laagdrempelig en toegankelijke voor iedereen. Los van de activiteiten hoef je er gewoon ook niets te doen. Ook de tuin als stille plek in de stad speelt hierbij een rol.”

5.2. REALITY CHECK

Via een reality check maken we concreet op welke manier, en door middel van welke sociaal-ruimtelijke interventies, de potenties die vervat zitten in de prototypes, al dan niet kunnen aansluiten bij de reële situatie, de lokale context en de (latente) ambities van het gemeenschapscentrum. In overleg met de opdrachtgever, selecteerden we hiervoor drie cases: GC De Maalbeek, GC Nekkersdal, en GC WaBo. Door middel van ontwerpend onderzoek tonen we het gebouw, de site en de directe omgeving van het gemeenschapscentrum, en prikkelen we de verbeelding door telkens per gekozen prototype te tonen, welke concrete interventies, acties, samenwerkingen of relaties met de buurt hiermee gepaard kunnen gaan.

SELECTIE VAN DRIE CASES

11. De Maalbeek
12. Nekkersdal
20. Wabo

BEVINDINGEN SITEBEZOEKEN

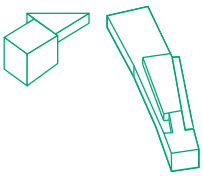
Inleiding en werkwijze bezoeken

De gesprekken met GC Maalbeek (Marc en Rune) en GC Nekkersdal (Dorien en Timo) vonden plaats op donderdag 11 juni 2020. Het gesprek met GC WABO (Lieve en Anne-Marie) vond plaats op donderdagnamiddag 18 juni 2020. De drie gesprekken en sitebezoeken gebeurden door Marleen Goethals (UAntwerpen) en Filip Canfyn (Rebel).

Bij Maalbeek en WABO werd er gestart met een gesprek op basis van een lijst met aandachtspunten en onderwerpen opgemaakt door AWB, met daarop aansluitend een rondleiding in het gebouw. In GC Nekkersdal gingen we omgekeerd te werk. Vervolgens werd in de drie GC's een oefening met de prototypering uitgevoerd. Eerst werden de acht prototypes kort voorgesteld. Over het algemeen was het voor de gesprekpartners niet eenvoudig om deze alle acht te memoriseren. Ook de grafische uitwerking van de acht types werd door sommige partners als te abstract ervaren. Vervolgens werd gevraagd aan de respondenten om de prototypes, die (potentieel) het best aansluiten bij de werking en de huisvesting van het GC, te selecteren. Daarna werden per GC drie ontwerpende verkenningen voor prototypes, die door AWB geselecteerd en uitgewerkt werden, besproken. Door middel van axonometrische tekeningen werd het gebouw, de site en de directe omgeving van het GC getoond, waarbij telkens voor de drie geselecteerde prototypes het potentieel werd zichtbaar gemaakt, door concrete interventies, acties, samenwerkingen of relaties met de buurt toe te voegen.

Deze voorstellen zijn geïnspireerd op reeds aanwezige kiemen, die eerder door de GC's werden doorgegeven via de online vragenlijst, of kwamen voort uit een eigen lezing van de ruimtelijke context. Deze concrete en herkenbare verbeelding van de prototypes enthousiasmeerden en inspireerden het gesprek. Dit leidde soms tot een gedeeltelijke herziening door de GC-medewerkers van hun oorspronkelijke selectie.

In het document wordt ieder verslag gestart met een korte scan van demografische, sociaal-economische en ruimtelijke kenmerken van de wijken waarin de GC's zich bevinden (bron: wijkmonitoring.brussels geconsulteerd op 22 juni 2020). Deze scan vormt de basis voor bedenkingen en ideeën verder in het verslag. Daarna volgen een korte beschrijving van de gebouwen; een korte beschrijving van de werking zoals die voorgesteld werd tijdens het gesprek; een verslag van de oefening met de prototypering; een overzicht van de huidige en potentiële samenwerkingen van het GC.

GC DE MAALBEEK

Wijk Sint-Pieter, Etterbeek

Wijkkenmerken

Bron: wijkmonitoring.brussels, Brussels instituut voor Statistiek en Analyse

Aandeel inwoners uit Europa: 26,96%
Gemiddelde Brussels Gewest: 15,85% (2019)
(Duitsland, Oostenrijk, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Spanje, Portugal, Finland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Griekenland, Ierland, Zweden, Italië. Zonder België).

Verhuisintensiteit: 91,48%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,19% (2001-2006)
De verhuisintensiteit is het resultaat van de som van de immigranten en de emigranten (geobserveerd over vijf jaar), in verhouding tot de geschatte bevolking van de wijk halverwege de periode (om rekening te kunnen houden met de duur van de observatie).
De verhuisintensiteit toont aan hoe aanzienlijk die migratiestromen zijn.

Aandeel 0-17 jarigen: 16,48%
Gemiddelde Brussels Gewest: 22,85% (2019)
Aandeel 18-64 jarigen: 71,83%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,02% (2019)
18-29 jarigen: 20%
30-44 jarigen: 30%
45-64 jarigen: 20%
Aandeel 75 jaar en ouder: 11,69%
Gemiddelde Brussels Gewest 13,13% (2019)
Aandeel alleenwonenden ouder dan 30 jaar: 42,51%
Gemiddelde Brussels Gewest: 38% (2019)
Aandeel alleenwonenden jonger dan 30 jaar: 11,52%
Gemiddeld Brussels Gewest: 7,88% (2019)

Gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte:
26.000 – 28.500
Gemiddelde Brussels Gewest 26.000 – 28.500 (2015)

Bevolkingsdichtheid: 17.602 inw./km2
Gemiddelde Brussels Gewest: 7440,85 inw./km2 (2019)

Aandeel woningen bewoond door eigenaar: 36,85%
Gemiddelde Brussels Gewest: 41,45% (2001)
Huishoudens in appartement: 81,67 %
Gemiddelde Brussels Gewest: 71,16% (2001)

Aandeel van de bevolking in de nabijheid van een publiek toegankelijke groene ruimte (actieradius park 300m vogelvlucht): 99,13%
Gemiddelde Brussels Gewest: 81,75% (2012)

Parkruimte in de buurt: Keith Haringpark (gemeentehuis) en Jubelpark.

Gebouw

Het GC Maalbeek bevindt zich in een interessante brutalistische invulbouw uit de jaren '70 met heel wat potentieel. Een muziekacademie, een leegstaand internaatgebouw en het GC De Maalbeek, gelegen in de schil van een 19de-20ste eeuws bouwblok, worden onderling verbonden door een aaneenschakeling van kleine binnentuinen, een theaterzaal, een sporthal en daarbovenop een grote daktuin, alles in het binnengebied van het bouwblok.
Het GC heeft zijn hoofdingang in de Hoornstraat. Via het onthaal bereik je de bar (enkel open tijdens events) met daarachter en diep in het bouwblok de theater/danszaal. De kantoren van de medewerkers en een vergaderzaal bevinden zich op eerste verdieping.
Via de inkom van de muziekacademie - een voorplein van een erg verloederd statig burgerhuis waarop enkel geparkeerd wordt - bereik je de half ingegraven sportzaal en de ongebruikte binnentuin en daktuin. De theaterzaal met ballroomallures heeft een uitgang naar de daktuin. Aan het voorpleintje ligt ook nog een kantine van de sporthal. Deze wordt zelden gebruikt. Een derde inkom leidt via een leegstaand internaatgebouw en een conciërgewoning naar een binnentuin die via betonnen trappen toegang geeft tot de daktuin en de sportzaal.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
In de huidige GC-infrastructuur zijn er stabiliteitsproblemen met het dak van de sportzaal, is er een problematiek met de waterhuishouding en douches, en is de leegstand van de Kloktorenstraat onwenselijk. Het gebouw is al wat opgelapt, maar kent een historiek met aanzienlijke gebreken.

Werking

De werking van De Maalbeek zit in een heropbouwfase na het verlies van het gemeenschapscentrumkarakter. Met het stap voor stap vergroten van de eigen programmatie is het de bedoeling om het omwonende publiek te herwinnen en de netwerkvorming te stimuleren.
Maar de connectie met de buurt verloopt moeilijk. Onze gesprekpartners typeren de buurtbewoners als vooral internationale middenklassers (expats), met een groot verloop (verhuisritme = 3 jaar). Er is dan ook weinig vraag naar Nederlandstalige cultuur.
De toegepaste strategie is het aantrekken van ouders via activiteiten voor kinderen. Er worden jonge gezinnen opgenomen in de Raad van Bestuur.
De receptieve werking is uitgebreid. De sportzaal en de theaterzaal worden bijna dagelijks verhuurd aan verenigingen (sport, dans, koor, senioren). De theaterzaal wordt ook gebruikt als vergaderruimte en leslokaal.
De huurgelden wordt geïnvesteerd in het betaalbaar houden van ticketprijzen voor kinderen en scholen. Een

groot deel gaat naar het betalen van een (drietalige) gedrukte communicatie.
Er zijn geen voorzieningen of activiteiten voor kansarme bewoners. Dit neemt het wijkhuis Chambéry op.
De theaterzaal wordt gebruikt tijdens de kinderspeelweken in de zomer (i.s.m. GC Elzenhof Elsene, ook voor kansarme kinderen).
De groene binnen- en daktuin, een belangrijke troef van het GC, blijft onderbenut. Er was een concert, maar dit veroorzaakte geluidsoverlast bij de omwonenden. Verder is het niet duidelijk of het dak geschikt is voor zwaardere belasting door bezoekers en aanplanting.
Voor de vele vragen voor ateliers en vergaderlokalen kan het GC geen oplossingen bieden. Het leegstaande internaatgebouw zou hier erg geschikt voor zijn. Maar het GC kreeg hiervoor geen toelating.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
De lokale gemeenschapsvorming van dit GC vraagt in de toekomst extra aandacht.
Er worden kansen gemist door het verloop bij het personeel. De centrumverantwoordelijke is slechts één dag per week aanwezig. Initiatieven genomen door voorgangers komen hierdoor stil te liggen (bijvoorbeeld het onderzoek naar de draagkracht van de daktuin in functie van kleinschalige landbouw).

Overzicht samenwerking van het GC

- Samenwerking met GC Elzenhof (20 min wandelen) voor schoolwerking en speelweken. De zaal van Maalbeek wordt hiervoor gebruikt, maar veel activiteiten gaan door in Elzenhof. De twee GC's leggen hiervoor financiële middelen samen.
- Samenwerking met andere lokale partners: muziek- en juweelacademie, bib, dienst Nederlandse aangelegenheden (conversatietafels), Chambéry (ook voor speelweken), Brede school

Prototypes

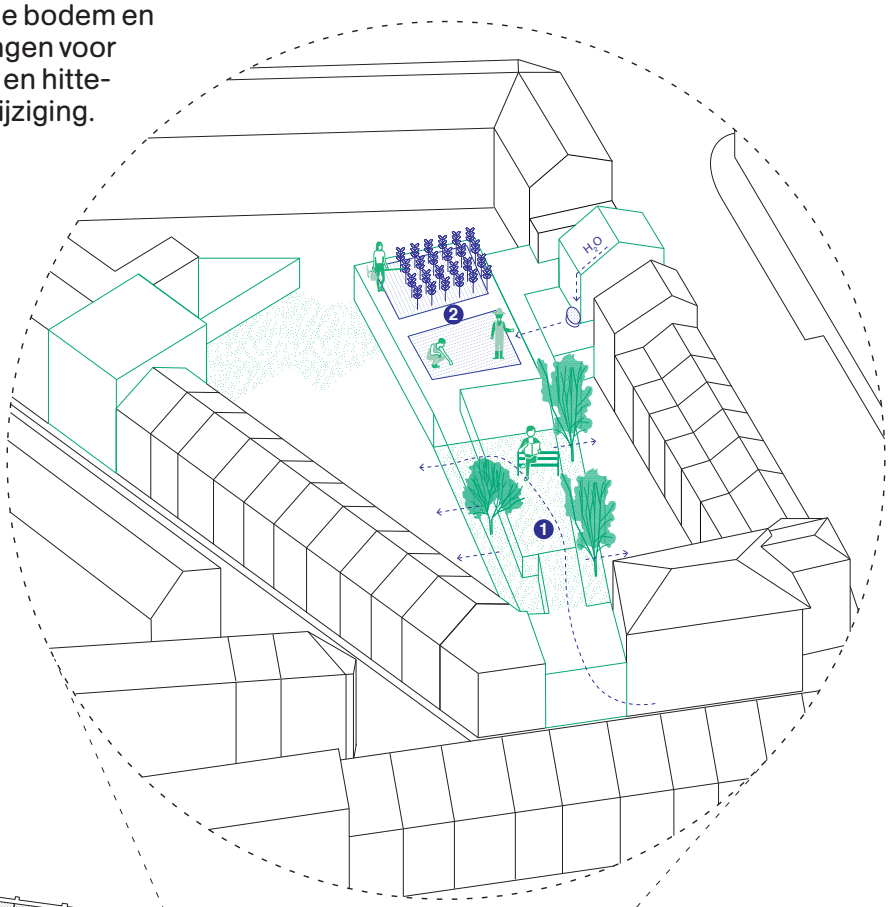
- Gekozen door GC Maalbeek: antenne + ankerplek + podium + luwteplek
- Gekozen door AWB: luwteplek + podium + experimenteerruimte
- Na overleg: podium + luwteplek + antenne/ ankerplek (hybride)

Na een korte voorstelling van de 8 prototypes kiezen de GC-medewerkers de antenne; de ankerplek, het podium en de luwteplek uit als meest passend bij het gebouw, de huidige werking, en de ambities van het GC voor de toekomst. Door het onderzoeksteam werden de prototypes luwteplek, podium en experimenteerruimte uitgewerkt.

1. GC DE MAALBEEK ALS LUWTEPLEK

Het beeld van de luwteplek toont de daktuin als een stiltetuin, een ruimte voor stadslandbouw of voor volktuintjes. De daktuin is toegankelijk vanaf de omringende achtertuinen. Het regenwater van de omringende daken wordt gebruikt voor de irrigatie van de tuintjes. Dit zorgt voor infiltratie in de bodem en evapotranspiratie, twee gedegen oplossingen voor de problemen met droogte, wateroverlast en hitte-eilandeffect ten gevolge van de klimaatswijziging.

1. Doorwaadbaarheid & stiltetuin
2. Productieve groendaken

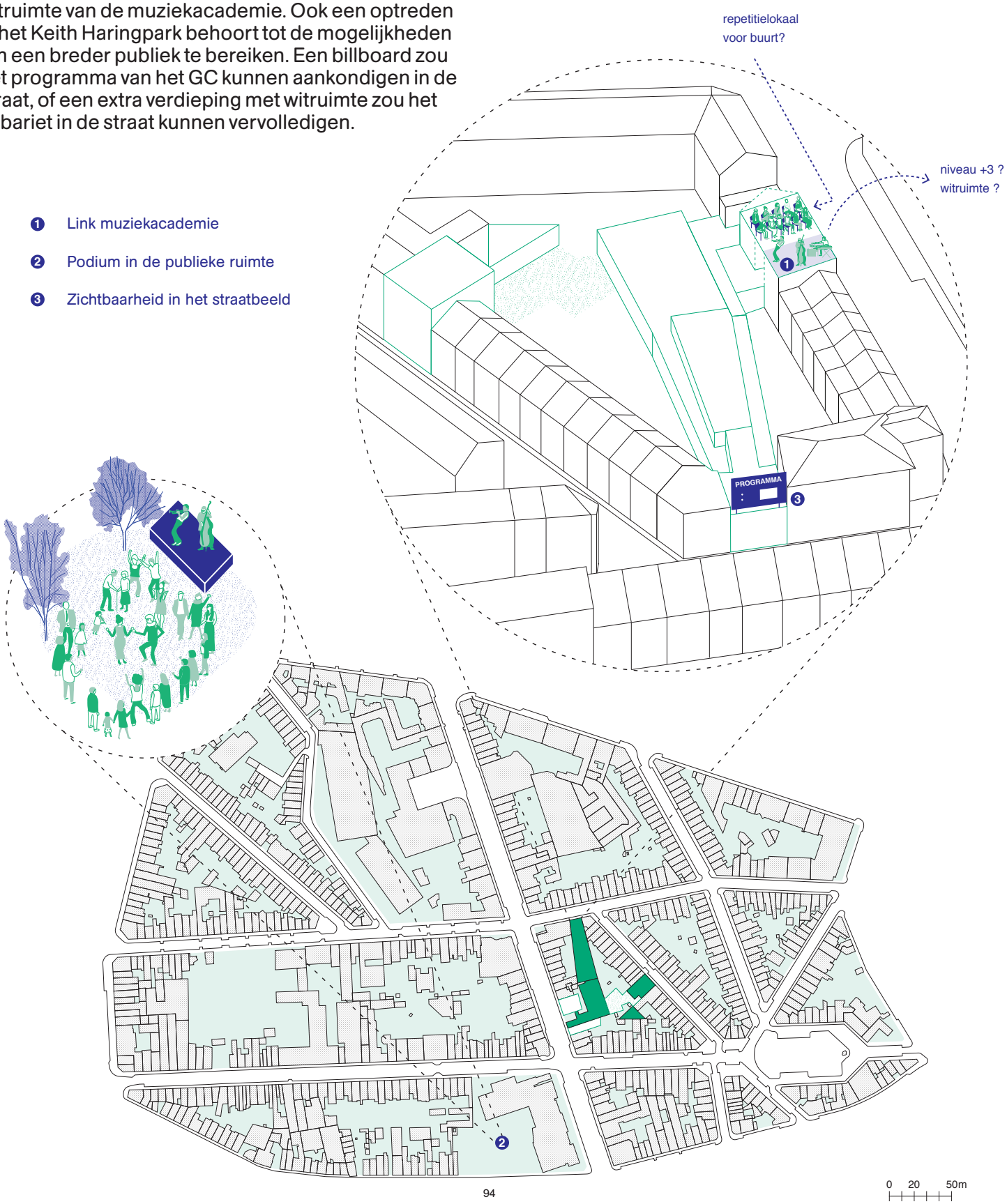
0 20 50m

Bedenkingen door het GC
Het GC onderschrijft dit potentieel maar geeft aan dat het niet zeker is dat het dak van de sportzaal hier voldoende draagkracht voor heeft. Even later wordt evenwel een technisch onderzoeksverslag in een map teruggevonden dat aangeeft dat er toch wel een en ander mogelijk zou zijn op het dak. Het was niet duidelijk of de nog noodzakelijke betonboringen reeds uitgevoerd werden.
Het GC is wat terughoudend voor de voorgestelde concepten voor de daktuin. Dit riskeert volgens het GC slechts gebruikt te worden door een twintigtal omwonenden. En dit kan toch de bedoeling niet zijn van een GC-activiteit. Kanttekening: eigen aan deze luwteplek is dat deze daktuinen geen ruimte voor andere activiteiten inneemt en een luwteplek behooeft in principe geen specifieke activiteit.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
Door zijn structuur zou dit GC zich uitstekend lenen tot het prototype van de passage. Dit hoeft niet noodzakelijk lawaaierig te zijn. De reeds aanwezige doorwaadbaarheid lijkt een belangrijke potentie van de plek om het kleine ontmoeten te stimuleren. Alleen al in het bouwblok zijn er meerdere voorzieningen aanwezig (muziekacademie, theaterzaal, sporthal).
In de buurt ligt het gemeentehuis (dat binnenkort wel verlaten zal worden) en een openbaar vervoershalte. Op buurtniveau kan de doorwaadbaarheid een aangename short-cut opleveren voor wandelaars. Het kan een meerwaarde zijn om danslessen of dansavonden vanaf de daktuin gade te slaan. De spontane toegankelijkheid van de daktuin zou de ontwikkeling als ankerplek kunnen ondersteunen.
Bovendien is klein ontmoeten tussen sporthal-bezoekers, cultuurbezoekers van de theater-danszaal en omwonenden geen overbodige luxe gezien het hoge percentage alleenwonenden in de wijk. Deze spontane interactie is in het gebouw aan de Hoornstraat niet mogelijk (smal gebouw; klein onthaal; daarachter pas de bar die enkel bediend wordt tijdens events).
Er is veel openbaar groen aanwezig in de onmiddellijke nabijheid van het GC. Maar deze parken zijn, gezien hun grootte, eerder gericht op bezoekers uit de gemeente en omgeving. Daarnaast vormt de Nerviërslaan een barrière tussen het Jubelpark en de wijk. Ook het Keith Haring park wordt omsloten met drukke verkeeraders. De wijk zou nochtans wat meer kleinschalig wijkgroen kunnen gebruiken gezien bijna 82% van de gezinnen in een appartement woont.

2. GC DE MAALBEEK ALS PODIUM

De tekening van AWB verbeeldt hoe het GC en de muziekacademie zouden kunnen samenwerken door bijvoorbeeld een repetitieruimte onder te brengen in witruimte van de muziekacademie. Ook een optreden in het Keith Haringpark behoort tot de mogelijkheden om een breder publiek te bereiken. Een billboard zou het programma van het GC kunnen aankondigen in de straat, of een extra verdieping met witruimte zou het gabariet in de straat kunnen vervolledigen.

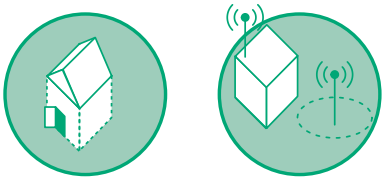
1. Link muziekacademie
2. Podium in de publieke ruimte
3. Zichtbaarheid in het straatbeeld

Bedenkingen door GC
Dit prototype is reeds in werking door het jaarlijkse toonmoment van de muziekschool en theatervereniging in de theaterzaal. De uitbouw van een goede relatie met de muziekacademie is hierbij noodzakelijk.

3. GC DE MAALBEEK ALS EXPERIMENTEERRUIMTE

Op de tekening zien we een tijdelijke bezetting van het gemeentehuis en een tijdelijk gebruik van het leegstaand internaat als participatieve keuken. Enkele leegstaande panden bieden ook mogelijkheden om hier aan de slag te gaan met andere partijen.
Na overleg werd dit prototype niet weerhouden.

Bedenkingen door GC
Er is veel vraag vanuit de buurt naar lokalen voor vergaderingen en ateliers. Dit zouden het GC graag aanbieden in het leegstaande internaat. Maar hiervoor is een vergunningsaanvraag ingediend bij het Gewest, waarvoor een ongunstig advies is verleend. Het GC ziet zichzelf ook niet onmiddellijk ontwikkelen als een experimenteerruimte.

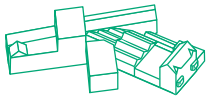
Bedenkingen door het onderzoeksteam
Met enkele kleine ingrepen zou tijdelijk gebruik (in afwachting dat er een grondige renovatie van het burgerhuis uitgevoerd wordt, en dat het internaat herbestemd wordt) nieuw leven kunnen inblazen in het GC: De voorkoer aan de Oudergemlaan als terras en toegang naar de binnentuin; tuinieren op het dak van de sporthal; atelierruimte in het internaat. Dit GC én de muziekschool zouden zo een mooiere uitstraling kunnen hebben in de Oudergemlaan. De kantine kan een kans zijn voor sociale economie of voor buurtinitiatieven voor een maandelijks buurtcafé of -restaurant. Maar blijkbaar zijn dergelijke 'experimenten' niet mogelijk door de regelgeving. De VGC start hierover opnieuw de gesprekken op met de gemeente om meer draagvlak te creëren voor dergelijke invulling.

4. GC DE MAALBEEK ALS ANTENNE / ANKERPLEK

Deze prototypes werden niet gekozen door het onderzoeksteam, maar werden na overleg tussen het GC en het onderzoeksteam aan de selectie toegevoegd.

Bedenkingen van het GC
Volgens het GC moet een hybride van de antenne en een ankerplek de basisdoelstelling zijn van ieder GC. Momenteel wordt de ankerplek hier opgebouwd door een programma voor kinderen en hun gezin. Hier wil het GC in de toekomst zeker mee verdergaan.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
Er kunnen vragen gesteld worden bij de grote inzet op kinderprogrammatie. Moet het eigen programma, gezien de demografie van de wijk, ook niet op de alleenstaande dertiger en veertiger gericht zijn? Klein ontmoeten in de daktuin stimuleren kan de ontwikkeling van het GC als ankerplek ondersteunen.

GC NEKKERSDAL

Wijk Oud-Laken Oost op de grens met Oud-Laken West, Laken

Wijkkenmerken

Bron: wijkmonitoring.brussels, Brussels instituut voor Statistiek en Analyse

Aandeel inwoners uit Europa: 7,31%
Gemiddelde Brussels Gewest: 15,85% (2019)
(Duitsland, Oostenrijk, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Spanje, Portugal, Finland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Griekenland, Ierland, Zweden, Italië. Zonder België).

Verhuisintensiteit: 76,09%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,19% (2001-2006)
De verhuisintensiteit is het resultaat van de som van de immigranten en de emigranten (geobserveerd over vijf jaar), in verhouding tot de geschatte bevolking van de wijk halverwege de periode (om rekening te kunnen houden met de duur van de observatie).
De verhuisintensiteit toont aan hoe aanzienlijk die migratiestromen zijn.

Aandeel 0-17 jarigen: 30,29%
Gemiddelde Brussels Gewest: 22,85% (2019)
Aandeel 18-64 jarigen: 61,71%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,02% (2019)
Aandeel 75 jaar en ouder: 7,99%
Gemiddelde Brussels Gewest 13,13% (2019)
Aandeel alleenwonenden ouder dan 30 jaar: 32,80%
Gemiddelde Brussels Gewest: 38% (2019)
Aandeel alleenwonenden jonger dan 30 jaar: 6,69%
Gemiddeld Brussels Gewest: 7,88% (2019)

Gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte:
minder dan 22.500
Gemiddelde Brussels Gewest 26.000 – 28.500 (2015)

Bevolkingsdichtheid: 17.583 inw./km2
Gemiddelde Brussels Gewest: 7440,85 inw./km2 (2019)

Aandeel woningen bewoond door eigenaar: 38,99%
Gemiddelde Brussels Gewest: 41,45% (2001)
Huishoudens in appartement: 64,61%
Gemiddelde Brussels Gewest: 71,16% (2001)

Aandeel van de bevolking in de nabijheid van een publiek toegankelijke groene ruimte (actieradius park 300m vogelvlucht): 69,83%
Gemiddelde Brussels Gewest: 81,75% (2012)

Parkruimte in de buurt: geen

Gebouw

Het GC is gehuisvest in een invulbouw met een opvallende beglaasde gevel (uit de jaren '90) aan de Bockstaellaan, naast een vroeg 20ste eeuws burgerhuis, waarin de Nederlandstalige bibliotheek ondergebracht werd.
De inkom en het onthaal zijn vrij ruim. De kantoren van het GC bevinden zich in het burgerhuis. Daarna leidt een smal hellend vlak naar de ingang van de bibliotheek en naar een smal en diep café. Het café is volledig beglaasd maar toch is het niet zichtbaar vanaf straat. De gang geeft uit op een binnenkoer met toegangen naar een hele reeks (les)lokalen ('studio's'), een feestzaal, een sportzaal en een theaterzaal in de voormalige bedrijfspanden van Materne. Het industriële karakter heeft een aangename uitstraling, maar de vele niveauverschillen tussen de deelgebouwen belemmeren de toegankelijkheid.
De theaterzaal is in zorgwekkende bouwfysische toestand (asbestdak!). Ook de sportzaal is bouwfysisch niet in orde. De overige lokalen zijn rudimentair, verouderd en hebben onvoldoende lichttoetreding. Vanuit de industriële achterbouw is er een diensttoegang naar de Schildknechtstraat.
De conciërgewoning bevindt zich in een aanpalende burgerswoning.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
Er is sinds lang reeds een dringende behoefte aan een integrale renovatie en een reparatie van het dak van de toneelzaal. Dit GC heeft heel veel lokalen die ter beschikking zijn van de gemeenschap. Anderzijds nemen deze lokalen alle open ruimte van het bouwblok in. Dit terwijl er in de buurt een groot gebrek aan publieke groene ruimte is. Bij een verbouwing zou zeker moeten nagegaan worden of er meer open ruimte kan gecreëerd worden, zonder de noodzakelijke hoeveelheid binnenruimte te verkleinen.

Werking

Het publiek van het GC is superdivers en bestaat zowel uit gezinnen van vreemde origine als gezinnen uit de witte middenklasse. Het GC zet vooral in op cursussen (onder meer naaiateliers Femme à quartier, taallessen), kinder- en familieactiviteiten (bijvoorbeeld Soirée kadée: afterwork voor ouders, workshops voor kinderen), schoolprogrammatie, IBO, residentie artiesten. De lokalen worden structureel ter beschikking gesteld voor een beperkte of geen vergoeding aan meerdere organisaties (CVO, IBO, buurtinitiatieven).
Er is slechts een beperkte cultuurwerking omdat hiervoor geen inhoudelijke interesse en geen budget is bij het buurtpubliek. De slechte theaterzaal heeft ook onvoldoende capaciteit. Er zijn wel samenwerkingen met bijvoorbeeld de vereniging en het festival 'Bewogen' (met onder meer hiphop en betrokkenheid van het

integratiecentrum). Tijdens 'Laken on stage' worden jamsessies met lokale muzikanten getoond in het café. Het GC geeft aan dat ze te weinig jongeren bereiken. Nochtans zou het moeten mogelijk zijn om 'vervolgactiviteiten' te programmeren voor de diverse kinderactiviteiten van Nekkersdal. Mogelijkheden hiervoor worden samen met MADO (Maison de l'Adolescence in de buurt) onderzocht.
Het café werkt goed en wordt uitgebaat door een bedrijf uit de sociale economie.
Er wordt bijzondere aandacht besteed aan het bekendmaken van het aanbod van het GC en het capteren van interesses en noden bij buurtbewoners door out-of-the-box-experimenten zoals Bockael in het metrostation Bockstael en de Ginguette à Gaufres in de nieuwe Tivoliwijk.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
GC Nekkersdal is een multifunctioneel, laagdrempelig en hyperactief gemeenschapscentrum met een stabiele maar frisse werking in een superdiverse wijk met een jonge bevolking met veel kinderen. Het neemt een verbindende rol op met volwassen professionalisme, pragmatisch optimisme, alerte improvisatiekracht en gezonde avontuurlijkheid ondanks de vele infrastructurele gebreken van hun gebouwen.

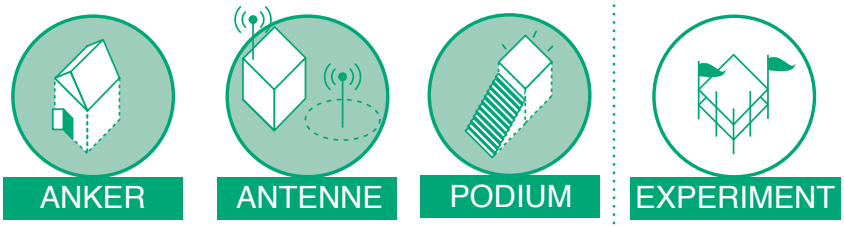
Overzicht samenwerking van het GC

Met GC's
– Delen kennis:
  - Voor schooltheater wordt er beroep gedaan op de kennis van een medewerker van GC Essegem.
  - Overlegstructuur sociaal-culturele werkers van GC's. Ook i.v.m. corona werd er overleg gepleegd en ervaring uitgewisseld.
- Delen mensen:
  - Delen een medewerker met Nohva
  - Afspraken met andere GC's i.v.m. reservaties kindertheater, bezoek musea: één centrum regelt dit voor een aantal andere GC's.
- Delen ruimtes:
  - Zaal
  - Samen events organiseren met Nohva: bijvoorbeeld 'Bewogen' (vrouwen en emancipatie)

Met andere partners
- IBO
- CVO (taallessen)
- Met MADO (Maison de l'Adolescence) is er een samenwerking opgestart voor jongerenwerking.

Prototypes
– Gekozen door GC Nekkersdal: antenne + ankerplek + podium
– Gekozen door AWB: antenne + ankerplek + experimenteerruimte
– Na overleg: antenne + ankerplek + podium

Ook hier startte deze oefening met een korte voorstelling van de 8 prototypes. De GC-medewerkers kozen de antenne; de ankerplek en het podium als meest passend bij het gebouw, de huidige werking, en de ambities van het GC voor de toekomst. Het onderzoeksteam werkte ankerplek, antenne en experimenteerruimte uit.

1. GC NEKKERSDAL ALS ANKERPLEK

De tekening toont een aantal activiteiten die nu reeds georganiseerd worden door Nekkersdal: begeleide wandelingen en buurtfeesten in de publieke ruimte; een buitenspeeldag bij de school Au bord de l'eau; een filmvoorstelling op het Poesjkinplein in samenwerking met lokale partners. Deze actviteiten creëren kansen voor ontmoeting met bekenden en onbekenden, met het bekende en met het onbekende in de buurt. Ze laten bewoners zich beter thuis voelen in hun buurt...

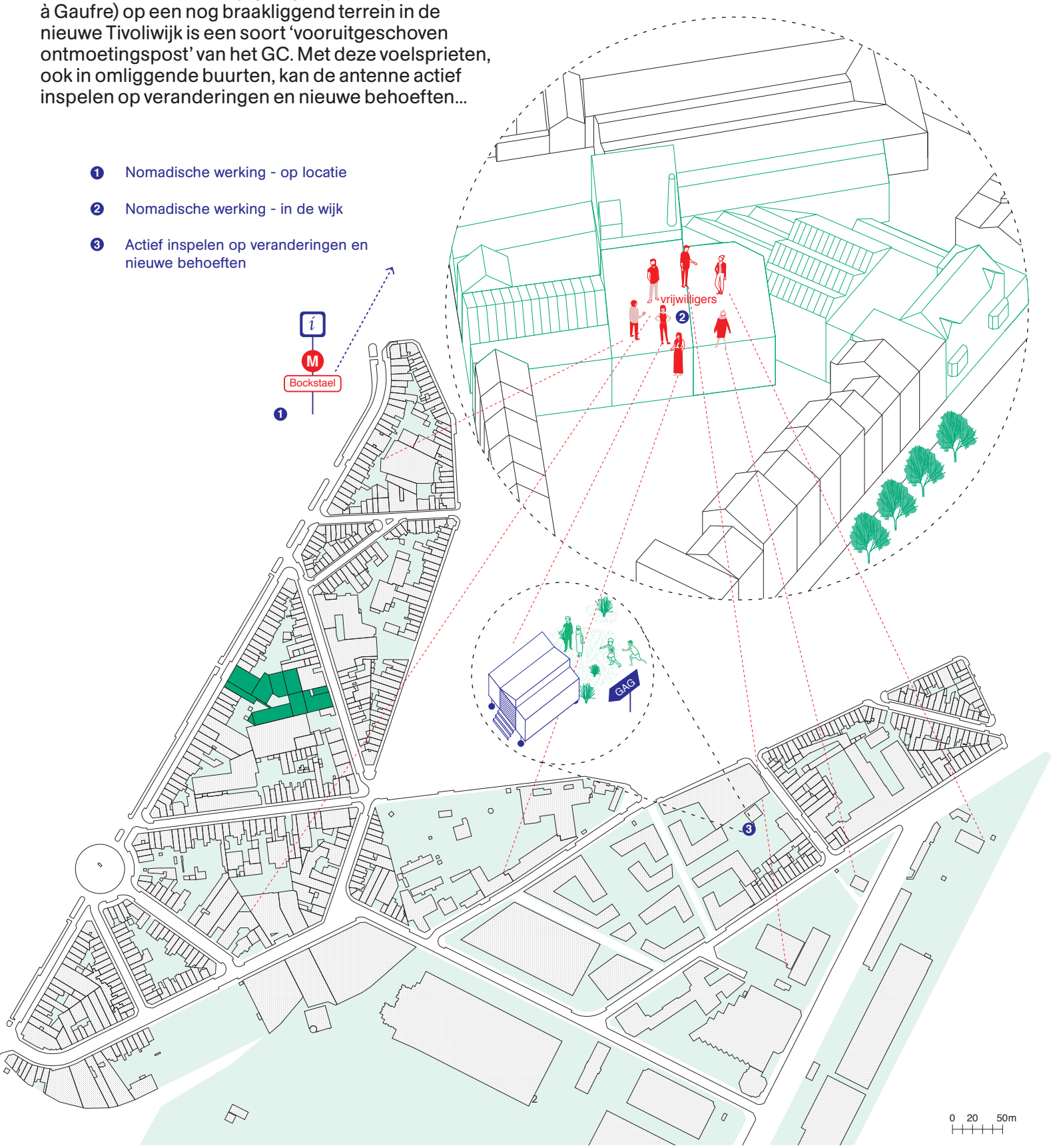
... Ook door de vaste lokalen voor kinderwerking in het gebouw kunnen kinderen zich ‘thuis laten voelen op een ander’. Hier draagt ook de conciërge aan bij. Een jeugdwerker en een vast lokaal voor jongeren ontbreken nog. Ook de plannen om een deeleconomie op te starten rond een fietsbibliotheek zal het GC laagdrempeliger maken. Van een échte publieke huiskamer wordt gedroomd. Maar daarvoor moet het gebouw uitnodigender worden, ook de circulatieruimte tussen de verschillende lokalen. Je wandelt hier niet zomaar naar binnen.
In een buurt zonder parken zou een grotere binnentuin, die bereikbaar is vanaf de omringende straten, een plek voor het kleine ontmoeten kunnen worden.

Bedenkingen door het GC
Aanvullend stelt het GC dat de ankerplek hier het café is. Mensen komen hiernaar toe omdat ze verwachten dat ze kennissen zullen tegenkomen. Het café wordt uitgebaat door een bedrijf uit de sociale economie. Dit bedrijf creëert de passende sfeer hiervoor en doet bijvoorbeeld niet moeilijk over bezoekers die niet consumeren. Er worden maaltijden geserveerd aan democratische prijzen. Een grotere keuken en een betere visuele toegankelijkheid zouden deze ankerplek zeker ten goede komen. Het café denkt aan een terras op de stoep van de Bockstaellaan.
Het café is enkel ’s middags open, tenzij er een event is. Witte middenklasse komt hier samen voor de Soirée Kadée: after work voor ouders en workshops voor kinderen.

1. GC NEKKERSDAL ALS ANTENNE

Op de tekening zien we de nomadische werking op locatie georganiseerd door het GC. In ‘Bockael’, in metrohalte Bockstael, is er onthaal en infodeling door het GC. Af en toe ook een workshop of een kinderactiviteit. Het Gag- paviljoen (Guinguette à Gaufre) op een nog braakliggend terrein in de nieuwe Tivoliwijk is een soort ‘vooruitgeschoven ontmoetingspost’ van het GC. Met deze voelsprieten, ook in omliggende buurten, kan de antenne actief inspelen op veranderingen en nieuwe behoeften...

1. Nomadische werking - op locatie
2. Nomadische werking - in de wijk
3. Actief inspelen op veranderingen en nieuwe behoeften

... Ze is een onmisbare tussenschakel in tal van lokale netwerken. Op de tekening zien we ook nog een wens van het GC om de voelsprieten van de antenne te versterken door de vrijwilligerswerking uit te breiden met vertegenwoordigers van verschillende groepen bewoners van het superdiverse Laken.

Bedenkingen door het GC
Belangrijk om te melden in verband met de Gag-antenne is dat die maar kan werken als die voldoende toegeëigend en beheerd wordt door bewoners. Daarom hebben medewerkers en een stageair van het GC op een korte tijd een bewonersgroep bij elkaar genetwerkt in een wijk met allemaal nieuwe bewoners.

1. GC NEKKERSDAL ALS EXPERIMENTEERRUIMTE

Ook in deze ontwerpende verkenning verschijnt het Gag. Het is naast een antenne ook een experimenteerruimte geworden: Tijdens de Covid 19-lockdown was de Gag in gebruik als speelplek waar kwetsbare gezinnen met kinderen eens buiten konden zijn. Ook vermeld op de tekening is het tijdelijk gebruik van een leegstaande winkel tijdens de culturele interventie ENTER. Het zijn plekken in transitie met een 'out of the box' werking, al dan niet in samenwerking met andere partijen...

... Indien het GC-gebouw over meer witruimte zou beschikken, of indien de buitenruimte ruimer en beter toegankelijk zou worden zou ook hier spontaan gebruik kunnen ondersteund worden. Witruimte kan - mits werken aan de verwarming, thermische isolatie, sanitair, geluidsisolatie en toegankelijkheid - gevonden worden in de sportzaal, theaterzaal, hangar, studio 2 en 3, de feestzaal en het vertelatelier.
Na overleg werd dit prototype niet weerhouden.

Bedenkingen door het GC
Aan bovenstaande lijst kan ook nog het tijdelijk gebruik als openluchtcinema van de aanpalende bandencentrale, die binnenkort zal gesloopt worden, toegevoegd worden.
Het GC omschrijft de werking als stabiel in een stabiele wijk. Het prototype van de experimenteerruimte is geen hoofddoelstelling.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
De GC-activiteiten op de tekening van het GC als experimenteerruimte overlappen alle met de activiteiten bij de antenne. Het GC ziet deze interventies in de buurten op de eerste plaats als voelsprieten. Het zijn daarnaast ook experimenten die spontane acties stimuleren.

4. GC NEKKERSDAL ALS PODIUM

Dit prototype werd niet gekozen door het onderzoeksteam, maar werd na overleg tussen het GC en het onderzoeksteam aan de lijst toegevoegd.

Bedenkingen van het GC
Het prototype van het podium als plek voor talentontwikkeling en voor het tonen van deze talenten slaat goed aan in de GC-werking. Ook de buurt wordt hiermee bereikt. In het GC hebben jonge makers een residentie. De zaal en het café fungeren als podia voor diverse startende muzikanten, theatermakers en -verenigingen. Zelfs als debatruimte voor ouderen en Marokkaanse vrouwen na het bekijken van een documentaire. Het café wordt ook gebruikt voor muziekevents zoals 'Laken on Stage' (lokale jamsessies). Dit zou het GC graag verder uitbouwen en dus aan het lijstje van hun prototypes toevoegen.

GC WABO

Wijk Bosvoorde centrum op de grens met Watermaal centrum, Watermaal-Bosvoorde

Wijkkenmerken

Bron: wijkmonitoring.brussels, Brussels instituut voor Statistiek en Analyse

Aandeel inwoners uit Europa: 14,09%
Gemiddelde Brussels Gewest: 15,85% (2019)
(Duitsland, Oostenrijk, Luxemburg, Nederland, Denemarken, Spanje, Portugal, Finland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Griekenland, Ierland, Zweden, Italië. Zonder België).

Verhuisintensiteit: 60%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,19% (2001-2006)
De verhuisintensiteit is het resultaat van de som van de immigranten en de emigranten (geobserveerd over vijf jaar), in verhouding tot de geschatte bevolking van de wijk halverwege de periode (om rekening te kunnen houden met de duur van de observatie).
De verhuisintensiteit toont aan hoe aanzienlijk die migratiestromen zijn.

Aandeel 0-17 jarigen: 21,54%
Gemiddelde Brussels Gewest: 22,85% (2019)
Aandeel 18-64 jarigen: 62,77%
Gemiddelde Brussels Gewest: 64,02% (2019)
Aandeel 75 jaar en ouder: 15,69%
Gemiddelde Brussels Gewest 13,13% (2019)
Aandeel alleenwonenden ouder dan 30 jaar: 34,89%
Gemiddelde Brussels Gewest: 38% (2019)
Aandeel alleenwonenden jonger dan 30 jaar: 3,92%
Gemiddeld Brussels Gewest: 7,88% (2019)

Gemiddeld belastbaar inkomen per aangifte:
meer dan 35.000
Gemiddelde Brussels Gewest 26.000 – 28.500 (2015)

Bevolkingsdichtheid: 3.713 inw./km2
Gemiddelde Brussels Gewest: 7.440,85 inw./km2 (2019)

Aandeel woningen bewoond door eigenaar: 57,99%
Gemiddelde Brussels Gewest: 41,45% (2001)
Huishoudens in appartement: 30,98%
Gemiddelde Brussels Gewest: 71,16% (2001)
Sociale woningen: 18% in Watermael-Bosvoorde
Gemiddelde Brussels Gewest: 7%

Aandeel van de bevolking in de nabijheid van een publiek toegankelijke groene ruimte (actieradius park 300m vogelvlucht): 99,73%
Gemiddelde Brussels Gewest: 81,75% (2012)

Parkruimte in de buurt: Zoniënwoud, Logis Floréal

Gebouw

Het GC is gehuisvest in twee stedelijke villa's uit de eerste helft van de 20ste eeuw. De villa's liggen in een grote tuin aan de statige groene maar drukke verkeersader van de Delleurlaan. Het Zoniënwoud ligt op 500 meter, achter een riante verkaveling in het groen, aan de zuidzijde van de laan. Een tramhalte en een treinstation liggen vlakbij. De twee gebouwen worden op het gelijkvloers verbonden met een glazen sas (bouwjaar jaren '80). Dit sas doet dienst als inkomgebouw. De (achter)tuin is een echte troef, maar is niet zichtbaar vanaf de straat. Door het sas heen kijken is moeilijk omwille van de beperkte hoogte. Ook staat het sas nu vol met meubels, infostanden, workshopmateriaal. Er is niet voldoende plaats in het sas voor het onthaal van groepen.
Het gebouw beschikt over een reeks sfeervolle en verrassend grote lokalen. De keuken is, hoewel belangrijk voor de werking, erg verouderd.
Het gebouw is binnenin goed onderhouden met een minimum aan middelen, kamer per kamer. Dit levert een wat verouderde patchworkachtige indruk op. Een algemene opfrisbeurt zou wel welkom zijn.
In de kelderruimte is een berging voorzien voor mountainbikes.
Tijdens ons bezoek, in de coronatijd, functioneerde de tuinzaal en de tuin als tijdelijk schoollokaal voor één van de kleuterklassen van de naburige basisschool. Zo kon voldaan worden aan de noodzakelijke afstandsregels en spreiding van de leerlingen.

Werking

Het programma biedt yogalessen; conditieturnen; concerten; exposities; een maandelijkse bar voor ouderen; lezingen; lessen tuinieren; bosinitiatie en bosateliers voor verschillende leeftijden voor scholen uit de buurt of voor individuele gezinnen; kooklessen; speelweken tijdens de zomer i.s.m. GC Den Dam (Oudergem); conversatietafels Nederlands aan. Verenigingen kunnen hier gratis of tegen een kleine vergoeding lokalen huren.
Het GC wordt ook als teambuildinglocatie gebruikt door de teams van andere GC's.
De bezoekers van het GC zijn Nederlandstalige senioren en dertigers met kinderen uit de (witte) hogere middenklasse. Ouders stimuleren hun kinderen, die schoollopen in het Nederlandstalig onderwijs, om deel te nemen aan activiteiten van het GC om Nederlands te oefenen. De ouders volgen dan de kinderen, die vooral via de school in contact komen met het GC. Met uitzondering van de conversatietafels en de speelweken slaagt het GC er minder goed in om bezoekers uit de sociale woonwijken van het 'andere' Watermaal-Bosvoorde aan te trekken.
De meertaligheid van de bezoekers vormt geen probleem omdat er veel niet-talige activiteiten

georganiseerd worden.
Veel middelen gaan naar het drukken en bussen van het maandblad van het GC.
De werking is volop in transitie met een dubbele ambitie: (1) Bovenlokale poort worden naar het bos voor alle Brusselaars, met name de jongeren uit de Brusselse kanaalzone; (2) Ook lokaal sociaal inclusiever worden.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
De lokale gemeenschapswerking van het GC is in transitie. Het gebouw en de ligging van het GC stroken met de ambitie om als poort naar het bos te functioneren.

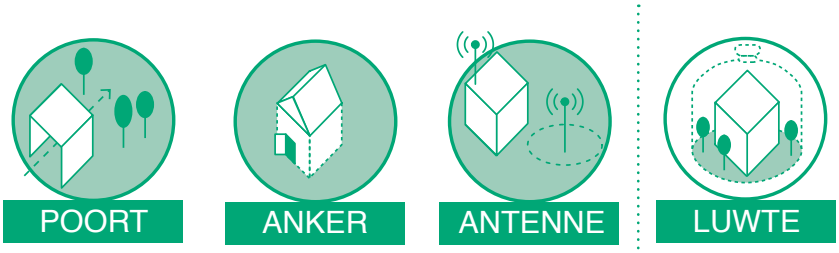
Overzicht samenwerking van het GC

Met GC's
- Delen kennis:
  - Overleg met GC Den Dam over programmatie
- Delen mensen:
  - Sportdienst
- Delen ruimtes:
  - Tuin: met andere GC's, onder meer team building
  - Speelweken i.s.m. Dam. Crea, theater vinden plaats in Den Dam (Den Dam heeft geen tuin). Buiten spelen in WABO.

Met andere partners
- Netwerken met partners om meer mensen in de wijken te bereiken
- Samen met Zoniënzorg organiseren van bijvoorbeeld buurtcafé
- Samen met Centre Culturel La Venerie organiseren van deelname aan Zinnekenparade
- Bosorganisaties (Tourne Solvay, de Drome, Groendal bosmuseum, Champs des Cailles
- Brussels verbond voor moestuinen
- Nederlandstalige verenigingen

Prototypes
- Gekozen door GC WABO: poort + antenne + ankerplek + podium
- Gekozen door AWB: poort + antenne + luwteplek
- Na overleg: poort + antenne + ankerplek

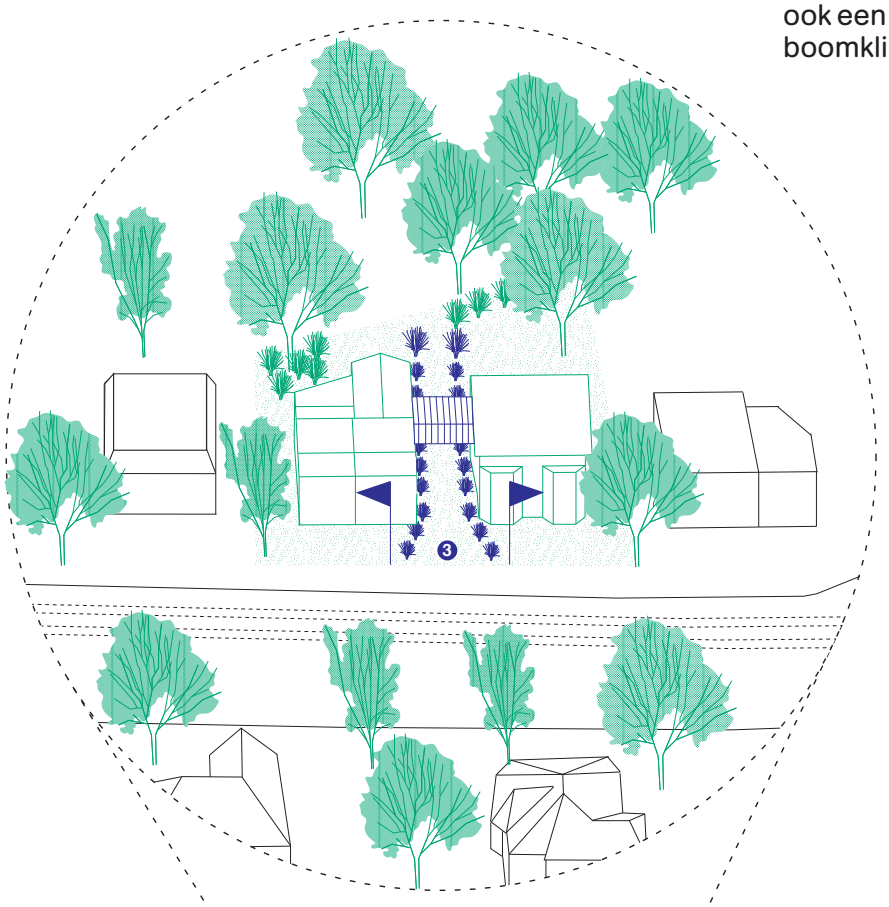
Na het kort overlopen van de 8 prototypes kozen de GC-medewerkers de antenne; de ankerplek en het podium als meest passend bij het gebouw, de huidige werking, en de ambities van het GC voor de toekomst. Door het onderzoeksteam werden de poort , de luwteplek en de antenne uitgewerkt.

1. GC WABO ALS POORT

Op de tekening zien we het GC en zijn tuin als de verbinding tussen de stad en de groene stadsrand. Er worden nu reeds mountainbikes verhuurd en bosexploraties (WOUT) georganiseerd voor lokale scholen en individuele families. De tuin speelt hier ook een belangrijke rol in, bijvoorbeeld voor initiaties boomklimmen...

1. Maakt verbinding tussen stad en groene buitengebied
2. Ent zich op de groene infrastructuur in de omgeving
3. Heeft een signaalfunctie
4. Het onthaal als één van de belangrijkste ruimtes

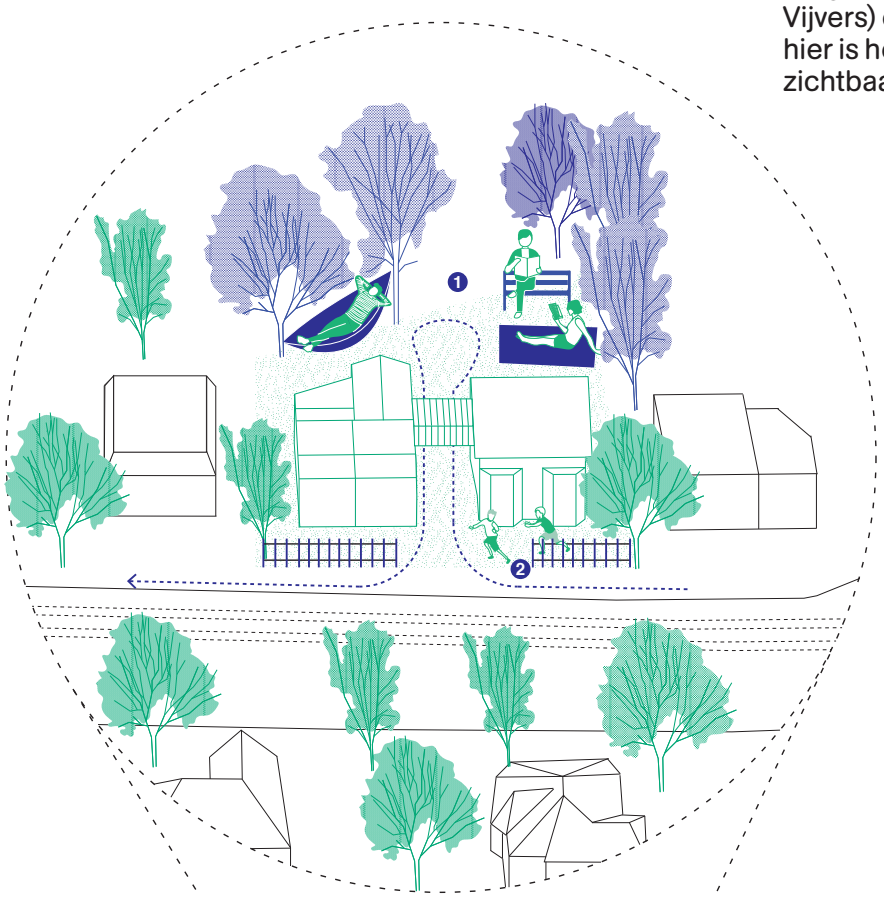
... In de toekomst wil het GC deze werking opschalen en onthaal en begeleiding voor de exploratie van bos en veld aanbieden aan kinderen uit de Brusselse kanaalzone. Hiervoor zijn investeringen in het gebouw nodig. Een goede doorkijk naar de tuin kan de missie van het GC duidelijker aankondigen. De verbindingssas kan bijvoorbeeld omhoog getild worden om zo enkel op de eerste verdieping de villa's met elkaar te verbinden. Ook zal er nood zijn aan een nieuwe ontvangsthal ergens elders in het gebouw, maar in onmiddellijke relatie met de straat en de tuin. In deze ruimte moeten groepen bosbezoekers kunnen ontvangen worden vóór en na hun bezoek. Zitmogelijkheid en een stand met kaarten met wandelroutes horen hier ook bij. Bewegwijzering vanaf het station en de tramhalte zijn eveneens een werkpunt.

Bedenkingen door het GC
Het GC vindt deze voorstellen interessant. Toch uitten ze hun twijfels over de implementatie van deze ideeën voor het inkomgebouw. Toch bestaat er ook bezorgdheid bij de gesprekspartner over in welke mate dit soort voorstellen ook effectief gerealiseerd kunnen worden. Zo bestaan er al veel langer plannen om het inkomgebouw aan te pakken.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
De barrière van de drukke verkeersader van de Delleurlaan doet afbreuk aan het poortkarakter van WABO. Een groep mountainbikers moet eerst een stukje langs de drukke ader wandelen en die vervolgens oversteken om dan na een tochtje door een riante groene verkaveling het bos te bereiken.

2. GC WABO ALS LUWTEPLEK

Op de tekening wordt de tuin van WABO voorgesteld als een troef in de buurt om stilte, rust en ademruimte aan te bieden . Een paden- en blauwgroen netwerk kunnen deze plek verbinden met andere groene oases in de omgeving (Zoniënwoud, Tournai-Solvay, La Cambre, De Vijvers) en zo ook ontsluiten voor de stadsbewoner. Ook hier is het noodzakelijk dat de tuin en zijn activiteiten zichtbaar worden aan de straat.

1. Ruimte om je terug te trekken
2. De tuin als troef
3. Knooppunt van groene en/of blauwe structuren

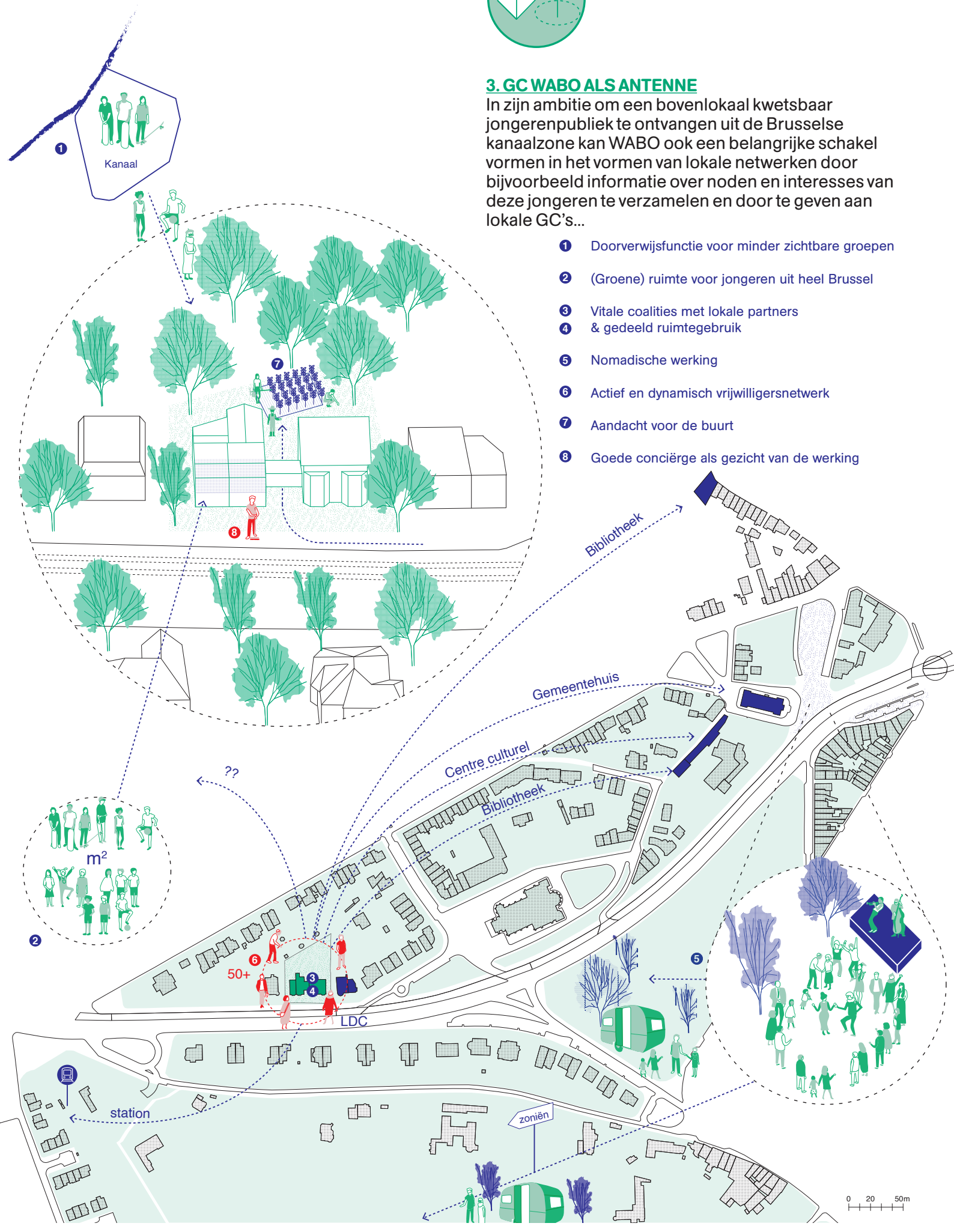

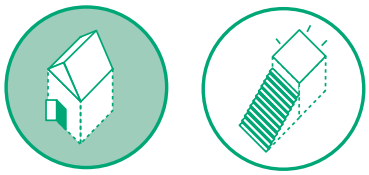
Bedenkingen door het GC
De tuin is nu vooral een ontmoetingsruimte en een ankerplek, eerder dan een luwteplek. Met het Zoniënwoud in de onmiddellijke nabijheid is er een groot aanbod aan publiek groen in een toch al zéér groene gemeente. Gezien het aandeel appartementen in de wijk wordt de tuin van WABO door omwonenden gebruikt om bijvoorbeeld een boek te komen lezen of om af te spreken.

3. GC WABO ALS ANTENNE

In zijn ambitie om een bovenlokaal kwetsbaar jongerenpubliek te ontvangen uit de Brusselse kanaalzone kan WABO ook een belangrijke schakel vormen in het vormen van lokale netwerken door bijvoorbeeld informatie over noden en interesses van deze jongeren te verzamelen en door te geven aan lokale GC's...

1. Doorverwijsfunctie voor minder zichtbare groepen
2. (Groene) ruimte voor jongeren uit heel Brussel
3. Vitale coalities met lokale partners
4. & gedeeld ruimtegebruik
5. Nomadische werking
6. Actief en dynamisch vrijwilligersnetwerk
7. Aandacht voor de buurt
8. Goede conciërge als gezicht van de werking

... Ruimtes die ingericht kunnen worden voor activiteiten voor kinderen en jongeren lijken nog te ontbreken. Ook via vitale coalities en het delen van ruimtes met lokale partners zoals de Franstalige buurthuizen uit de sociale woonwijken kan WABO zijn voelsprieten uitsteken naar buurten die nu nog niet bereikt worden. Er kan zelfs gedacht worden aan een nomadische werking met de caravan van WABO op de pleintjes in Logis Floréal.
Het moestuinproject en het maandelijkse buurtrestaurant voor senioren functioneren als antennes voor de buurt.
Dit zou nog versterkt kunnen worden door het verjongen en het diverser maken van het vrijwilligersnetwerk. Nu zijn de vrijwilligers vooral 60 plussers uit de witte middenklasse. Hierbij moet ook de nodige aandacht besteed worden aan het stimuleren van onderlinge contacten tussen de diverse vrijwilligers door bijvoorbeeld het organiseren van recreatie- of culturele activiteiten voor de vrijwilligers.
De tekening toont ten slotte ook de cruciale rol die een betrokken conciërge als gezicht en uithangbord van het gemeenschapscentrum kan opnemen in de antennewerking.

Bedenkingen door het GC
Ruimtes die ingericht kunnen worden voor activiteiten voor kinderen en jongeren zijn aanwezig. Enkele aanpassingen dringen zich hier wel op: OSB-vloer in de zolderruimte, aanpassen van trap naar mezzanine, sanitair voorzien.
De WABO-caravan is in slechte staat. Voor het antennewerk is nu een elektrische bakfiets aangekocht.

4. GC WABO ALS ANKERPLEK

Dit prototype werd niet gekozen door het onderzoeksteam, maar werd na overleg tussen het GC en het onderzoeksteam aan de lijst toegevoegd.

Bedenkingen van het GC
Het is de sfeer van het huis om een lokaal ontmoetingspunt te zijn. Buurtbewoners komen hier langs voor een babbel, om yoga te doen… Ouderen komen koken en eten tijdens de maandelijkse buurtbar. De renovatie van de keuken is hier een belangrijk aandachtspunt.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
Veel activiteiten die bij het prototype antenne beschreven werden, passen ook bij het prototype ankerplek.

5. GC WABO ALS PODIUM

Dit prototype werd niet gekozen door het onderzoeksteam, maar werd na overleg tussen het GC en het onderzoeksteam toch niet aan de lijst toegevoegd.

Bedenkingen door het onderzoeksteam
De podiumactiviteit is bij WABO geen belangrijke activiteit. In het GC kunnen lokale kunstenaars hun werk tentoonstellen in de bar. Maar er is geen theater- of concertzaal. Daarvoor wordt uitgeweken naar de zaal van GC Dam in Oudergem.

REFLECTIES BIJ DE REALITY CHECK

De generieke conclusies van de plaatsbezoeken moeten met het nodige voorbehoud gelezen worden: slechts 3 (of iets meer dan 1 op 10) GC's kwamen aan bod, telkens werd maar met 2 stafmedewerkers gesproken en op een halve dag kan geen genuanceerd, laat staan volledig beeld geschetst worden. Ook de diepgang van zo'n bezoek kent haar limieten: op zo'n korte tijd kan geen vertrouwen in een externe vraagsteller verwacht worden van een gesprekspartner, die zich kwetsbaar moet opstellen omdat die ook zichzelf evalueert. Toch kunnen, stoelend op de meer gedetailleerde observaties in de bezoekverslagen, een aantal belangrijke hoofdlijnen gedetecteerd worden, die als basis kunnen dienen voor een globale doorlichting en prototypering van alle GC's en voor een aanzet tot collectief denken over GC's.

1. De performantie

De locatie van een GC is een toevallige factor, die het buurtprofiel bepaalt, waarmee een GC moet werken. Dat buurtprofiel bestaat zowel uit de individuele huishoudenprofielen (herkomst, taalgebruik, leeftijd, samenstelling, al dan niet kinderen, inkomen, woningtype, verhuisintensiteit, …) als uit doelgroepprofielen, die bepaalde huishoudenprofielen optellen en verenigen.
Dat buurtprofiel formuleert impliciet hoeveel en welke behoefte bestaat aan een aanbod vanuit een GC. (Die behoefte en dat aanbod gedragen zich trouwens als kip en ei. Een aanbod kan een respons zijn op een behoefte maar een behoefte kan ook maar herkend worden door een aanbod te doen.)
Volgens deze interpretatie is een GC performant wanneer op een voldoende wijze de juiste behoeften ingevuld worden. Die performantie veronderstelt zowel een correcte inschatting van een behoefte als de feitelijke aanwezigheid van een behoefte. Een GC is duurzaam en levensvatbaar op termijn zolang die performantie aangehouden wordt (en kan worden), dus zolang een behoefte adequaat beantwoord wordt én zolang een behoefte blijft bestaan.

2. Unique Selling Point

Naast een globale performantie beschikt een GC maar best over een unique selling point, een wervende atout. Die USP kan een karaktervolle zaal zijn of een functionele ruimtecapaciteit of een nuttige uitrusting of een attractieve omgeving of een verademende binnentuin. Die USP kan ook de overtuigende antennekracht zijn van een GC-staf, die naast engagement en enthousiasme ook inschattingsskills investeert om de buurtbehoeften performant te detecteren en te beantwoorden.
Zo'n USP is van vitaal belang voor een GC en bepaalt voor een consistent deel de potentie en de duurzaamheid van een GC: hoe krachtiger de USP, hoe levensbestendiger een GC.
De prototypering (met bijvoorbeeld drie prototypes per GC) omschrijft op een leesbare manier de situatie en/of de potentie en/of de ambitie van de werking en het aanbod van een GC, de USP definieert de kracht en de kwaliteit op termijn van dat GC.

3. Situatie, potentie, ambitie

Het blijkt moeilijk een onderscheid te maken tussen de situatie, de potentie en de ambitie van een GC, tussen wat vandaag gebeurt, wat morgen kan en wat overmorgen gewild wordt. Kritiek en problematiek gaan altijd over de situatie maar alle andere observaties vloeien van situatie over potentie naar ambitie en omgekeerd.
Die al dan niet bewuste vervaging tussen situatie, potentie en ambitie gebeurt vooral bij de zelfevaluatie van de werking maar ook bij de zelfevaluatie van de samenwerking of relaties met de VGC, het beleid, andere GC's, partnerorganisaties, doelgroepen, … Deze vervaging kan getuigen zowel van een betrokkenheid, die werking en samenwerking van het GC wil optimaliseren, als van een bewustzijn, dat door heeft dat de levensbestendigheid en duurzaamheid en dus de performantie van het GC op spel staan.

4. Infrastructuur

De infrastructuur van een GC (ruimtecapaciteit en -typologie, uitrusting, gebruiksmogelijkheden, gebouwkwaliteit, …) is ook een toevallige factor, die de kansen en de beperkingen van een GC bepaalt, en wordt eigenlijk met een grote veerkracht door de GC-medewerkers aanvaard als randvoorwaarde. Er is de afgelopen jaren een inhaalbeweging gebeurd op het vlak van investeringen, en er zijn ook nieuwe GC's gebouwd, maar de nood aan bijkomende en gerichte investeringen is groot. Tegelijkertijd is het zo dat de GC-medewerkers kampioenen zijn in het roeien met de riemen die ze krijgen, en excelleren in het tonen van een inventieve en improviserende weerbaarheid.
Toch wordt nog veel tijd en energie verloren vanuit een frustratie over aanslepende of remmende infrastructurele problemen, over het gebrek aan infrastructureel perspectief. Terwijl de creatieve kracht, die noodzakelijk is voor een goede infrastructurele uitbating net gestimuleerd moet worden.
Een nagenoeg algemeen infrastructuurgebonden knelpunt is het gebrek aan visibiliteit in het straatbeeld. Een GC als gebouw laat weinig aanwezigheid, laat staan karakter, persoonlijkheid en zelfbewustzijn zien. Gevels en bijhorende signalisatie tonen zelfs niet wat achter de (bescheiden of neutrale) façade kan gevonden worden, welk aanbod en welke gebruiksmogelijkheden te wachten liggen. Hier kan een collectief werkpunt en vooral een collectieve quick win van gemaakt worden.

Het blijft toch een moeilijk werkbaar gegeven dat de VGC als gebouweigenaar beslist over infrastructurele investeringen (binnen een beperkt budgettair kader) terwijl het GC (de vzw) bepaalt wat en aan welke voorwaarden verhuurd wordt of welke en hoe horeca-activiteiten georganiseerd worden en dus hoeveel inkomsten hier uit gehaald worden.

5. Financieel zelfbeheer

Elk GC beschikt over een VGC-werkingstoelage naast eventueel subsidies van de lokale overheid, huur- en/of horeca-opbrengsten. Dit totaal aan inkomsten vormt na aftrek van vaste en repetitieve kosten (zoals de vergoedingen van vrijwilligers, de uitgaven voor verzekeringen en zeker de ruime investeringen in communicatie, zie verder) het reële werkingsbudget. Dit budget wordt eigenlijk als een vaststaand (en dus weinig wijzigend) gegeven beschouwd, als basis om de tering naar de nering te zetten, om zowel de te besteden werkingskosten van het GC-aanbod als de te vragen bijdragen van gebruikers en bezoekers te bepalen.
Elk GC beheert autonoom dit reëel werkingsbudget, binnen uiteraard de algemene VGC-werkingslijnen, en maakt jaarlijks als vzw voor de VGC een formele begrotingsoefening op, met een vooraf bekend eindresultaat onderaan de lijn. Deze oefeningen van alle GC's samen zijn blijkbaar geen aanleiding voor een collectieve kwaliteitsmonitoring van de werking, laat staan een momentum voor een bijsturing van die kwaliteit.
Elk GC houdt ook aan die financiële autonomie vanuit een wantrouwen in een collectief financieel beheer.
De enige vorm van collectief financieel beheer, die uitdrukkelijk gewenst wordt, is de vastlegging van een meerjarenbudget en -planning voor gebouwonderhoud en infrastructuurinvesteringen met een transparante en gedragen verdeelsleutel voor alle GC's.

6. Communicatie

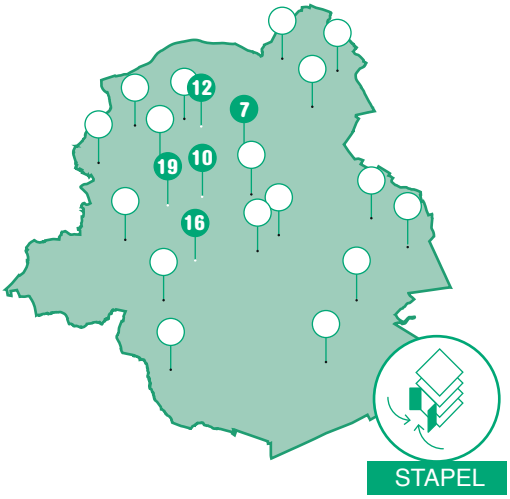
Ook veel tijd en energie en vooral middelen gaan naar communicatie. Het kiezen voor klassieke geprinte media (wellicht terecht naar vele doelgroepen toe), voor een gedegen redactie en opmaak, voor een directe verspreiding, … en dit telkens opnieuw voor elk GC, vraagt, niet alleen vanuit een financiële motivatie maar ook omwille van de arbeidsintensiviteit, om een collectievere aanpak.
Op een gezamenlijk raamwerk van inhoud en lay-out (voortbouwend op het reeds bestaande verhaal van n22) kan telkens een GC-eigen katern geënt worden en kan met een sterke huisstijl gewerkt worden aan zowel de collectieve perceptie van de GC-werking als de specifieke perceptie van een individueel GC.

5.3. SCENARIO'S

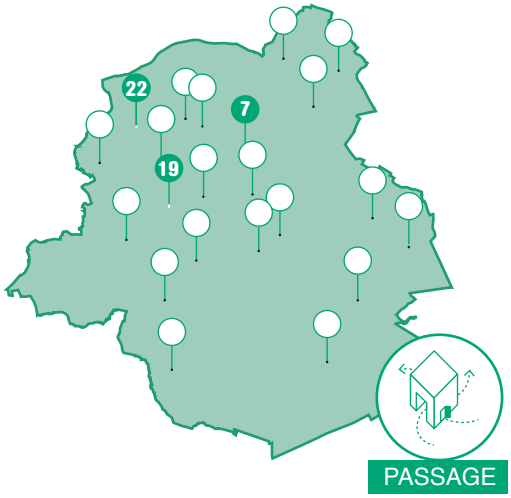
Bij de ontwikkeling van de scenario's zoomen we opnieuw uit naar de schaal van het Brussels Gewest. We koppelen het toekomstpotentieel van de prototypes aan de specifieke Brusselse context en de bijhorende beleidsprioriteiten. Door middel van vier scenario's – de poreuze stad, de levendige stad, de open stad, en de veranderende stad – maken we zichtbaar op welke manier de gemeenschapscentra d.m.v. hun prototypering in de toekomst kunnen bijdragen aan bestaande kwaliteiten, ambities en uitdagingen op stedelijke schaal.

Om dit te laten landen in de praktijk, schetsen we aan de hand van bijhorende principeschema's, hoe de gemeenschapscentra door het actiever delen van ruimte, mensen (personeel en vrijwilligers), kennis, en logistieke infrastructuur, kunnen meewerken aan het versterken van lokale synergiën in de Brusselse context. We maken concreet welke winsten dit delen kan opleveren, tussen de gemeenschapscentra onderling, maar bij uitbreiding ook tussen de gemeenschapscentra en andere stedelijke voorzieningen.

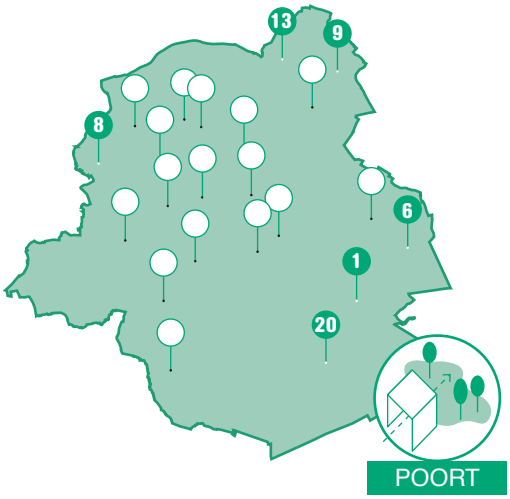
OVERZICHTSKAARTEN GC PER PROTOTYPE

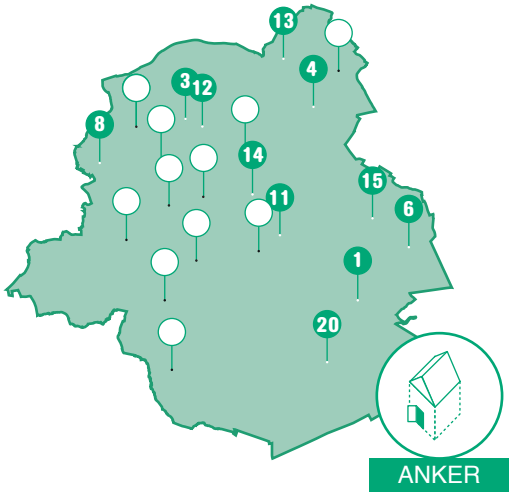
7. De Kriekelaar
10. De Markten
12. Nekkersdal
16. De Pianofabriek
19. De Vaartkapoen

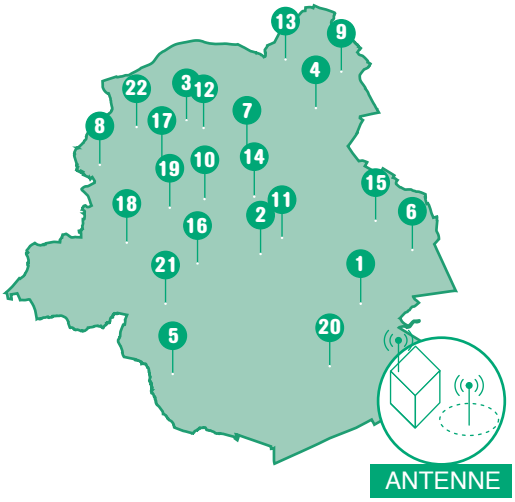
7. De Kriekelaar
19. De Vaartkapoen
22. De Zeyp

1. Den Dam
6. Kontakt
8. De Kroon
9. De Linde
13. Nohva
20. Wabo

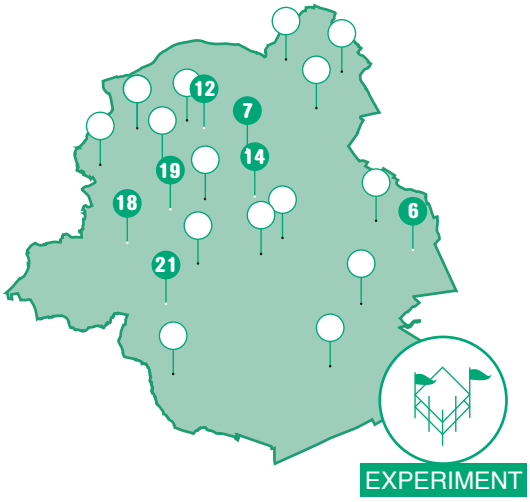

1. Den Dam
3. Essegem
4. Everna
6. Kontakt
8. De Kroon
11. De Maalbeek
12. Nekkersdal
13. Nohva
14. Ten Noey
15. Op-Weule
20. Wabo

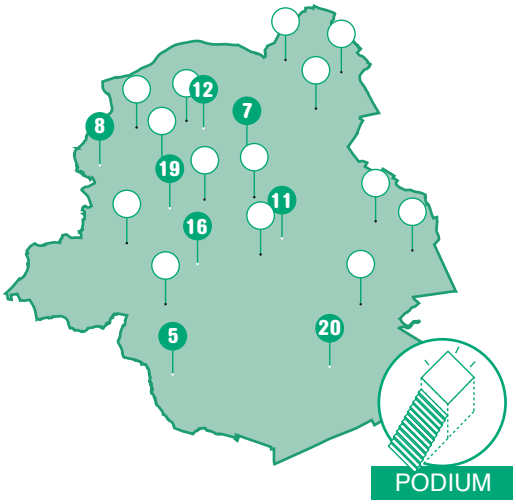
ANTENNE

1 - 22.
Alle gemeenschapscentra

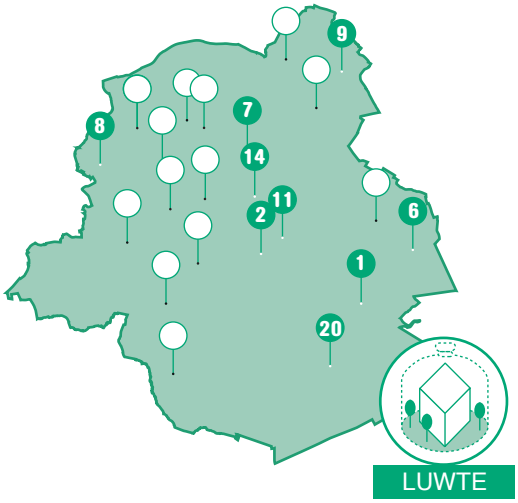
EXPERIMENT

6. Kontakt
7. De Kriekelaar
12. Nekkersdal
14. Ten Noey
18. De Rinck
19. De Vaartkapoen
21. Ten Weyngaert

PODIUM

5. Het Huys
7. De Kriekelaar
8. De Kroon
11. De Maalbeek
12. Nekkersdal
16. De Pianofabriek
19. De Vaartkapoen
20. Wabo

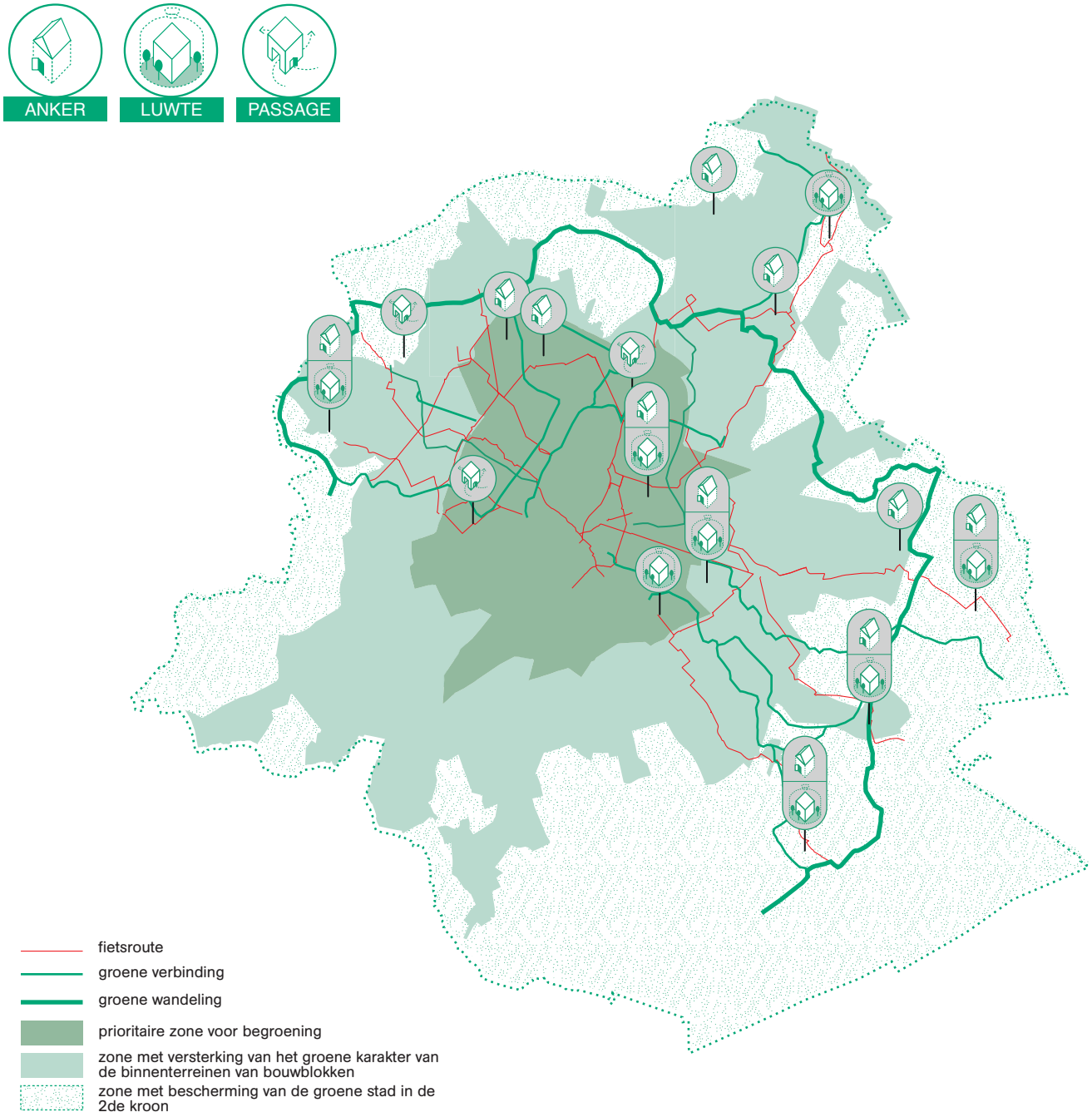

LUWTE

1. Den Dam
2. Elzenhof
6. Kontakt
7. De Kriekelaar
8. De Kroon
9. De Linde
11. De Maalbeek
14. Ten Noey
20. Wabo

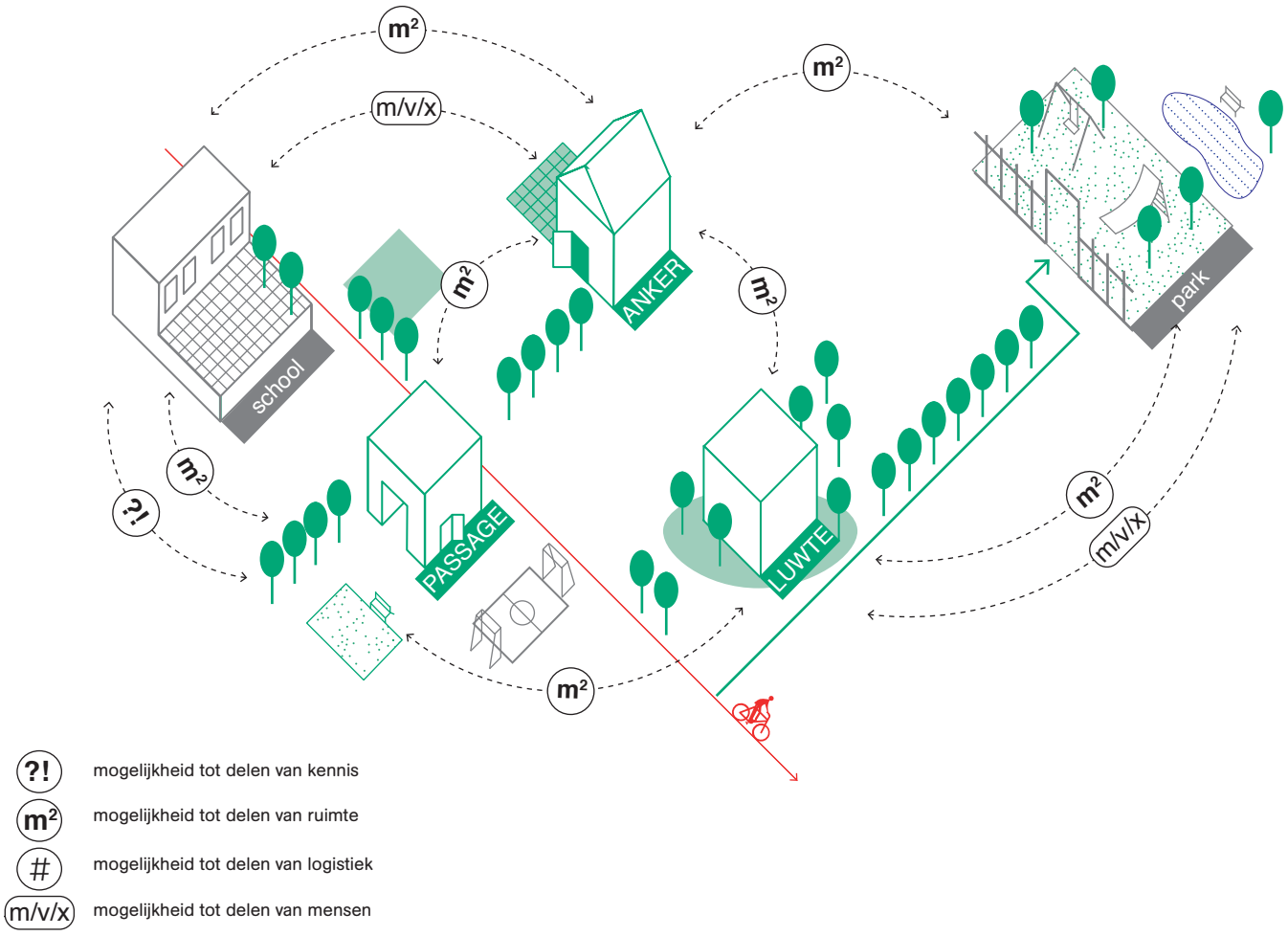
SCENARIO 1: DE POREUZE STAD

De gemeenschapscentra als schakels binnen een duurzaam stedelijk landschap...

Zowel de ankerplekken, de luwteplekken als de passages hebben baat bij bestaande of te ontwikkelen kwalitatieve buitenruimte. Zo kunnen ze bijdragen aan de vergroening van de stad op maat van de wijk, maken ze deel uit van een fijnmazig netwerk van zachte verbindingen (fiets- en wandelpaden of groene connecties), en haken ze aan bij de vele, zichtbare of verborgen, open ruimtes die aanwezig in het stedelijk weefsel.

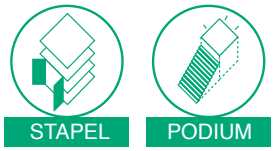
. . . die mee bijdragen aan vergroening, zachte verbindingen en de activering van de open ruimte op wijkschaal.

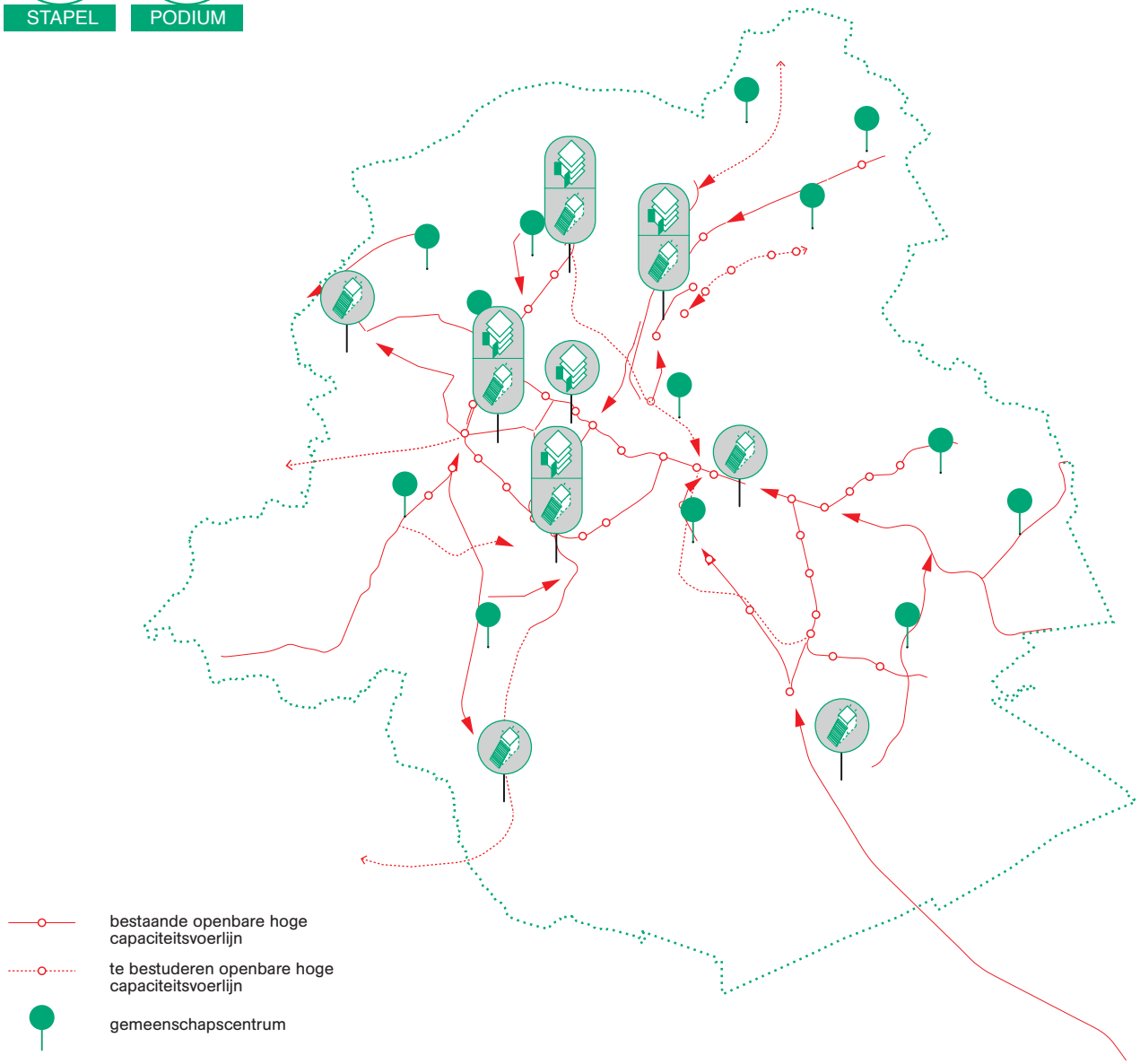

De ankerplek, luwteplek en passage delen ruimte en mensen: met elkaar, maar ook met stedelijke ruimtes en voorzieningen zoals de school, het park en de sporthal. Zo kan de ankerplek haar personeel of vrijwilligers mee inzetten voor de naschoolse opvang van de nabijgelegen school; kunnen de speelplaats van de school of de sportinfrastructuur worden opengesteld voor de buurt; of kunnen leerlingen hun werk tentoonstellen in de passage.

SCENARIO 2: DE LEVENDIGE STAD

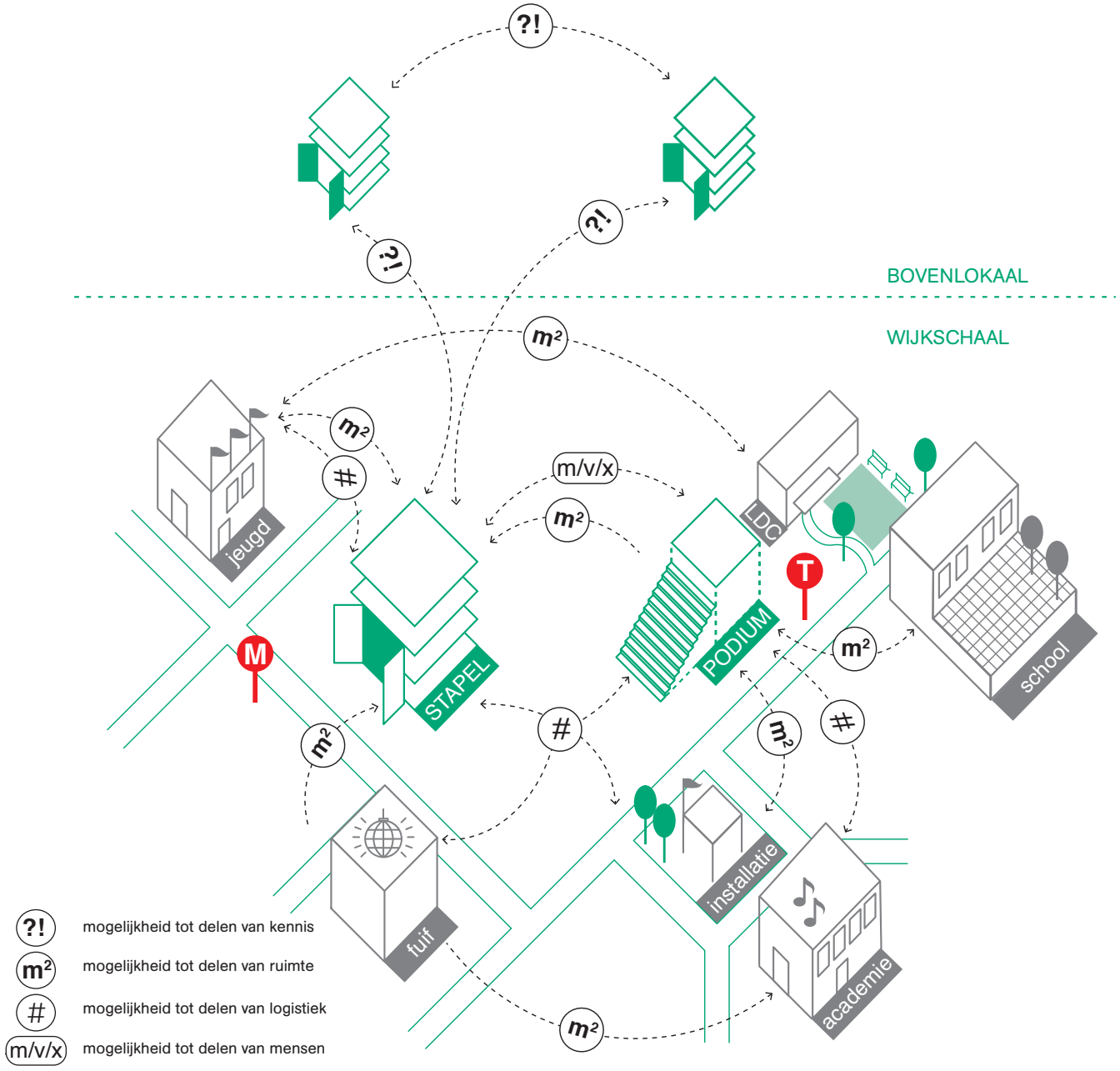
De gemeenschapscentra als schakels binnen een duurzaam stedelijk landschap...

De podia en stapelplaatsen onder de gemeenschapscentra hebben een centrale en bovenlokale functie waarbij het belangrijk is dat ze goed bereikbaar zijn met hoogwaardig openbaar vervoer. Op die manier kunnen ze op stadsbrede schaal delen van hun gebouw ter beschikking stellen voor de programmawerking van andere gemeenschapscentra, die een gebrek aan ruimte hebben en zo de nomadische werking van deze kleinere gemeenschapscentra stimuleren.

. . . die mee bijdragen aan levendige en goed bereikbare centraliteiten op wijkschaal.

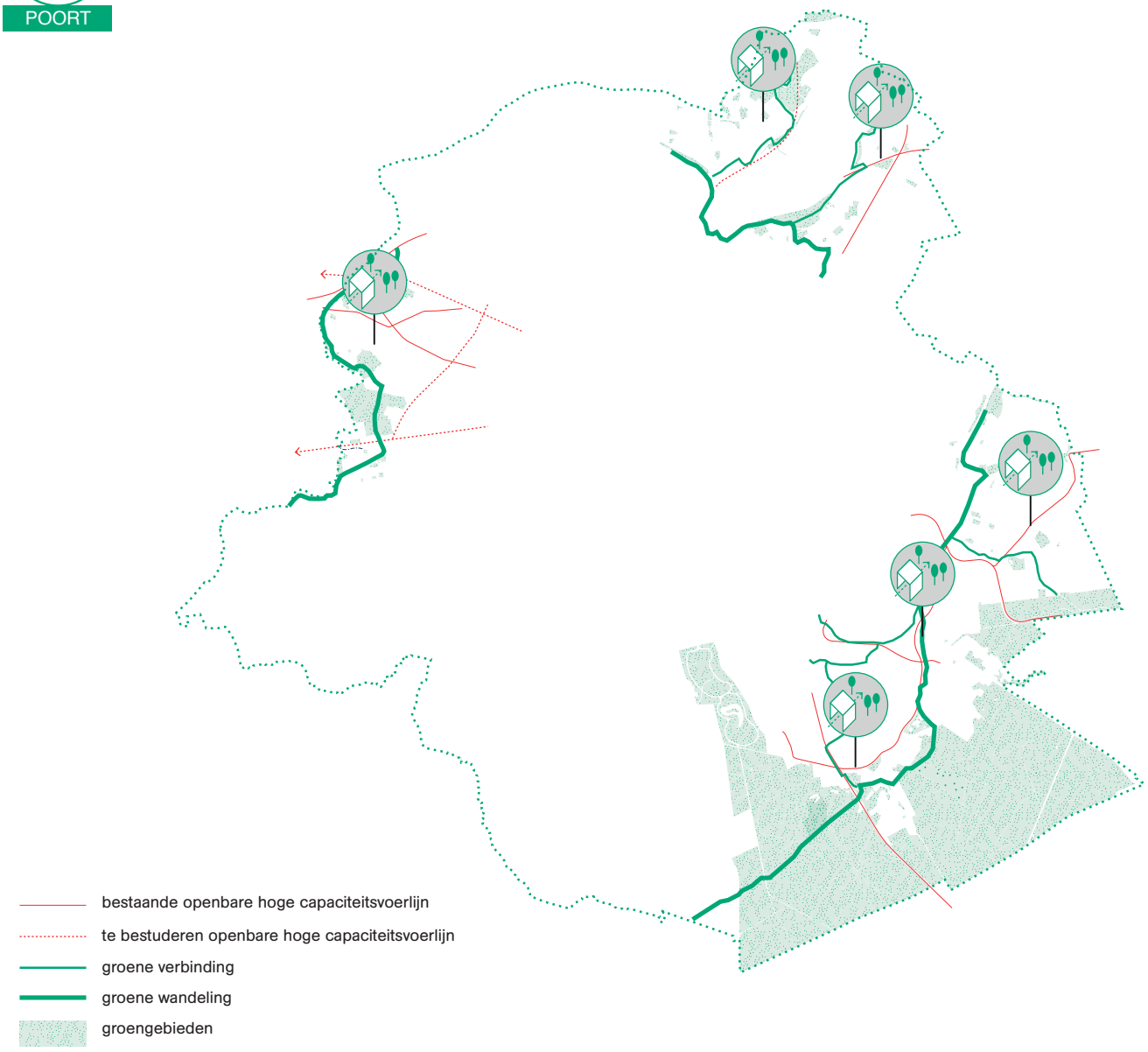

Het stapelhuis en het podium delen ruimte, mensen, kennis en logistieke infrastructuur: met elkaar, maar ook met stedelijke voorzieningen zoals de muziekacademie, de school, het jeugdcentrum, de fuifzaal, of het lokaal dienstencentrum. Zo kan het stapelhuis delen van haar technische uitrusting ter beschikking stellen van de kleinere podia; kan de school haar schoolvoorstellingen organiseren bij het podium; kan jong talent van de muziekacademie haar kunsten tonen op de lokale podia om, wie weet, ooit in het stapelhuis te kunnen optreden; en is er intergenerationele uitwisseling tussen de senioren van het lokale dienstencentrum en de jongeren van het jeugdcentrum.

SCENARIO 3: DE OPEN STAD

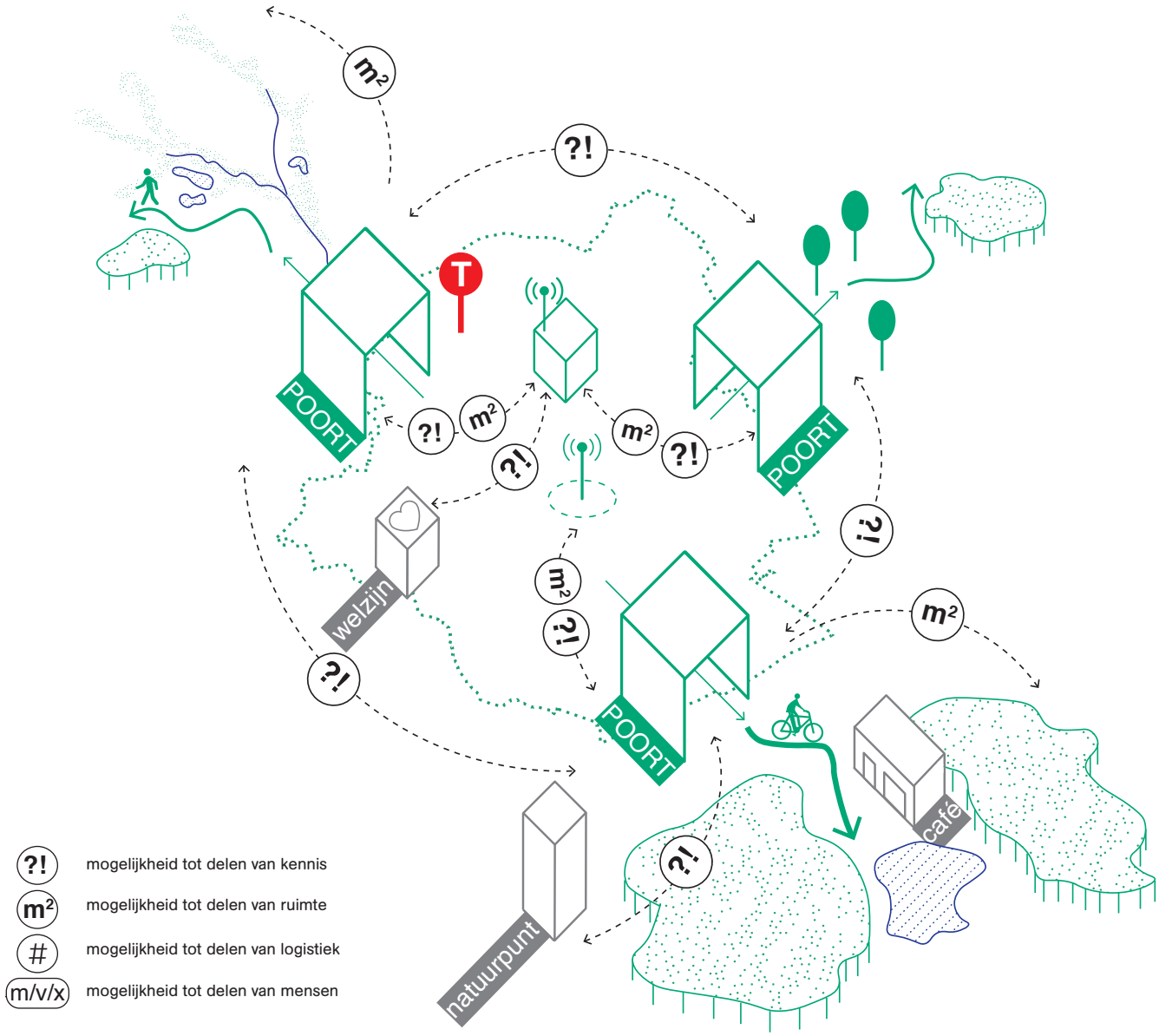
De gemeenschapscentra als schakels binnen een duurzaam stedelijk landschap...

De poorten onder de gemeenschapscentra vormen potentieel een belangrijk knooppunt tussen het bestaande OV-netwerk, zachte verbindingen als de 'groene wandeling', en de grote openruimtesystemen in de rand van de Brusselse regio. Daarnaast hebben ze een belangrijke signaalfunctie naar de meest kwetsbare groepen toe.

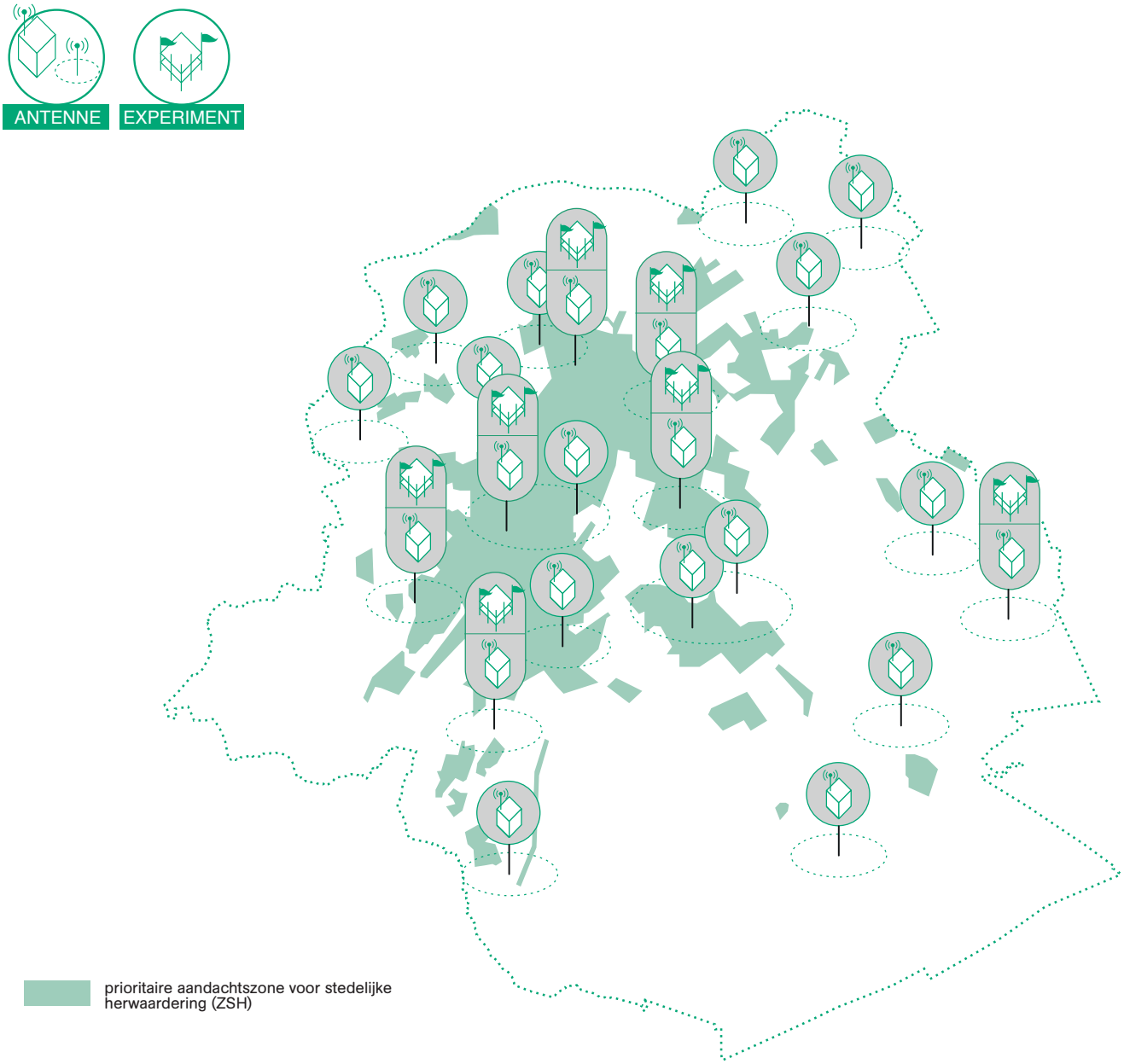
. . . die mee bijdragen aan groene open ruimtesystemen, zorgzaamheid en gastvrijheid op wijkschaal.

De poort en de antenne delen ruimte en kennis: met elkaar, maar ook met stedelijke voorzieningen zoals zorg- en welzijnscentra, organisaties voor bijzondere jeugdzorg, sportvoorzieningen, en natuurorganisaties. Zo kan de poort mountainbikes verhuren om te gaan fietsen in het nabijgelegen park, kan de antenne de poort contacteren om activiteiten in het groen voor kwetsbare jongeren te organiseren, of verwijst de poort nieuwkomers door naar antennes in de binnenstad.

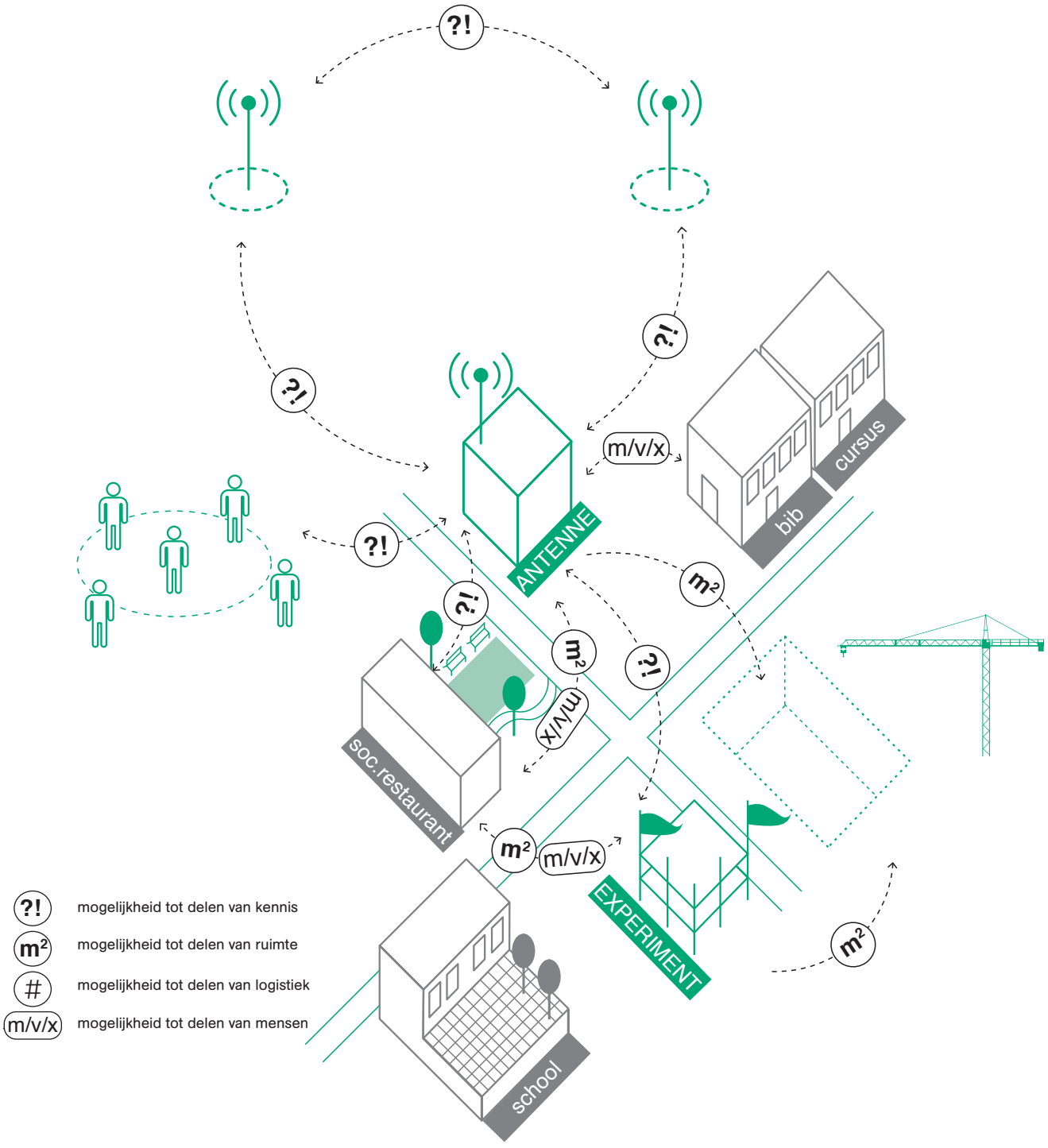
SCENARIO 4: DE STAD IN VERANDERING

De gemeenschapscentra als schakels binnen een duurzaam stedelijk landschap...

Zowel de antennes als de experimenteerruimtes zijn prototypes die bepalend kunnen zijn in het stedelijke transformatieproces. Velen zijn gelegen in de prioritaire aandachtszones voor stedelijke herwaardering (ZSH), d.w.z. kwetsbare wijken met een hogere werkloosheid, een lager mediaan inkomen en een hogere bevolkingsdichtheid dan het gewestelijk gemiddelde.

. . . die mee bijdragen aan stedelijke herwaardering en solidariteit op wijkschaal.

De antennes en de experimenteerruimtes delen kennis, mensen en ruimte: met elkaar, maar ook met stedelijke voorzieningen zoals de school, de bibliotheek, het sociaal restaurant of het talencentrum. Zo kunnen alle antennes informatie delen over wie ze al dan niet bereiken, kan de antenne inspelen op urgente noden zoals study spaces, of kan de experimenteerruimte samenwerken met het sociaal restaurant en de bijhorende community garden.

6. AANBEVELINGEN EN VERVOLGSTAPPEN

Om werk te maken van een collectief en positief toekomstverhaal, is het van belang dat toekomstige investeringen worden aangewend om het aanwezige potentieel zo maximaal mogelijk te benutten. In dit laatste hoofdstuk blikken we terug op de belangrijkste lessen, en vooruit op de volgende stappen, om deze ambitie in de komende beleidsperiode ook waar te kunnen maken.

6.1. AANBEVELINGEN

Welke lessen hebben we geleerd?

OVER DELEN

Multifunctionaliteit willen we hertalen tot delen.

Delen in vele dimensies:
- delen van interne kennis
- delen van functionele ruimte
- delen van mensen (gespecialiseerde medewerkers én vrijwilligers)
- delen van financiële middelen
- delen van logistieke uitrusting
- delen van externe communicatie.

Delen ook in verschillende vormen. Leren van good practices om minder bereikbare doelgroepen aan te spreken. Een gezellige toneelzaal wat verderop gebruiken voor een concert van een buurtbandje. Een medewerker met expertise in kindertheater inschakelen voor de programmatie van volgend seizoen. Meedenken over een gemeenschappelijk meerjarenbudget voor gebouwonderhoud en infrastructuurinvesteringen. Lenen of uitlenen van mountainbikes of kookgerief of expositiemateriaal. Samenwerken voor een krachtige huisstijl om als wervende GC's naar buiten te komen. Delen door elk GC voor alle GC's en omgekeerd. Delen als een logische consequentie van collectief denken, van kwaliteit- en efficiëntiegericht denken, van denken pro maatschappelijke meerwaarde door en voor alle GC's.
Elk GC kan iets delen, alle GC's kunnen iets delen met elk GC. Geïmproviseerd als het moet, georganiseerd, gestructureerd en dus generiek als het kan. Gedragen door het beleid, de VGC en alle GC's.
Delen vereist natuurlijk leren delen. Boven en onder zal er moeten gecoacht worden, ervaring opgebouwd, vertrouwen gewonnen, complementariteit bewezen, tot delen de evidentie zelf wordt om de gezonde levensbestendigheid van elk GC te garanderen.
Zo kan elk GC solidair en duurzaam uitgroeien tot een levendig centrum van lokale gemeenschapsvorming, in dialoog met de andere VGC-werkingsassen, zoals onderwijs, welzijn, jeugd, cultuur, … Met een breed vertakt lokaal netwerk, met een bovenlokaal hinterland, met een hoogwaardig grootstedelijk aanbod.

Delen is willen en winnen. Delen is willen winnen. Delen is willen om te winnen. Delen betekent niét individueel verliezen door collectief te denken. Delen betekent niét eigenheid verliezen door overmatig te fuseren. Delen wordt winnen op voorwaarde dat iedereen het blijft willen.

SLEUTELEN AAN HET COLLECTIEF VAN DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA ►

SLEUTEL 1 – ARCHITECTUUR VAN HET KLEINE GEBAAR
Werk maken van een collectief actieprograma

Wat geleerd?
Investeren in de gemeenschapscentra gebeurt momenteel hoofdzakelijk vanuit grootschalige strategische projecten, óf vanuit het lenigen van de dringendste noden in de reeds bestaande infrastructuur. Er is nood aan een werkwijze die daar tussenin zit.
Deze studie heeft als doel om een koerswijziging in te zetten. Door vanuit een helikopterblik naar het potentieel van de 22 gemeenschapscentra te kijken, ontstaan nieuwe kansen om een investeringsstrategie te ontwikkelen die vertrekt vanuit het collectief van de 22 gemeenschapscentra, met respect voor de eigenheid en de specificiteit van de centra.

Zie de hoofdstukken: 6.3 Diagnose, 4.3.1. Een blik vanuit de 22 gemeenschapscentra, 4.3.2. Een blik vanuit de beleidsdomeinen van de VGC.

Hoe verder?
Naast architectuur van het grote gebaar met grootschalige, iconische projecten die meteen in het oog springen, én naast gebouwdépanage, is er nood aan een architectuur van het kleine gebaar.
Hiermee doelen we op een architectuur die zich bescheiden opstelt, maar die ruimte actief inzet als hefboom voor hedendaagse processen van gemeenschapsvorming.

Uit deze studie komen een drietal collectieve aandachtspunten naar voor:
- De zichtbaarheid in het straatbeeld, die samenhangt met de inkom, de façade en de gevelsignalisatie;
- Het gebrek aan witruimte, of ruimte die flexibel kan worden ingezet om in te spelen op onverwachte noden en behoeften;
- Informele plekken voor spontane ontmoeting, zowel interieur (bv. herinrichting foyer, café, inkomhal) als exterieur (bv. de creatie van een aangename buitenruimte in de vorm van een binnentuin, koer, dakterras, enz.).

Concrete werksporen
Voor deze collectieve werkpunten, kan er een actieprogramma voor het collectief van de 22 GC's wordt ontwikkeld, zodat op relatief korte termijn ook diverse individuele én collectieve *quick wins* kunnen worden gerealiseerd.

SLEUTELEN AAN EEN COLLECTIEF LANDSCHAP VAN GEMEENSCHAPSVORMING

=

SLEUTELEN AAN HET COLLECTIEF VAN DE 22 GEMEENSCHAPSCENTRA

+

SLEUTELEN AAN EEN COLLECTIEVE PROCESCULTUUR

Aandachtspunten
a) De koppeling van diverse opgaven, binnen één investeringsprogramma voor de realisatie van meervoudige winsten.
Dus geen optelsom van losse actieprogramma's die ingekapseld blijven binnen de diverse beleidsdomeinen, waardoor er x keer een budget moet worden uitgegeven.
Maar wel één geïntegreerd actieprogramma, waardoor diverse opgaven aan mekaar gekoppeld kunnen worden, en met één collectief budget meervoudige winsten gerealiseerd kunnen worden.

Voorbeeld uit de studie
De groene daktuin bovenop de sporthal, een belangrijke troef van GC De Maalbeek, blijft momenteel onderbenut. Investeringen met het oog op verduurzaming zouden bijvoorbeeld kunnen worden aangewend om het dak in te richten voor stadslandbouw of voor volkstuintjes. De daktuin is toegankelijk vanaf de omringende achtertuinen. Het regenwater van de omringende daken kan worden gebruikt voor de irrigatie van de tuintjes. Dit zorgt voor infiltratie in de bodem en evapotranspiratie, twee gedegen oplossingen voor de problemen met droogte, wateroverlast en hitte-eilandeffect ten gevolge van de klimaatswijziging. Uit een eerdere technische studie (waar voorlopig nog geen gevolg is aan gegeven), blijkt dat er een en ander mogelijk zou zijn op het dak. Dit zou niet enkel ecologische, maar ook sociale winsten kunnen opleveren. Zo is er relatief veel openbaar groen aanwezig in de onmiddellijke nabijheid van het GC. Maar deze parken zijn, gezien hun grootte, eerder gericht op bezoekers uit de gemeente en omgeving. Daarnaast vormt de Nerviërslaan een barrière tussen het Jubelpark en de wijk. Ook het Keith Haring park wordt omsloten met drukke verkeeraders. De wijk zou nochtans wat meer kleinschalig wijkgroen kunnen gebruiken gezien bijna 82% van de gezinnen in een appartement woont.

b) De ontwikkeling van een collectieve aanpak, waarbij behapbare, terugkerende opgaven in één beweging in verschillende contexten kunnen worden aangepakt.
Dus geen ad hoc investeringen, waarbij voor elk gemeenschapscentrum, afzonderlijke oplossingen worden bedacht.
Maar wel collectieve investeringen, die vertrekken vanuit gedeelde en terugkerende noden, om vervolgens met voldoende aandacht voor de specificiteit van elk centrum, in de praktijk te vertalen.

Voorbeeld uit het buitenland
Project LJ WORKS, door office 00, London
Het maken van meubilair als gemeenschapsproject / open source / sociale economie / reproduceerbaar / modulair / …
Voor meer informatie, zie: https://www.architecture00.net/ljworks-loughborough-junction

SLEUTEL 2 – WINNEN DOOR TE DELEN

Doorstart participatief traject 22 GC d.m.v. de methodiek prototypering

Wat geleerd?
De werking van de 22 gemeenschapscentra wordt momenteel al gekenmerkt door een grote inventiviteit en flexibiliteit. Dat is potentieel een sterkte of een zwakte.
Om die creativiteit, die nu soms uit noodzaak ontstaat, in de toekomst uit te spelen als kracht is het nodig om gerichte keuzes te maken.

Zie de hoofdstukken: 4.3 Diagnose, 4.3.1. Een blik vanuit de 22 gemeenschapscentra, 4.3.2. Een blik vanuit de beleidsdomeinen van de VGC, 5.1. Prototypes en 5.2. Reality check.

Hoe verder?
Om de 22 gemeenschapscentra op een participatieve manier te begeleiden om in de toekomst gerichte keuzes maken, ontwikkelden we in deze studie een methodiek van prototypering.

Deze methodiek laat toe om in dialoog met de 22 centra, en met ondersteuning van ontwerpend onderzoek na te denken over:
– Wat doen we het beste zelf?
– Wat doen anderen beter?
– Wat kunnen we samen doen?

Concrete werksporen
De eerste testrun van deze methodiek van prototypering voor 3 cases, is alvast veelbelovend. In vervolg op deze eerste test, is er een verdere doorstart denkbaar, en kan deze methode van prototypering in principe worden toegepast en verder uitgewerkt voor het collectief van 22 gemeenschapscentra.

Aandachtspunten
a) Een hands-on benadering via een selectie van test-sites of pilootprojecten
De methode van prototypering biedt handvaten om de toekomstige ontwikkelingsrichting van de 22 gemeenschapscentra in beeld te brengen. Om deze ambities voorbij de intenties te brengen, is het van belang om de daad bij het woord te voegen, en ook middelen vrij te maken voor een aantal concrete pilootprojecten of test-sites.

b) Blijven waken over collectieve winsten, door de lessen uit de test-sites actief te delen, en ook te extrapoleren naar andere sites

SLEUTEL 3 – MET DE VOETEN IN DE WIJK

Kennis op wijkniveau laten landen en doorvertalen via sociaal-ruimtelijk onderzoek

Wat geleerd?
Quasi alle gemeenschapscentra geven in de online bevraging aan dat zij in de toekomst willen (blijven) investeren in een nomadische werking. Diverse gemeenschapscentra blijken vandaag al met zeer uiteenlopende (lokale en bovenlokale) partijen samen te werken, wat zich vaak vertaalt in een werking extra muros. Dergelijke werking zorgt voor een 'frisse wind', en laat toe om op een dynamische manier nieuwe groepen te blijven spreken. Bovendien kan het ook aanzienlijke ruimtewinsten opleveren.

Zie de hoofdstukken: 4.3 Diagnose, 4.3.1. Een blik vanuit de 22 gemeenschapscentra, 4.3.2. Een blik vanuit de beleidsdomeinen van de VGC, 5.2. Reality check, 5.3. Scenario's.

Hoe verder?
De ontwikkeling van programma's (gebouw + werking) die sterk lokaal verankerd zijn, vergt bijzondere aandacht voor het traject om hiertoe te komen. Naast (1) een overzichtelijke inventarisatie van de vraag en het aanbod van ruimte (die *up to date* blijft!), is er ook nood aan (2) een goede detectie van de noden op wijkniveau.

Met de Taskforce Voorzieningen gebeuren momenteel al veel inspanningen om de ruimtevragen van organisaties te inventariseren, en deze informatie te koppelen aan de ruimte die beschikbaar is of komt. Wel is het zo dat voorlopig vooral de ruimtevragen van grote organisaties worden meegenomen. Is het denkbaar om deze aanpak te verruimen voor kleinere stedelijke voorzieningen, zoals de gemeenschapscentra?

Zowel op gebouwniveau als op buurt- en wijkniveau bestaan al allerlei digitale tools. Zo bevat power BI voor alle gebouwen zeer gedetailleerde informatie over het gebruik en de bezettingsgraad, de activiteiten, de bezoekersaantallen, enz. De websites van BISA (Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (http://bisa.brussels), en de Wijkmonitoring voor het Brussels Gewest (https://wijkmonitoring.brussels) bevatten zeer uitgebreide cijfers en bijhorende analyses op wijkniveau. Hier wordt momenteel actief van gebruik gemaakt voor de omgevingsanalyses. Ook naar aanleiding van de opmaak van het lokaal cultuurbeleidsplan, zijn er analyses gebeurd. Er is dus al heel veel lokale kennis aanwezig, maar deze informatie lijkt momenteel eerder versnipperd.

Concrete werksporen
Een nomadische werking staat of valt met een goed zicht op wat er leeft in de wijk. Meer en meer steden investeren daarom in geïntegreerde 'wijkscans', 'community mappings' en sociaal-ruimtelijk onderzoek. Dergelijke *scans* of *mappings* zijn niet enkel relevant voor de gemeenschapscentra, maar kunnen bij uitbreiding ook bijdragen tot een betere afstemming tussen diverse stedelijke voorzieningen, die o.a. ook aansluiten bij de VGC beleidsdomeinen (zorg, welzijn, onderwijs, jeugd, vrije tijd).

Dit houdt in:
- Bundelen/visualiseren van de (vele!) verspreide kennis op wijkniveau
- Aanspreken van de kennis van lokale professionals
- Sociaal-ruimtelijk onderzoek om deze kennis te integreren, interpreteren, laten landen en door te vertalen in concrete acties

Voorbeeld uit een andere stad
In Gent, heeft het Team van de Gentse Stadsbouwmeester recent een pleidooi geschreven voor een Stadsgebouw 2.0. Hierin wordt onder meer gepleit voor (1) een Taskforce, i.f.v. de inventarisatie van ruimteaanbod en ruimtevraag; (2) Wijkscans, i.f.v. het zichtbaar maken van lokale kennis; en (3) Sociaal-ruimtelijk onderzoek, i.f.v. de koppeling tussen (1) en (2).

Voor meer informatie, zie:
https://stad.gent/nl/wonen-verbouwen/stadsbouwmeester/stadsessay-04-stadsgebouw-20

SLEUTELEN AAN EEN COLLECTIEVE PROCESCULTUUR

▼

SLEUTEL 4 – EERST EEN ENGAGEMENT, DAN PAS EEN COLLECTIEVE SPRONG VOORWAARTS

Toekomstige ambities vastleggen in een gemeenschapscharter

Wat geleerd?
Uit de studie blijkt dat bij alle betrokken partijen heel veel goede wil aanwezig is, om in de toekomst werk te maken van een collectief verhaal voor de 22 gemeenschapscentra. Helaas zijn er momenteel ook allerlei obstakels, die maken dat deze intenties (in het verleden en op vandaag) niet altijd in de praktijk kunnen worden vertaald.
Om dat vertrouwen te herwinnen, en om een collectieve sprong voorwaarts te maken, is er daarom nood aan een wervende, mentale samenwerkingsovereenkomst, waarmee vanuit alle geledingen de boodschap wordt gegeven dat iedereen mee zijn schouders zet onder dit toekomstproject voor het collectief van 22 gemeenschapscentra.

Zie de hoofdstukken: 3. Een gedeeld werk- en leerproces, 4.3 Diagnose, 4.3.1. Een blik vanuit de 22 gemeenschapscentra, 4.3.2. Een blik vanuit de beleidsdomeinen van de VGC, 5.3. Scenario's.

Hoe verder?
Dit kan de vorm aannemen van een GC, in de betekenis van een GemeenschapsCharter. Op die manier kunnen de wil tot meedenken en meedoen, en de collectieve doelstellingen krachtig op een rijtje worden gezet. Iedereen onderschrijft dit Charter, liefst voor de volgende stappen worden genomen, richting quick wins en lange termijn maatregelen. Dit GC heeft voornamelijk een symbolische betekenis, maar kan een krachtig startschot vormen en het gedeeld engagement aanzienlijk vergroten: alle partijen hebben iets tastbaars in de handen en de hoofden.

SLEUTEL 5 – GEZOCHT: PROCESREGISSEUR GEMEENSCHAPSVORMING

Ruimte & tijd maken voor actieve processturing

Wat geleerd?
De recente ervaring met grootschalige, multifunctionele strategische projecten in het Brussels Gewest leert dat er, ondanks de goede startintenties en vele inspanningen, een actievere processturing nodig is om het ambitieniveau van dergelijke complexe procestrajecten hoog te houden.
Zo worden dergelijke strategische projecten tijdens het procestraject door de betrokkenen ervaren als:
- Te veel *top-down*, de selectie van partners gebeurt teveel van bovenaf;
- Te veel gedacht vanuit het samenleggen van middelen;
- Te weinig gedacht vanuit een gedeelde inhoudelijke visie.

Zie het hoofdstuk: 4.3 Diagnose, 4.3.2. Een blik vanuit de beleidsdomeinen van de VGC.

Hoe verder?
Er zijn nog veel financiële én maatschappelijke winsten te boeken door actiever in te zetten op actieve procesregie, waardoor het onder meer mogelijk wordt om meer aandacht te besteden aan een goed voortraject.

Concrete werksporen
- Processturing gericht op ruimtelijke én inhoudelijke kwaliteit bij strategische projecten, met voldoende aandacht voor het voortraject of begin van het proces.

Uitspraak van Henk Ovink, Nederlands Watergezant
"It takes a million to spend a billion: voor het realiseren van echte meerwaarde moet je even hard investeren in het proces vanaf het allereerste begin als in de realisatie; samenwerken, onderzoeken en scenario's maken. Vanaf dag één moet iedereen mee aan tafel. Maar helaas, juist die proceskant krijgt altijd te weinig geld en aandacht, terwijl daar juist het verschil kan worden gemaakt. Daar op besparen is kortzichtig, niet slim en uiteindelijk duur: kansen en meerwaarde worden gemist en het risico voor toekomst falen vergroot. Hoe verleid je een wereld die zo gericht is op resultaat en niet geïnteresseerd in het pad om daar te komen, om het helemaal anders aan te pakken?"

- Procesregisseur

Naast een stuurgroep, ook iemand nodig die zelf geen betrokken partij is, die kan optreden als mediator.

6.2. VERVOLG

Hoe verder?

Een overzicht van werksporen:

1. Een actieprogramma opmaken voor het collectief van de 22 gemeenschapscentra
2. Een doorstart mogelijk maken voor de toepassing van de methode van prototypering voor alle 22 GC
3. Lokale kennis bundelen in geïntegreerde wijkscans, in samenwerking met de andere VGC beleidsdomeinen
4. Voorafgaand aan pilootprojecten of testsites, investeren in sociaal-ruimtelijk onderzoek en een voorbeeldig voortraject
5. Een GemeenschapsCharter goedkeuren en onderschrijven, vanuit alle betrokken partijen
6. Investeren in actieve procesregie

7. BIJLAGEN

Deze bijlagen zijn te raadplegen via de documenten die afzonderlijk bezorgd zijn aan de opdrachtgever van deze studie.

- **Paspoort template van de 22 gemeenschapscentra**
- **Richtlijnen voor de opmaak van de paspoorten**
- **Beleidspresentatie 7 juli 2020**
- **Online vragenlijsten**
- **Posters kick-off workshop**
- **Belangrijkste inzichten uit de interviews**
- **Gebruikt kaartmateriaal**